

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 61, юни 2021 г.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.

В настоящия шестдесет и първи брой на бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през юни 2021 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на всички решения на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1. ПРАВО НА ЖИВОТ	3
2. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ.....	20
3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ	30
4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС.....	37
5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ	38
6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕСТИТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ	44
7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА	59
8. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ.....	60
9. ДРУГИ ПРАВА	69
<i>Право на ефективни правни средства за защита.....</i>	<i>69</i>
<i>Право на свободни избори</i>	<i>70</i>
<i>Решения на СЕС</i>	<i>77</i>

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ПРАВО НА ЖИВОТ

Властите трябва да реагират незабавно на твърденията за домашно насилие. Органите трябва да установят дали съществува реален и непосредствен риск за живота на една или повече идентифицирани жертви на домашно насилие, като извършат самостоятелна, проактивна и комплексна оценка на риска. Реалността и непосредствеността на риска трябва да се оценяват, като се отчита надлежно конкретният контекст на случаите на домашно насилие. Ако резултатът от оценката на риска е, че е налице реален и непосредствен риск за живота, възниква задължението за органите да предприемат превантивни оперативни мерки. Тези мерки трябва да бъдат адекватни и пропорционални на нивото на оценения риск.

Решение по делото [Kurt v. Austria \[GC\] \(no.62903/15\)](#)

Фактите: От брака си с Е. жалбоподателката имала две деца – А., роден през 2004г. и Б., родена през 2005 г. През месец юли 2010 г. жалбоподателката подаде първата си жалба за упражнено срещу нея домашно насилие от съпруга ѝ. В оплакването си тя твърдяла, че имала проблеми с мъжа си от много години и той упражнявал физическо насилие спрямо нея. През последните месеци това насилие се увеличило, тъй като мъжът ѝ бил пристрастен към хазарта, дълговете му се увеличили и той останал без работа. Било

проведено разследване и на жалбоподателката била издадена ограничителна и защитна заповед, която задължавала съпруга да не доближава апартамента на жалбоподателката и този на нейните родители за срок от 14 дни. Е. спазвал забраната. Той също така бил осъден условно за нанасяне на телесна повреда и заплахи на три месеца лишаване от свобода. Жалбоподателката отказала да свидетелства в процеса.

На 22 май 2012 г. жалбоподателката, придружена от съветника си от Център за защита от насилие, подаде молба за развод. Същия ден тя била изслушана от съдия, където обяснила, че причините за разстройството на брака били непрекъснатите заплахи на съпруга ѝ и насилието, упражнявано спрямо нея през целия им брак. Тя посочила, че предходната събота ситуацията ескалирала, в следствие на което получила наранявания. Добавила, че била планирала да подаде сигнал в полицията и се надявала, че срещу него ще бъде издадена ограничителна и защитна заповед. Същият ден жалбоподателката, отново придружена от своя съветник от Център за защита от насилие, подаде оплакване срещу съпруга си в полицията за изнасилване и отправяне на сериозни заплахи. Тя била разпитана от полицайка с опит със случаи на домашно насилие. В показанията си жалбоподателката описала в подробности, че на 19 май 2012 г., след като повдигнала пред мъжа си въпроса за евентуална раздяла, ситуацията ескалирала, той я нападнал и изнасилвал. След първото осъждане за домашно насилие през 2010 г. Е. доброволно започнал да се лекува от хазартната си пристрастеност и психически

проблеми и тя му била простила и отказала да свидетелства срещу него. През февруари 2012 г. обаче той се върнал към хазарта и станал още по-агресивен. От месец март 2012 г. той ежедневно я заплашвал, че ще я „убие“, „ще убия децата пред теб“, което тя приемала като реална опасност, но не го била споделяла, тъй като се страхувала, че той ще го извърши, ако се оплачела. Той удрял не само нея, но и децата им. Последните се страхували от баща си. Понякога той вземал телефона ѝ и я заключвал в апартамента им, за да не може да излиза. Много се страхувала от съпруга си и подавала настоящото оплакване, за да защити себе си и децата си. Полицията направила снимки на нараняванията ѝ и били направени медицински прегледи. Била извършена рутинна проверка на Е. в базата данни на полицията, при която се установило, че той не притежава оръжие. След разпита двама полицаи отвели жалбоподателщата у дома ѝ, където говорили с децата, които потвърдили, че баща им биел майка им, като редовно ги шамаросвал. Е. доброволно придружил полицаите до полицията, където бил разпитан. Той отрекъл обвиненията за домашно насилие, изнасилване и заплахи. Посочил, че от три години не биел вече жена си.

Същия ден в 17,15 ч. полицията издала ограничителна и защитна заповед срещу Е., която го задължавала да напусне семейното жилище за две седмици и му забранявала да се доближава до него или околните места, както и до жилището на родителите на жалбоподателката. Ключовете от семейното жилище му били отнети. Жалбоподателката била информирана за възможността да сезира съда, ако желае разширяване обсега на заповедта. В полицейския доклад жалбоподателката била описана като „разплакана и много уплашена“, а Е., като „леко развълнуван“ и „сътрудничещ“. В раздела „индикации за предстояща

опасност от нападение“ било посочено докладваното изнасилване и доказателствата за осъществено насилие, постоянните заплахи и удрянето на децата. В раздела „индикации за повишена опасност от страна на нарушителя“ полицията отбелязала, че Е. бил регистриран за домашно насилие; ескалацията на случаите и сериозността на насилието; настоящи стресови фактори, като безработица, развод, разделяне с партньор и деца; и „силна тенденция за тривиализирането на насилието, приемано като нормално средство“. Вечерта на 22 май 2012 г. полицията уведомила по телефона дежурния прокурор за ситуацията. Последният преценил, че с оглед на доказателствата няма нужда от задържане на нарушителя. Било образувано наказателно производство по подозрение за изнасилване, телесна повреда и заплахи. Децата били разпитани от полицията в присъствието на своите баба и дядо. В 23,20 ч. на прокурора бил изпратен доклад със заключенията на полицията по проверката, заедно с протоколите от всички разпити. Полицейският доклад за издаването на ограничителна и защитна заповед, съдържащ списък с индикации за повишен риск, не бил изпратен на прокуратурата.

На 24 май 2012 г. Е. отишъл в полицията по своя инициатива, за да разбере дали може да се види с децата. Полицията използвала възможността да го разпита отново с оглед обясненията на децата. Е. признал, че бил удрял децата „от време на време“, но само „като възпитателна мярка“, не по лицето и никога агресивно. Жена му също ги удряла понякога. Той допълнил, че децата са всичко за него. Предишният ден той разговарял с дъщеря си и тя поискала да го види. Полицията отбелязала, че при разпита Е. не показал признаци на потенциална агресия. След разпита на Е. били повдигнати нови обвинения за тормоз или малтретиране на малолетни деца. На 24 май

2012 г. прокурорът поискал от съда разпита на жалбоподателката и децата.

На 25 май 2012 г. Е. посетил училището на децата. Той помолил учителката на А. синът му да се види с него за да му даде пари. Учителката, която не била информирана за проблемите в семейството, се съгласила. Когато А. не се завърнал в клас тя започнала да го търси. Намерила го прострелян в главата в училищното мазе. Сестра му, която била свидетел на стрелбата, не била наранена. Е. бил изчезнал. Незабавно била издадена заповед за арестуването му, а детето било откарано в болницата, където починало два дни по-късно. Полицията разпитала няколко свидетели, между които и жалбоподателката и дъщеря ѝ. Жалбоподателката посочила, че съпругът ѝ винаги демонстрирал различни лица спрямо външни хора и в семейството. След издадената заповед той ѝ се обаждал всеки ден по няколко пъти, като искал да я види заедно с децата. Тя му казала, че може да види децата, но само в присъствието на нейните родители. Казала това и на децата. Тя не искала да се вижда с мъжа си в присъствието на децата, защото се страхувала, че той ще ги убие пред нея. Тя била видяла мъжа си същата сутрин преди стрелбата пред училището в колата си. Имала намерение да уведоми учителката на следващия ден за проблемите в семейството. Другите свидетели – съветникът на жалбоподателката, учителката на А., родители на други деца и др. – споделили изненадата си от случилото си и че възприемали Е. като любезен, спокоен и учтив човек. От предсмъртното му писмо се установявало, че той бил планирал да убие и двете деца, преди да се самоубие.

На 11 февруари 2014 г. жалбоподателката завела иск за неимуществени вреди срещу държавата в размер на 37 000 евро. Тя твърдяла, че прокурорът трябвало да разпорежи задържането на Е. поради

реалната и непосредствена опасност той да извърши ново престъпление срещу семейството си. Заповедта не дала достатъчна защита в този случай, тъй като не защитавала децата в училище. През месец ноември 2014 г. съдът отхвърлил иска ѝ, като приел, че с оглед на събраните към онзи момент данни, не е имало индикации за непосредствена опасност за живота на детето. Липсата на агресивно поведение от страна на Е. на публични места и издадената ограничителна и защитна заповед не налагали вземането на други мерки. Той спазвал издадената през 2010 г. заповед и макар и да изричал многократно закани срещу семейството си, никога не ги изпълнявал. Няколко данни, че той притежавал оръжие. От цялостното му поведение не можело да се заключи, че би извършил подобно деяние. Притегляйки правата на жалбоподателката и децата ѝ срещу правата на Е. по чл. 5 от Конвенцията, съдът приел, че задържането по стража би било крайна мярка. Апелативният съд потвърдил решението, а Върховният съд отхвърлил молбата на жалбоподателката за обжалване.

През 2019 г. е постановено решение на пето отделение на Съда, с което се приема, че австрийските власти не са нарушили позитивните си задължения по чл. 2 от Конвенцията да защитят живота на момчето от престъпните действия на баща му.

Решението:

По твърдението за нарушение на член 2

102-103. Позовавайки се на членове 2, 3 и 8 от Конвенцията, жалбоподателката твърди, че австрийските власти не са успели да защитят нея и деца ѝ от насилието на съпруга ѝ. Набляга на факта, че изрично била докладвала на полицията за опасността за живота на децата си. Въпреки това те не били посочени като застрашени лица в полицейския доклад. Полицията

имала всички данни за повишения риск от извършване на престъпление, но не задържала Е. под стража. На второ място посочва, че правната рамка по отношение защита на децата при домашно насилие била недостатъчна, тъй като ограничителната и защитна заповед не се разпростирала над детски институции, факт, който оставил децата ѝ беззащитни.

104. Като господар на правната квалификация по Конвенцията, Съдът намира, че оплакванията на жалбоподателката следва да се подведат само под текста на чл. 2 (за сравнение *Fernandes de Oliveira v. Portugal* [GC], no. 78103/14, § 81).

105-107. Правителството повтаря възраженията си, изложение и пред отделението, че оплакванията на жалбоподателката за липса на правна рамка за защита на децата била недопустима поради неизчерпване на вътрешно-правните средства за защита. Действително заповедта на полицията не можело да се разпростира и над детските институции, но жалбоподателката можела да подаде молба до съда за разширяване обсега на заповедта. Националният съд бил длъжен да се произнесе бързо.

110-113. В решението си отделението единодушно приело, че не е налице нарушение на чл. 2, тъй като властите били изпълнили позитивните си задължения по отношение защита живота на сина на жалбоподателката.

114-124. Жалбоподателката посочва, че принципите, изведени в решението *Osman v. the United Kingdom* (28 октомври 1998 г.) се отнасяли до инцидентни ситуации, докато тя се намирала в ситуация на продължаващо малтретиране в семейството, типично за домашно насилие. Адекватната оценка на риска в тези случаи обхващала вземането под внимание на опитът и изследване в динамиката на домашното насилие, за да може да се

направи прогноза за потенциални бъдещи заплахи. В повечето случаи домашното насилие ескалирало с времето. Поради това била необходима оценка, съобразена с контекста, както приложената по делата *Talpis v. Italy* (no. 41237/14) и *Volodina v. Russia* (no. 41261/17) – „реален и непосредствен риск ... вземайки под внимание контекста на домашното насилие“. По отношение на въпроса дали властите следвало да знаят за риска за живота на сина ѝ, жалбоподателката посочва, че в доклада си до полицията тя била споменала заплахите на съпруга ѝ, че ще убие децата пред нея, както и факта, че смятала, че те били застрашени. Тя изрично била посочила, че защитата на децата ѝ бил мотивът да докладва на полицията. Въпреки това в заповедта те не били посочени като застрашени лица. Полицията никога не я била попитала дали Е. имал достъп до оръжие. В доклада тя била посочила много от рисковите фактори – предишно осъждане през 2010 г., възобновяване на пристрастеността към хазарта и засилената агресия, отказът му да приеме развода, приемането на насилието за нормално, изнасилването. Полицията изрично била посочила в заповедта част от тези прояви като повишен риск. Било добре известно, че домашното насилие не е еднократен акт. Ако нарушителят не бил държан далеч от жертвата, рискът за продължаващо насилие оставал. Децата също били засегнати от домашното насилие. Властите пропуснали да разгледат специфичния контекст на домашното насилие. Те придали значителна тежест на факта, че тя съобщила за изнасилването едва три дни след като било извършено, приемайки го като фактор смекчаващ риска. Натрупаният през годините на домашно насилие голям страх, ограничавал възможността на жалбоподателката да действа решително. Недопустимо било в контекста на домашното насилие да се вини жертвата за нерешителността ѝ да действа. Жените в

такива ситуации често демонстрирали амбивалетно поведение към насилника. Емоционалната привързаност, надеждата за промяна, растящият страх били причините за това поведение, което се проявявало в отношението им към наказателното преследване на нарушителя. Късното съобщаване в полицията била една възможна последица. Специални изисквания били налагани на правораздавателните органи, когато се занимавали с жертви на домашно насилие. Поради това, отговорността за вземане на подходящи мерки не трябвало да се прехвърля от власите към жертвата. Жалбоподателката посочва още, че нито полицията, нито прокурорът се възползвали от средство за оценка на риска, създадено за случаи на домашно насилие, въпреки че първи такъв тест бил развит от Жаклин Кембъл през 1986г. и били широко използвани от разследващи, адвокати и професионалисти в областта на здравето. Въпреки че в полицейския доклад за ограничаващата и защитна заповед от 22 май 2012 г. били изброени няколко рискови фактора, те не са част от специална система и няма насоки как да бъдат преценени при вземането на окончателното решение за налагане на ограничителна заповед. Прокурорите също така не използвали никакви инструменти за оценка на риска или други установени процедури, когато решават дали дадено лице, представляващо риск за друго лице, следва да бъде задържано. Фактът, че такива средства не били използвани от австрийските власти, бил критикуван от изследователска група към австрийското министерство на вътрешните работи след серия от убийства на жени в началото на 2019 г.

125-136. Според правителството националните власти били изпълнили позитивните си задължения по чл. 2. То набляга на факта, че обсега на позитивните задължения трябвало да бъде тълкуван по начин,

който да не налага невъзможни или неразумни тежести на държавите членки (правителството сравнява *Osman*, § 116; *Talpis*, § 101, цитирани, и *Opuz v. Turkey*, по. 33401/02, § 129) и трябва да взема под внимание конкуриращи се права по чл. 5, чл. 6, § 2 и чл. 8. Австрийските власти били действали незабавно и изпълнили задълженията си по чл. 2 по най-добрия възможен начин. Те нямали информация, от която да могат да заключат за реална и непосредствена заплаха за живота на децата на жалбоподателката. Ограничителната и защитна заповед била предназначена да защити не само нея, но и децата, което се извеждало от мотивите да се включи и апартамента на родителите на жалбоподателката, тъй като „заstraшеното лице и децата ѝ остават там“. За първи път на 22 май 2012 г. жалбоподателката била споменала, че съпругът ѝ биел децата и изричал закани за убийство. Почти две години след издаването на първата заповед за защита нямало данни съпругът ѝ да е извършвал други деяние. Той дори отишъл доброволно в болница за лечение на психичните си проблеми. Специфичните нюанси на домашното насилие също били взети предвид. Нормално било полицията да предположи, че той отново ще се съобрази със заповедта. Правителството посочва, че самата жалбоподателка вероятно постепенно била осъзнавала опасността, която съпругът ѝ представлявал за децата. Трябвали ѝ три дни след ескалацията на насилието, за да подаде молба за развод и да докладва на полицията. Самата тя била заявила на полицията след издаване на заповедта, че дава съгласието си децата да се виждат с баща си в присъствието на дядо им. Тя не била поискала издаването на временна ограничителна заповед от съда, която би включила и места, извън дома ѝ и околностите. Тя не била уведомила учителката на децата за проблемите в семейството, въпреки че била видяла мъжа

си в близост до училището. Ограниченият набор от факти на разположение на полицията не можел да даде възможност за оценка на потенциалната опасност на ситуацията. При разпита съпругът бил спокоен и сътруднищел. Прокурорът не можел да предположи, че ситуацията била спешна, при положение, че самата жалбоподателка била подала сигнала три дни по-късно. Насилието, описано в този сигнал било насочено към нея, но не и към децата. Всички форми на насилие били осъществени в домашни условия и не можело да се предвиди, че имало индикации за извършването им на публично място, каквото било училището на децата. Стъпките, които полицията следвало да предприеме били описани в списък, който отчитал рискове, като опасни заплахи, други криминални прояви, притежание на оръжие, злоупотреба с алкохол или наркотици, психическо и емоционално състояние на лицето. При оценката за вземане на мярка за задържане, прокурорът взел предвид опасността за жалбоподателката и децата ѝ. Разпоредбата на чл. 5 от Конвенцията и кореспондиращата ѝ практика изисквали намесата в правото на свобода и сигурност да е крайна мярка (*Saadi v. the United Kingdom* [GC], no. 13229/03, § 79), както и, че задържането било законно само ако има основателно предположение, което в случая липсвало. Жалбоподателката трябвало да е наясно и с възможността да потърси подслон заедно с децата си в най-близкия център за защита на жени, тъй като била съветвана от Център за защита от насилие. Всяка ситуация изисквала индивидуална оценка и не можело да се използват стандартизирани средства за оценка на риска. Служителите в полицията получавали специално обучение във връзка с разглеждане на случаи на домашно насилие.

137-156. Експертната група за действия на насилие срещу жени и домашно насилие

(GREVIO) – органът, оправомощен да наблюдава изпълнението на Истанбулската конвенция (ИК), посочва, че разбирането на домашното насилие според цитираната конвенция, можело да бъде постигнато само ако съответните власти, отговорни за предотвратяване на нарушения и защита на жертвите, вземат предвид специфичното естество и динамика на домашното насилие и признаят половата му насоченост. Последователните цикли на домашно насилие по правило включвали увеличение на честотата, интензивността и опасност с течение на времето. Искане от страна на малтретираната жена за раздяла или развод всъщност бил един от факторите, които могат да доведат до ескалация на домашното насилие срещу нея и децата ѝ. Това обяснява защо жертвите може да не съобщят веднага за насилие или да оттеглят жалбите си, или дори да простят на партньора си, който бил упражнил насилие. В тази връзка проучванията показвали, че жените обикновено търсели защита след като са били подлагани на малтретиране в продължение на продължително време. С други думи, оплакванията за домашно насилие обикновено били подавани след няколко епизода на насилие и често след много насилствен инцидент, който правел продължаването на връзката невъзможно, нетърпимо (или дори потенциално смъртоносно) за жертвата. Фактори като финансова зависимост, мигрантски статут, увреждане и възраст, можели да задълбочат злоупотребата и да повлияят на способността на жертвата да се откъсне от насилието. Истанбулската конвенция обръща внимание на специфичните рискове, пред които са изправени децата в контекста на домашното насилие, и третира както децата, които са били обект на пряко насилие, така и тези, които са били свидетели на домашно насилие, като жертви, които се нуждаят от закрила. Разпоредбата на чл. 51 от ИК изисквала от властите да извършат оценка на риска за

жертвите от получаване на жалбата, като използват стандартизирани инструменти с предварително установени въпроси, които компетентните органи трябва да систематично да задават и да отговарят. Съответната правна система трябва да дава на правоприлагащите органи ясни насоки и критерии за действие или намеса в чувствителни ситуации. Обученията на полиции, прокурори и съдии било съществено за преценка възможността за извършване на нови деяния и за необходимата защита.

146-148. Европейския център за защита правата на човека (European Human Rights Advocacy Centre) и Равенство сега (Equality Now) поддържат, че Голямото отделение следвало да изясни и развие съдебната си практика относно обхвата на позитивните задължения на държавата за предотвратяване рисковете за живота и здравето при домашно насилие. По-специално те твърдят, че тестът, разработен от Съда по делото *Osman* (цит.) относно позитивните задължения на държавата, който изисква „властите да са знаели или да са били длъжни да знаят към съответния момент за съществуването на реален и непосредствен риск за живота на съответното лице“, трябва да бъде прилаган, като надлежно се отчита специфичният контекст на домашното насилие.

149-150. Федералната асоциация на австрийските центрове за защита от насилие посочва, че било съществено националните власти да бъдат наясно с особеностите на домашното насилие, което карало често жертвите да не информират полицията незабавно след деянията или да не свидетелстват в наказателните производства. Тези особености следвало да се вземат предвид при оценка на риска. На практика властите не вземали предвид особени рискови фактори като разделянето, предишно насилие, притежание на оръжие,

закани за насилие, неспазване на изискванията на полицейско и съдебно разпореждане, както и изключителен страх от страна на жертвата. Опитът на асоциацията в случаите, в които бил установен висок риск от сериозно насилие, показвал, че полицейските заповеди и съдебни временни разпореждания, издаването на които отнемало няколко дни, ако не и седмици, не могли да предложат адекватна защита на жертвите. В такива случаи било необходимо да се постави лицето, което представлява заплахата, в предварителен арест.

151. Асоциация Women's Popular Initiative 2.0, неправителствена организация, бореща се за равенство на половете в Австрия, посочва, че правоприлагащите и правоохранителните органи не получавали достатъчно професионално обучение във връзка с домашното насилие, което водело до съдебни стереотипи за това „как жертвите се държат“ и политика, основана на пола в контекста на продължаващата мизогенистична култура.

152-153. Асоциация на автономните австрийски приюти за жени е на мнение, че Австрия изостава в превенцията на насилието и защита на жертвите. По-специално, съдиите и прокурорите трябва да бъдат обучавани да разбират специфичното за пола насилие срещу жени, формите и последиците от него и травмирането, за да се предотврати омаловажаването на насилието срещу жени. Освен това било необходимо да се въведат ясни и задължителни насоки за правоприлагащите органи относно извършването на оценки на риска, като се вземели предвид специфичните рискови фактори, за да могат те да бъдат в състояние да предприемат ефективни мерки за защита на жертвите. Опитът им показвал, че защитните заповеди, издадени от полицията или гражданските съдилища, не били

достатъчно ефективни да предотвратят убийства и не трябвало да бъдат използвани вместо предварителното задържане под стража във високо рисковите случаи. Често срещано било извършителите да заплашват жертвите, за да избегнат докладване на инцидентите на полицията. Необходим бил огромен кураж, възможности и подкрепа за жертвите, за да се обърнат към властите. Поради това забавеното съобщаване не следвало да се тълкува в тяхна вреда.

154-155. Асоциация „Жени срещу насилие в Европа“ (Women against Violence Europe (WAVE)) обхваща мрежа от женски неправителствени организации от 46 страни, работещи за борба и предотвратяване на насилие срещу жени и домашно насилие в Европа. Тя подчертава, че за властите било важно да извършват систематична оценка на риска, като се имало предвид добре познати вече рискови фактори, включително рискови фактори за децата, в случаите на домашно насилие. Когато съществувал риск от повторно и тежко насилие, полицейските заповеди и гражданско-правните временни съдебни разпореждания, които обикновено се издавали в интервал от четири до пет дни, не били достатъчни, за да осигурят бърза и ефективна защита от страна на държавата. Отговорността в такива случаи не можела да се прехвърля върху жертвите на домашно насилие, а държавата трябвало да използва наказателно-правни инструменти. Това становище се подкрепя и от D.i.Re, мрежа от над осемдесет италиански неправителствени организации на жени, които работят в услуги за борба и превенция на насилието срещу жени и домашното насилие. Предвид особената уязвимост на жертвите, се изисквало „специално усърдие“ при случаите на домашно насилие, както Съдът е потвърдил в решенията си по *M.G. v. Turkey* (no. 646/10) и *Talpis* (цит.). Специалните условия на жертвите оправдавали снемане

на прага на риск за намеса на държавата от „непосредствен риск“ до „съществуващ риск“ от насилие.

157-160. Разглеждайки общите принципи по чл. 2 в светлината на позитивните задължения на държавите, Съдът посочва, че в разпоредбата е залегнала една от основните ценности на демократичните общества, създали Съвета на Европа (виж *McCann and Others v. the United Kingdom*, 27 септември 1995, § 147). Първото изречение на чл. 2, § 1 задължава държавата не само да се въздържа от умишлено и незаконно отнемане на живот, но също така и да взема подходящи мерки за опазване на живота на хората, които са под нейна юрисдикция. Вземайки предвид трудностите при управление на модерните общества, непредвидимостта на човешкото поведение, и оперативния избор, който трябва да бъде направен с оглед приоритети и ресурси, сферата на позитивните задължения трябва да бъде тълкувана по начин, който не налага на властите невъзможни или непропорционални тежести. Не всеки твърдял риск за живота може да обхваща залегнало в Конвенцията изискване за властите да предприемат оперативни мерки за предотвратяване на материализирането му. За да възникне това позитивно задължение, трябва да се установи, че властите са знаели, или е трябвало да знаят към съответния момент за съществуването на реална и непосредствена заплаха за живота на определено лице и те не са предприели съответните мерки (т.нар. „тест Osman“ – вж. *Osman*, цит., § 116). Съдът отбелязва, че задължението за вземане на превантивни оперативни мерки по чл. 2 е задължение за средствата, не за резултата. При обстоятелства, при които компетентните власти са били наясно за реален и непосредствен риск за живота, вследствие на което възниква задължението им да действат, и са отговорили с подходящи мерки на този риск в рамките на своите

правономощия, за да предотвратят реализирането му, фактът, че тези мерки не са попречили за реализирането му, не означава автоматично, че държавата е нарушила задължението си по чл. 2. От друга страна, Съдът отбелязва в този контекст, че оценката за вида и нивото на риск представлява неразделна част от задължението за предприемане на превантивни оперативни мерки, когато наличието на риск изисква това. Поради това, проверката дали държавата е спазила задълженията си по чл. 2 трябва да обхваща анализ и на двете: адекватността на извършената оценка на риска и, ако е установен такъв риск, дали предприетите мерки са били адекватни. За жалбоподателя е достатъчно да покаже, че властите не са направили всичко разумно в случая, за да избегнат последиците. Това е въпрос, на който може да бъде отговорен само в светлината на всички обстоятелства по делото. Съдът е постановил, че трябва да бъде предпазлив при преразглеждането на събития с мъдростта на ретроспекцията (вж. *Bubbins v. the United Kingdom*, no. 50196/99, § 147). Това означава, че даден случай, в който реалният и непосредствен риск се е материализирал, трябва да бъде оценен от гледна точка на това, какво е било известно на властите към съответния момент.

Позитивните задължения по чл. 2 в контекста на домашното насилие

(i) Общи съображения

161-164. Въпросът за домашното насилие, което може да се реализира в различни форми – от физическо насилие до сексуално, икономическо, емоционално или вербално, надхвърля обстоятелствата на конкретния случай. Това е общ проблем, който засяга в различна степен всички държави членки и който невинаги излиза на повърхността в публичното пространство, тъй като често се случва в рамките на лични отношения или затворени кръгове и засяга

различни членове на семейството, въпреки че преобладаващата част от жертвите са жени. Насилието срещу децата от едно домакинство, включително причиняването на смърт, може да бъде използвано от извършителите като крайна форма на наказание на техния партньор. Съществуването на реална и непосредствена опасност за живота трябва да бъде оценена като се вземе предвид особения контекст на домашното насилие. В подобна ситуация е въпрос преди всичко за преценка на повторемостта на епизодите на насилие в рамките на семейството (вж. *Munteanu v. Moldova*, no. 34168/11, § 70). Поради това Съдът намира за необходимо да разясни какво означава да се вземе предвид особения контекст и динамика на домашното насилие според теста *Osman*.

(ii) Изискването за незабавен отговор на твърдения за упражнено домашно насилие

165-166. Липсата на своевременни действия от страна на властите след получаване на жалба за домашно насилие лишава жалбата от ефективност, създавайки ситуация на безнаказаност, благоприятстваща повторенето на актовете на насилие (вж. *Halime Kılıç v. Turkey*, no. 63034/11, § 99).

(iii) Задължения, свързани с оценка на риска

167-170. Сравнително-правните материали, предоставени на Съда показват, че във всички изследвани държави членки се извършва оценка на риска за да се определи дали дадена жертва на домашно насилие е изложена на риск от бъдещо насилие. Съдът отбелязва още, че в съответствие с чл. 51 от ИК оценка на риска от летален изход, сериозността на ситуацията и риска от повторно насилие са решаващи елементи за превенцията в случаите на домашно насилие. Съдът отбелязва, че системата за оценка на риска от момента на получаване

на жалбата следва да предоставя на служителите на правоприлагащите органи ясни насоки и критерии за действие или намеса в деликатни ситуации. За да могат да преценят дали съществува реална и непосредствена опасност за живота на жертвата на домашно насилие, органите са длъжни да извършат автономна, проактивна и комплексна оценка на риска от летален изход. Термините „автономен“ и „проактивен“ се отнасят до изискването властите да не разчитат единствено на възприятието на жертвата за риска, а да го допълнят със собствена преценка. Всъщност, поради изключителната психологическа ситуация, в която се намират жертвите на домашно насилие, е налице задължение за органите, които разглеждат случая, да зададат релевантни въпроси, за да получат цялата необходима информация, включително и от други държавни органи, а не да разчитат, че жертвата ще им даде всички подробности (сравни *Valiulienė v. Lithuania*, no. 33234/07, § 69, където Съдът признава, че психологическото влияние е било важен аспект от домашното насилие, и *T.M. and C.M. v. the Republic of Moldova*, no. 26608/11, § 46, където Съдът постановява, че „задължение на полицията е да разследва по своя инициатива необходимостта от действия за предотвратяване на домашното насилие, като се има предвид колко уязвими обикновено са жертвите на домашно насилие“). По делото *Talpis* (цит., §§ 107-25), Съдът не е придал решаващо значение на собственото възприятие на жертвата за риска (например оттегляне на жалбата, промяна на показания, отричане на насилие в миналото и връщане на жертвата при извършителя). В решението по делото *Oriz* (цит., § 153), Съдът отбелязва по-специално, че „след като ситуацията е била доведена до тяхното знание, националните органи не могат да се оправдаят с отношението на жертвата за това, че не са предприели адекватни мерки, които биха могли да предотвратят

вероятността агресорът да осъществи заплахите си срещу физическата неприкосновеност на жертвата“. Следователно всяка оценка на риска или решение за мерките, които трябва да се предприемат, не трябва да зависи само от показанията на жертвата. Въпреки че Съдът счита, че собственото възприятие на жертвите за риска, пред които са изправени, е от значение и трябва да бъде взето предвид от органите като отправна точка (сравни *Bălșan v. Romania*, no. 49645/09, § 62; *Talpis, цит.*, § 111 и *Halime Kılıç, цит.*, § 93) това не освобождава последните, в съответствие с техните задължения да разгледат твърденията за домашно насилие по собствена инициатива и от проактивно събиране и оценяване на информация за всички съответни рискови фактори и елементи на случая.

171-176 „Комплексността“ в контекста на оценката на риска е елемент, който трябва да характеризира всяко официално разследване, и е също толкова важен при случаите на домашно насилие. Съдът счита, че макар преценката на добре обучените служители на правоприлагащите органи да е от съществено значение във всеки отделен случай, използването на стандартизирани контролни въпросници, които посочват специфични рискови фактори и са били разработени въз основа на солидни криминологични изследвания и най-добрите практики в областта на домашното насилие, може да допринесат за изчерпателността на рисковете, които органите преценяват. Съдът признава, че е важно органите, които се занимават с жертвите на домашно насилие да получават редовно обучение, особено по отношение на инструментите за оценка на риска, за да разберат динамиката на домашното насилие, което ще им позволи по-добре да оценяват и преценяват съществуващия риск, да реагират по подходящ начин и да осигурят бърза защита. Освен това Съдът

счита, че когато няколко лица са засегнати от домашно насилие, било то пряко или косвено, трябва да бъде направена подходяща оценка на риска за систематично идентифициране и разглеждане на всички потенциалните жертви. При извършването на оценката си властите следва да имат предвид възможността резултатът да бъде различно ниво на риск за всеки от тях. Съдът приема с оглед бързината на развитие на случаите на домашно насилие, че правоприлагащите органи трябва да обменят информация за рисковете и да координират подкрепата с всички други заинтересовани страни, които редовно контактуват с лица в риск, включително, в случай на деца, с учители. Властите трябва да информират жертвата/ите за резултата от оценката на риска и, когато е необходимо, да предоставят съвети и насоки относно наличните правни и оперативни мерки за защита. Обръщайки се към тълкуването на термина „непосредствен“ в решението *Osman* (цит.), Съдът счита, че при прилагането на стандарта за непосредственост в този контекст следва да се вземат предвид специфичните характеристики на домашното насилие, както и начините, по които те се различават от делата, свързани с инциденти ситуации, като тази по делото *Osman* (цит.). Съдът припомня, че последователните прояви на домашно насилие, често са свързани с увеличаване на честота, интензивността и опасността с течение на времето. Обяснителният доклад към чл. 52 от ИК пояснява, че терминът „незабавна опасност“ в тази разпоредба се отнася до всички ситуации на домашно насилие, при които вредата е предстояща, или вече е настъпила и има вероятност да се повтори. Съдът е отбелязвал в много други случаи, че извършител, за когото има данни за предишни актове за домашно насилие представлява значителен риск за извършване на последващо и евентуално смъртоносно насилие (*Eremia v. the Republic of*

Moldova, no. 3564/11, § 59). Базирайки се на това, което днес е известно за динамиката на домашното насилие, поведението на извършителя може да стане по-предсказуемо в ситуации на ясно изразена ескалация на такова насилие. Това общо познание за домашното насилие и цялостните изследвания в тази област трябва да бъдат надлежно взети предвид от властите, когато оценяват риска от по-нататъшна ескалация на насилието, дори и след издаването на ограничителна и защитна заповед. Терминът „непосредствен“ не подлежи на точно определение. В *Opuz* (цит., §§ 134-36), например, Съдът заключава във връзка с непосредствеността на риска, че властите са могли да предвидят смъртоносното нападение срещу майката на жалбоподателя поради ескалацията на насилието, което също е било известно на властите и е било достатъчно сериозно, за да оправдае предприемането на превантивни мерки. Въз основа на дългата история на насилието във връзката и известните факти по делото, Съдът е приел, че е било „очевидно“, че извършителят представлява риск за бъдещо насилие и поради това смъртоносното нападение е било неизбежно и предвидимо. По делото *Talpis* (цит. § 122), Съдът намира, че тъй като полицията вече е трябвало да се намеси два пъти през същата нощ по отношение на съпруга на жалбоподателката, и тъй като той е бил в нетрезво състояние и е имал полицейско досие, властите „е трябвало да знаят, че той представлява реален риск за нея, незабавното осъществяване на който не може да бъде изключено“ (*ibid.*, § 122). В своята практика Съдът вече е прилагал понятието за „непосредствен риск“ по погъвкав начин отколкото в традиционните случаи от типа на *Osman*, като е вземал предвид общата траектория на ескалация в случаите на домашно насилие, дори ако точното време и място на нападението може да не могат да бъдат предвидени в конкретния случай.

(iv) *Задължения, свързани с оперативни мерки*

177-182. Съдът припомня, че ако властите са установили, че съществува реален и непосредствен риск за живота на едно или повече идентифицирани лица, за тях възниква позитивно задължение да предприемат оперативни мерки. Такива оперативни, превантивни и защитни мерки имат за цел да се избегне опасна ситуация възможно най-бързо (сравни *Talpis*, цит. § 114). Въпросът дали властите разполагат с достатъчно оперативни мерки по закон и на практика в критичния момент, когато трябва да решат как да реагират на ситуация на домашно насилие, е тясно свързан с въпроса за адекватността на правната рамка („мерки в рамките на техните правомощия“ от теста *Osman*). С други думи, инструментариумът на правните и оперативни мерки трябва да дава на съответните власти избор от достатъчен набор от мерки, които са адекватни и пропорционални на нивото на оценен (смъртоносен) риск. Съдът трябва да бъде уверен, че правната рамка е била достатъчна, за да осигури защита срещу актове на насилие от страна на частни лица във всеки конкретен случай (сравни *Talpis*, цит., § 100, с допълнителни препратки). Освен това Съдът отбелязва, че плановете за управление на риска и координираните услуги за подкрепа на жертвите на домашно насилие са се доказали ценни на практика, тъй като позволяват на властите да предприемат адекватни превантивни оперативни мерки, след като е бил установен риск. Това включва бърз обмен на информация между съответните заинтересовани страни. Ако са включени деца или е установено, че са в риск, органите за закрила на детето следва да бъдат информирани във възможно най-кратък срок, както и училищата и/или други детски заведения (вж. чл. 51 от ИК). Като допълнителна превантивна мярка Съдът

счита, че е желателно да се организират програми за лечение на извършителите. На следващо място, Съдът счита, че решението на властите относно кои оперативни мерки да бъдат предприети, неизбежно ще изисква, както в общата политика, така и на индивидуално ниво, внимателно претегляне на конкуриращите се права и други релевантни ограничения. Наложителна е необходимостта да се защитят човешките права на жертвите на живот и на физическа и психическа неприкосновеност, като в същото време е необходимо да се гарантира, че полицията упражнява правомощията си за контрол и предотвратяване на престъпления по начин, който напълно зачита правото на справедлив процес и други гаранции, които законно поставят ограничения върху обхвата на техните действия, включително гаранциите, съдържащи се в членове 5 и 8 от Конвенцията (сравни *Osman*, § 116, и *Opuz*, § 129, и двете цит.).

183-189. Връщайки се към въпроса за превантивните оперативни мерки, които може да се изискват по силата на чл. 2, Съдът подчертава още от началото, че всички такива мерки, доколкото те оказват въздействие върху твърдения извършител, трябва, от една страна, да бъдат подбрани с оглед предлагането на адекватен и ефективен отговор на установения риск за живота на дадено лице, като тези мерки бъдат в съответствие със задълженията на държавите по Конвенцията. В контекста на защитните и превантивни мерки като цяло може да е необходима неизбежната намесата на властите в личния и семейния живот на предполагаемия извършител, за да се защитят живота и другите права на жертвите на домашно насилие, и за предотвратяване на престъпни действия, насочени срещу живота или здравето на жертвите. Естеството и тежестта на оценен риск винаги ще бъде важен фактор по отношение на пропорционал-

ността на всички защитни и превантивни мерки, които трябва да бъдат предприети, независимо дали в контекста на чл. 8 от Конвенцията или, в зависимост от случая, на ограниченията на свободата на движението, попадащи в обхвата на чл. 2 от Протокол № 4. По отношение приложението на чл. 5 от Конвенцията, Съдът припомня, че за да бъде допустимо по този член, всяко лишаване от свобода трябва да бъде предвидено в закона и в съответствие с изчерпателно посочените случаи изложени в параграф първи на този текст. Дори в този контекст, позитивното задължение за защита на живота, произтичащо от чл. 2 може да обхваща определени изисквания към вътрешно-правната рамка по отношение на възможността да се предприемат необходимите мерки, когато конкретните обстоятелства го изискват. В тази връзка Съдът припомня, първо, по отношение на превантивните мерки, че за целите на чл. 5, § 1 (b), който предвижда лишаване от свобода за неизпълнение на законосъобразно съдебно решение или с цел осигуряване изпълнението на задължение, предписано от закона, Съдът последователно е приемал, че задължението да не се извърши престъпление може да се счита само за „специфично и конкретно“, ако са достатъчно конкретизирани потенциалната жертва, мястото и времето на предстоящото извършване на престъплението. В контекста на задължението за въздържане от извършване на нещо, за разлика от задължението да се извърши определено действие, е необходимо, преди да се установи, че дадено лице не е изпълнило въпросното задължение, че то е било наясно с конкретното действие, от което трябва да се въздържа, и е показало, че не желае да се въздържи от такова действие (вж. *Ostendorf v. Germany*, no. 15598/08, §§ 93-94). По-специално Съдът е посочил, че задължението да не се извършва престъпление в близко бъдеще не може да се счита за достатъчно

специфично и конкретно, докато не са постановени конкретни мерки, които да не са били изпълнени (вж. *S., V. and A. v. Denmark* [GC], nos. 35553/12 and 2 others, § 83). На следващо място Съдът припомня, че чл. 5, § 1 (c) се отнася до задържане с цел изправяне на лицето пред компетентния съд по основателно подозрение, че е извършило престъпление или когато основателно се счита за необходимо за да се предотврати извършването на престъпление или укриване, след извършването му. Втората част на тази разпоредба се прилага към превантивното задържане извън наказателното производство (вж. *S., V. and A. v. Denmark* [GC], цит., §§ 114-16). В контекста на тази част от чл. 5, § 1 (c) Съдът е постановявал, че разпоредбата не позволява политика на обща превенция, насочена срещу лица, които се възприемат от властите като опасни или склонни да извършват незаконни действия. Това основание за задържане не е нищо повече от предоставяне на договарящите държави на средство за предотвратяване извършването на конкретно и специфично престъпление. За да бъде едно задържане оправдано съгласно втората част на чл. 5, § 1 (c), трябва властите да покажат убедително, че съответното лице по всяка вероятност би участвало в конкретното и специфично престъпление, ако неговото задържане не го е предотвратило (вж. *S., V. and A. v. Denmark* [GC], цит., §§ 89 и 91). В своята практика по чл. 5, § 1 (b) и втората част на чл. 5, § 1 (c) Съдът е позволявал задържане с превантивни цели само за много кратък период от време (четири часа в *Ostendorf* (цит., § 75), и осем часа в *S., V. and A.* (цит., §§ 134 и 137)). На трето място, що се отнася за първата част на чл. 5, § 1 (c), която урежда предварителното задържане под стража, Съдът посочва, че тази разпоредба може да се прилага само по отношение на престъпления, които вече са били извършени. Превенцията на бъдещи престъпления би била вторичен ефект на

такова задържане и рискът за рецидив би бил взет предвид като елемент при оценка на налагането или продължаването на мярката. При всички положения неспособността да се спази националният стандарт за предварителното задържане не освобождава властите от отговорността им да предприемат други, по-малко строги мерки в рамките на техните правомощия, които отговарят адекватно на установеното ниво на риск. Съдът отбелязва още, че някои други разпоредби на чл. 5, § 1 относно допустимите основания за задържане могат при определени обстоятелства да бъдат релевантни за оценката на превантивните оперативни мерки в контекста на домашното насилие, и по-специално чл. 5, § 1 (е), но не намира за необходимо да навлиза в подробното им обсъждане.

(v) Обобщение на задълженията на държавните органи в контекста на домашното насилие

190. Властите трябва да реагират незабавно на твърденията за домашно насилие. Органите трябва да установят дали съществува реален и непосредствен риск за живота на една или повече идентифицирани жертви на домашно насилие, като извършат самостоятелна, проактивна и комплексна оценка на риска. Реалността и непосредствеността на риска трябва да се оценяват, като се отчита надлежно конкретният контекст на случаите на домашно насилие. Ако резултатът от оценката на риска е, че е налице реален и непосредствен риск за живота, възниква задължението на органите да предприемат превантивни оперативни мерки. Тези мерки трябва да бъдат адекватни и пропорционални на нивото на оцененния риск.

191-202. Прилагайки гореизложените принципи към настоящия казус, Съдът отбелязва, че в случая, за разлика от други случаи на домашно насилие или насилие,

основано на пола, не е имало забавяне или пасивност от страна на властите в отговор на твърденията на жалбоподателката за домашно насилие. Напротив, и през 2010 г., и през 2012 г., властите са отговорили незабавно на твърденията ѝ, събрали са доказателства и са издали ограничителни и защитни заповеди. Самата жалбоподателка твърди, че не се оплаква от забавяне или пасивност на властите, а по-скоро от избора на приложими мерки. Полицията е съпроводила жалбоподателката до дома ѝ, предоставила ѝ е брошура, разясняваща правата ѝ, съпругът ѝ е бил отведен в полицията, бил е разпитан и му би отнет ключа. Тя е била разпитана от обучен полицай по домашно насилие. Според Съда тези мерки показват специалното усърдие на властите при разглеждане на случая. По отношение качеството на оценка на риска, Съдът намира, че то е било извършено автономно и проактивно, тъй като полицията не се е позовала просто на твърденията на жалбоподателката, а е базирала оценката си на други факти и доказателства. В деня на подаване на жалбата полицията е разпитала всички заинтересовани страни, съпруга и децата им, направили са снимки на видимите наранявания, както и медицинска експертиза. Извършена е била проверка в базата данни за предишни заповеди и мерки срещу Е., извършена е била проверка за наличие на регистрирано оръжие. Съдът отбелязва, че оценката на риска, извършена от полицията е отчела всички основни рискови фактори в този контекст, както може да се установи от изготвения доклад. По-специално те са отбелязали изнасилването, видимите белези от насилие, психичното състояние на жалбоподателката, че е била заплашвана, както и че децата също са били обект на насилие. Полицията изрично отбелязва няколко други релевантни факта, като предишните случаи на насилие, ескалацията, настоящите стресови фактори и силна тенденция на Е. да тривиализира

насилието. Взели са предвид и поведението на Е., който макар и леко развълнуван, е сътрудничел на полицията и доброволно ги е съпроводи до сградата на полицията. Според Съда това са показатели, че властите са взели предвид специфичните особености на домашното насилие. По отношение на законите, Съдът намира, че те са били насочени към жалбоподателката и най-близките ѝ. Той припомня, че смъртните заплахи трябва да бъдат сериозно обмислени и оценени по отношение на тяхната достоверност (вж. *Branko Tomašić and Others v. Croatia*, по. 46598/06, §§ 52 and 58). Съдът отчита, че полицията не е подминала заплахите и душенето на жалбоподателката, което е видно от доклада, изпратен на прокурора същия ден. Последният е обобщил основните елементи и е дал указания за извършване на други последващи действия, като е започнал наказателно производство срещу Е. Поради това Съдът е убеден, че оценката на риска, извършена от властите е изпълнила изискванията за автономност, проактивност и комплексност, като остава да отговори дали заплахата за живота на сина на жалбоподателката е била осезаема, дали властите са знаели или е трябвало да знаят, че съществува реален и непосредствен риск за живота на детето.

203-208. Съдът отбелязва, че на властите е била известна следната информация: 1. те са знаели, че Е. е имал присъда за причиняване на телесна повреда на жалбоподателката през 2010 г., за което все още е бил в изпитателния срок. В разпитите си в полицията в дните преди трагичното събитие жалбоподателката е съобщила други случаи на насилие от страна на съпруга по време на брака им, включително събитията от 19 май 2012 г.; 2. децата на жалбоподателката също са били обект на насилие от баща си, но не и основната цел на насилието; 3. Според показанията на жалбоподателката насилието било ескали-

рало три дни преди жалбата до полицията, когато била душена и изнасилена; 4. причината за тази ескалация била намерението ѝ да се разделят; 5. жалбоподателката съобщила, че съпругът ѝ имал зависимост към хазарта и други психически проблеми; 6. жалбоподателката приемала заплахите на съпруга си сериозно; 7. тя била казала на полицията, че понякога съпругът ѝ взимал телефона ѝ и я заключвал в апартамента, за да не може да излиза. Съдът отбелязва, че не е направена отделна преценка на риска по отношение на децата. Въпреки това заключава, че дори да е имало направена такава, тя не би променила ситуацията поради следното: децата не са били основния обект на насилие или заплахи на Е. Съдът приема доводите на правителството, че макар и ограничителната и защитна заповед да не посочва изрично децата като застрашени, в доклада си до прокурора, те са посочени като жертви на престъпление. Показанията им също са били прикрепени към доклада. Властите са можели обосновавано да предположат, че децата са били защитени от потенциални несмъртоносни форми на насилие и тормоз от баща си по същия начин, както и жалбоподателката по силата на издадената заповед. Не е имало никакви индикации за риск за децата в училище. Самата жалбоподателката и съветника ѝ от Център за защита срещу насилие не са поискали децата да нямат контакт с баща си, а напротив. Съдът отхвърля доводите на жалбоподателката, че Е. е следвало да бъде задържан под стража, посочвайки, че заплахите на Е. не се считат за достатъчно сериозни или надеждни, за да водят до риск от смърт, който би оправдал предварителното задържане или други по-строги мерки за защита. Съдът не намира причина да поставя под съмнение преценката на властите, че въз основа на информацията, с която са разполагали към съответния момент, не е изглеждало вероятно Е. да се сдобие с огнестрелно оръжие, да отиде в

училището на децата си и да отнеме живота на собствения си син при такава бърза ескалация на събитията. Накрая Съдът отбелязва, че властите изглежда са обърнали прекалено внимание на спокойното поведение на Е. в полицията, което Съдът счита за потенциално подвеждащо в контекста на домашното насилие и което не би трябвало да бъде решаващо в случай на оценка на риска. Въпреки това Съдът не е убеден, че този елемент от оценката е достатъчен, за да постави под съмнение заключението на властите, че към онзи момент не е имало осезаем риск от смъртна опасност за децата. По същия начин, въпреки че в ретроспекция предоставянето на бърза информация на училището или на отдела за закрила на детето би било желателно, по време на събитията властите не са могли да предвидят, че такава мярка е необходима за предотвратяване на смъртоносно нападение срещу А. Този пропуск (споделянето на тази информация не е била предвидена във вътрешното законодателство по време на събитията) не може да се разглежда като нарушение на задължението им за полагане на особена грижа в контекста на позитивните задължения на властите съгласно теста *Osman*.

209-213. Поради това, Съдът заключава, че към момента на извършване на деянието не е имало индикации за реална и непосредствена опасност от бъдещо насилие над сина на жалбоподателката. Мерките, взети от властите в светлината на оценка на риска, са били адекватни, задълбочени и съвестно предприети. Вземайки предвид изискванията на австрийското наказателно право и заключенията на националните съдилища, Съдът не намира причина да се отклони от техните изводи, че като не са наложили на Е. мярка за неотклонение властите са действали законосъобразно. Съдът отбелязва още, че жалбоподателката не е

повдигнала оплакване относно вътрешната правна рамка във връзка с основанията за задържане по отношение на позитивните задължения, произтичащи от чл. 2. Съответно разглеждането на този въпрос не попада в обхвата на настоящото дело. На тези основания, с десет срещу седем гласа, Съдът приема, че не е нарушена разпоредбата на чл. 2 от Конвенцията.

214-215. Оплакванията на жалбоподателката по чл. 14 от Конвенцията Съдът намира за недопустими, тъй като не са наведени с жалбата, а на по-късен етап от делото.

По делото има седем особени мнения на съдии по отношение на формулировката на мотивите или крайните изводи на Съда по чл. 2 за липсата на нарушение. Част от съдиите подкрепящи крайните изводи на мнозинството приемат, че въпреки че появата и риска от насилие между партньори и бивши партньори да може да обхваща увеличен риск за насилие над децата в семейството, такъв общ рисков фактор сам по себе си не е достатъчен като оправдание за прекъсване на контактите между дете и родител, ако специфичните обстоятелства на случая не обуславят друго. При някои обстоятелства, защитните мерки, предвидени да намалят риска за потенциални жертви, могат да се превърнат в провокиращ фактор за извършителя.

Част от съдиите, несъгласни с извода за на мнозинството, изразяват становище, че властите в случая не са извършили адекватна оценка на риска и не са взели превантивни мерки да не се случи деянието. Те намират, че властите са се концентрирали прекалено много върху това какво е направила или не жалбоподателката, а не върху това, какви своевременни мерки е следвало да вземат те. При конкретните обстоятелства по делото рискът за децата е бил подценен. Стигат до

заклучението, че властите не са проявили необходимото усърдие пред твърденията на жалбоподателката за ескалация на домашното насилие. При оценката на риска в случаите на домашно насилие трябва да се вземат предвид конкретните обстоятелства за жертвата и по-специално нейната социална и културна среда. При преценката дали дадена жена принадлежи към уязвима група, властите трябва да положат извънредни усилия, за да установят наличието на възможен реален и

непосредствен риск за жертвата и нейните деца, за да интерпретират правилно всички симптоми и тревожни сигнали. Семейството трябва да се разглежда като едно цяло, като се прави оценка на риска за всеки член на семейството, включително за децата, участващи във всеки случай на домашно насилие, дори ако то е насочено предимно срещу жената.

2. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

Полицейските служители са използвали прекомерна физическа сила спрямо жалбоподателите Илиев и Ганев при претърсването на домовете им – притиснали са ги към земята, поставили са им белезници и са насочили оръжията си срещу тях. За да достигне до този извод Съдът съобразява, че съдиите, които са дали разрешенията, са разгледали съответствието на исканията за претърсване с разпоредбите на вътрешното право, без да се занимават с въпроса за начина на действие, който полицейските служители ще следват по време на планираните операции; че принудата, упражнена спрямо двамата жалбоподатели не съответства на липсата на данни, че те биха могли да представляват опасност за полицейските служители, както и на факта, че никой от тях не е оказал съпротива по време на операциите в домовете им.

Съдът не намира нарушение на забраната по чл. 3 по отношение на членовете на семействата на двамата жалбоподатели, които също са присъствали на претърсванията. Полицейските операции, включващи влизане в частни домове и арестуване на заподозрени лица, неизбежно предизвикват негативни емоции у лицата, към които са насочени тези мерки, но в случая не е достигнат прага на суровост поради, например, влошено здравословно състояние или ниска

възраст.

Решение по делото [Ilievi et Ganchevi c. Bulgarie \(nos 69154/11 et 69163/11\)](#)

Разследването на твърденията на жалбоподателя, че спрямо него е било упражнено насилие от страна на надзирателите в затвора не е било достатъчно независимо и не е могло да даде убедителен отговор на основните въпроси, възникнали по делото: какъв вид и степен на сила е била използвана срещу жалбоподателя и дали тази сила е била абсолютно необходима с оглед неговото поведение. Използването на каквато и да е сила по отношение на задържан, освен ако тя не е била строго наложителна заради собственото му поведение, засяга човешкото достойнство и представлява „унизително отношение“ по смисъла на Конвенцията.

Решение по делото [Palfreeman v. Bulgaria \(no. 840/18\)](#)

Налице е нарушение на позитивните задължения на държавата по членове 3 и 8 от Конвенцията, тъй като естонското законодателство не предвижда адаптация на процесуалните правила за уведомяване на свидетелите в наказателното производство относно техните права и задължения с оглед възрастта и равнището на разбиране на децата свидетели или жертви. Четири годишната жалбоподателка не е била

уведомена на досъдебното производство, че следва да говори истината и че има право да не свидетелства срещу баща си, което е довело до отмяна на присъдата му за изнасилването ѝ.

Решение по делото [R.B. v. Estonia \(no. 22597/16\)](#)

Фактите: Жалбоподателката Р.Б. е родена през август 2007 г. След като родителите ѝ се развеждат през 2010 г., тя се среща с баща си извън семейното жилище. Тъй като Р.Б. започнала да се държи по различен начин, майка ѝ я разпитала, подозирайки, че бащата ѝ е нанесъл някаква травма. Р.Б. описала срещите с баща си и споделила за твърдяното сексуално насилие. През март 2012 г., когато Р.Б. била на около четири години и половина, срещу баща ѝ било образувано наказателно производство по твърдение за сексуално малтретиране.

Поради ниската ѝ възраст, а и с оглед националното законодателство, което предвижда, че за да се предотврати вторична виктимизация по дела за сексуални престъпления, децата свидетели или жертви не могат да се явяват в съда, Р.Б. не била разпитвана пред съд. На етапа на досъдебното производство били направени видеозаписи на разпитите ѝ, които да бъдат предоставени на съдебните заседания. Показанията били дадени в присъствието на нейната майка и психолог.

През 2014 г. първоинстанционният съд осъдил бащата на Р.Б. на 6 години лишаване от свобода за изнасилване и въвлечане на малолетно лице в удовлетворяване на сексуално желание. Бащата обжалва, поддържайки, че показанията на Р.Б. били ненадеждни поради ниската ѝ възраст по това време и поради факта, че е била повлияна от майка си. Апелативният

съд отхвърлил жалбата. През 2015 г. Върховният съд отменил присъдата, на основание, че жалбоподателката не била уведомена преди разпитите ѝ за задължението да говори истината и за правото ѝ да откаже да свидетелства срещу баща си, което правело показанията ѝ недопустими, а те били решаващо доказателство по делото. Тъй като въпросният пропуск не можел да бъде поправен чрез връщане на делото на долните съдилища, изключването на основното доказателство довело до оправдаване на обвиняемия.

В гражданското производство относно правото на лични контакти на бащата с Р.Б. с решение от 2017 г. апелативният съд забранил изцяло достъпа на бащата до детето до навършване на пълнолетие, като приел за установено, че той е упражнил сексуално насилие над жалбоподателката, като по този начин е застрашил нейното физическо, психическо и духовно благополучие.

Решението

54. Жалбоподателката се оплаква, че властите не са провели ефективно наказателно разследване на твърденията ѝ за сексуално насилие от страна на баща ѝ. По-специално, властите не са събрали доказателства в съответствие с процесуалните правила, което е довело до изключването им от процеса и до оправдаването на твърдения извършител. Като я е оставила без ефективна правна защита срещу сексуално насилие, държавата е нарушила позитивните си задължения по членове 3 и 8 от Конвенцията.

55-58. Правителството възразява срещу допустимостта на оплакванията поради злоупотреба с правото на жалба. Посочва, че жалбоподателката не била уведомила своевременно Съда за постановено пред 2017 г. решение относно родителските

права. Съдът отхвърля възражението, тъй като гражданското производство не е предмет на жалбата, отнасяща се конкретно до наказателното производство, свързано с твърдяното от нея сексуално малтретиране.

59-61. Съдът отхвърля и второто възражение на правителството, че жалбоподателката е изгубила статута си на жертва, тъй като решението в последвалото гражданско производство относно родителските права и правото на контакт е било в нейна полза. Съдът повтаря, че ефективната защита срещу изнасилване и сексуално насилие над деца, когато са застрашени основни ценности и съществени аспекти на личния живот, изисква мерки от наказателноправен характер (вж. *Söderman v. Sweden* [GC], no. 5786/08, § 82). Предоставяната от гражданското производство защита е недостатъчна (вж. *A and B v. Croatia*, no. 7144/15, § 92). В настоящия случай твърденията на жалбоподателката са били достатъчно сериозни, за да оправдаят наказателно разследване, чиято ефективност е предмет на жалбата ѝ пред Съда. Фактът, че твърдяното сексуално насилие е било разгледано и от гражданските съдилища в контекста на производството за задържане и контакт, не омаловажава позитивното задължение на държавата да приложи наказателноправните разпоредби чрез провеждане на ефективно разследване.

62-67. Последното възражение на правителството е за неизчерпване на вътрешни правни средства за защита – гражданско правен ред за получаване на обезщетение за неимуществени вреди в резултат на нарушение на процесуалния закон. Съдът посочва, че жалбоподателката се е възползвала в пълна степен от наказателноправния път, с който е разполагала. Той отбелязва, че посоченото от правителството гражданскоправно средство за защита би могло да доведе единствено до изплащане на обезщетение от страна на държавата, а не до

идентифициране и евентуално наказване на извършителя, което може да бъде постигнато единствено в рамките на наказателното производство. Съгласно установената практика на Съда, компенсаторното средство за защита не може да се счита за адекватно за изпълнение на задълженията на държавата по членове 3 и 8 от Конвенцията за осигуряване на ефективна защита срещу сериозни посягателства срещу физическата неприкосновеност на личността в случаи като настоящия (вж. например *Remetin v. Croatia*, no. 29525/10, § 76 и *Pulfer v. Albania*, no. 31959/13, § 71).

68-77. По съществуващото на оплакванията жалбоподателката счита, че като са приложили процесуалните правила по начин, който не е отчитал в достатъчна степен специалните нужди и интереси на детето жертва, властите са я оставили без ефективна защита срещу малтретиране. Правителството оспорва, като излага аргументи, че производството е било водено ефективно, а строгият подход, възприет от Върховния съд по отношение на допустимостта на доказателствата, получени при съществено нарушение на процесуалните правила, е бил оправдан.

78-84. Съдът повтаря, че както чл. 3, така и чл. 8 от Конвенцията пораждат задължение за държавата да гарантира физическата и психологическата неприкосновеност на лицето (вж. *M. and C. v. Romania*, no. 29032/04, §§ 107-11 и *M.P. and Others v. Bulgaria*, no. 22457/08, § 108). Що се отнася до тежки деяния като изнасилване и други форми на сексуално насилие над деца, при които са застрашени основни ценности и съществени аспекти на личния живот, на държавите членки имат задължението да осигурят наличието на ефикасни наказателноправни разпоредби (вж. *X and Others v. Bulgaria* [GC], no. 22457/16), като позитивните задължения включват и изисквания, свързани с ефективността на наказателното разследване. Ефективното

разследване, по принцип, трябва да може да доведе до установяване на фактите по делото и до идентифициране и, ако е уместно, до наказване на отговорните лица. Властите трябва да предприемат разумните мерки, с които разполагат, за да осигурят доказателства относно случилото се, като например свидетелски показания и съдебномедицински експертизи (вж. *Z v. Bulgaria*, no. 39257/17, § 65). Процесуалните задължения във връзка с твърдяното малтретиране обхващат и съдебната фаза на производството. В такива случаи производството като цяло, включително съдебната фаза, трябва да отговаря на изискванията на забраната за унижително третиране (пак там, § 66). Въпреки това не съществува абсолютно право на наказателно преследване или осъждане на конкретно лице, когато не са допуснати съществени пропуски в търсенето на отговорност на извършителите на престъпления (вж. *Söderman*, цитирано, § 83). Съгласно членове 3 и 8 от държавите се изисква да приемат разпоредби, криминализиращи сексуалните посегателства срещу деца, и да ги прилагат на практика чрез ефективно разследване и наказателно преследване, като имат предвид особената уязвимост на децата, тяхното достойнство и правата им като деца и като жертви (вж. цитираните *Z v. Bulgaria*, § 70 и *A and B v. Croatia*, § 112). При тълкуването на тези задължения Съдът трябва да вземе предвид съответните правила и принципи на международното право, както и необвързващите инструменти на органите на Съвета на Европа (вж. *Demir and Baykara v. Turkey* [GC], no. 34503/97, §§ 69 и 74 и цитираното *X and Others v. Bulgaria*, §§ 179 и 192).

85-89. В настоящия случай задачата на Съда е да провери дали прилагането на съществуващите наказателноправни разпоредби е било опорочено до степен, че да представлява нарушение на позитивните задължения на държавата ответник по

членове 3 и 8 от Конвенцията. Според него наказателноправните механизми следва да се прилагат така, че да се обърне внимание на особената уязвимост на жалбоподателката като малко дете, за което се твърди, че е било жертва на сексуално насилие от страна на баща си, като се вземе предвид преди всичко най-добрият интерес на детето, и в тази връзка така, че да се осигури защита на правата ѝ като жертва (вж. цитираното *A and B v. Croatia*, § 121). Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие („Конвенцията от Ланзароте“), Насоките на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето, и съответните директиви на ЕС установяват редица изисквания, свързани със събирането и съхраняването на доказателства от деца. Въпреки че Конвенцията от Ланзароте е влязла в сила по отношение на Естония след фактите по настоящото дело, другите инструменти съдържат разпоредби, подобни на тези на тази конвенция.

90-99. В настоящия случай оплакването на жалбоподателката се отнася до процесуални недостатъци на наказателното производство като цяло, включително липсата на информация от страна на следователя за нейните процесуални права и задължения, както и реакцията на Върховния съд на този пропуск, довела до изключване на нейните показания и оправдаване на предполагаемия извършител на процесуално основание. Съдът прави преглед на проведеното наказателно производство и отбелязва, че в Естония общите правила, предвидени в закона за разпит на свидетели, са приложими и за децата свидетели. Въпреки това в практиката е признато, че при разпита на деца свидетели и при уведомяването им за техните права и задължения трябва да се вземат предвид тяхната възраст и равнище на разбиране. В

тази връзка Съдът отбелязва, че съгласно съответните международни инструменти разследванията и наказателните производства следва да се провеждат по начин, който защитава интересите и правата на децата, като тази защита изисква приемането на мерки, съобразени с интересите на децата и защитаващи децата жертви в наказателното производство (вж. например чл. 30 от Конвенцията от Ланзароте и Обяснителния доклад към нея). В този контекст е важно държавите да въведат процесуални правила, гарантиращи и защитаващи показанията на децата (вж. *G.U. v. Turkey*, no. 16143/10, § 73).

100-101. В настоящия случай е безспорно, че следователят не е дал под никаква форма или по никакъв начин необходимите указания на жалбоподателката при разпита ѝ след образуването на наказателното производство. Съдът отбелязва, че цялото наказателно дело по същество е почивало на достоверността на показанията на жалбоподателката. Върховният съд обаче е изключил тези показания изцяло от доказателствената съвкупност на процесуално основание, свързано с липсата на необходимите предупреждения от страна на следователя. Въпреки че посочва и други процесуални недостатъци, установеното изпълнение на задълженията на разследващите органи само по себе си е достатъчно за оправдаване на обвиняемия. Съдът повтаря, че тълкуването и прилагането на вътрешното право принадлежи преди всичко на националните органи, а именно на съдилищата. Ролята на Съда се ограничава до това да провери дали последиците от такова тълкуване са съвместими с Конвенцията. В случаят липсата на предупреждения към жалбоподателката, четиригодишно дете, които законът изисква за всеки свидетел, както и последиците от това, според решението на Върховния съд, са довели до това, че показанията на жалбоподателката са

станали неизползваеми за разглеждането на наказателното обвинение срещу обвиняемия. Тъй като присъдата в решаваща степен се е основавала на показанията на жалбоподателката и тъй като не е имало възможност да се поправи свързаното с тях неизпълнение, обвиняемият е трябвало да бъде оправдан. Освен въпроса дали подобни предупреждения изобщо могат да се считат за подходящи в случай като настоящия, решението на Върховния съд, съчетано с бездействието на следователя, е накарнило ефективното наказателно преследване на твърдените престъпления. Това е така, тъй като, предвид невъзможността за повторно разглеждане на делото от долните съдилищата, в крайна сметка наказателното преследване не е било в състояние да установи фактите по делото и да реши въпроса за виновността на предполагаемия извършител по същество.

102. Съдът счита, че за ефективната защита на правата на децата в съответствие с международните стандарти е от съществено значение да се гарантират техните показания както по време на досъдебното разследване, така и по време на съдебния процес. Естонското законодателство, що се отнася до предупрежденията, които трябва да бъдат отправени към свидетелите, не предвижда изключения или адаптации за деца свидетели. Съгласно Насоките на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето, когато се прилагат по-леки правила за даване на показания, не следва само по себе си да намалява значимостта, придавана на свидетелските или други показания на детето, без да се засягат правата на защита. В настоящия случай обаче свидетелските показания на жалбоподателката са счетени за недопустими именно поради стриктното прилагане на процесуални правила, които не правят разлика между възрастни и деца. Съдът повтаря, че не се занимава с отговорността

на конкретен национален орган, тъй като това, което се разглежда във всички дела пред него, е международната отговорност на държавата.

103-104. С оглед на гореизложеното Съдът констатира, че в процесуалния отговор на националните власти на твърдението на жалбоподателката за изнасилване и сексуално насилие от страна на баща ѝ са допуснати съществени пропуски, които не са взели предвид в достатъчна степен нейната особена уязвимост и съответните ѝ нужди като малко дете, за да ѝ осигурят ефективна защита като предполагаема жертва на сексуални престъпления. В съответствие с това Съдът, без да изразява становище относно вината на обвиняемия, заключава, че начинът, по който са били приложени наказателноправните механизми като цяло в настоящия случай, довел до прекратяване на делото на процесуално основание, е бил порочен до степен, която представлява нарушение на позитивните задължения на държавата ответник по членове 3 и 8 от Конвенцията.

Транспортирането на лице в особено тежко здравословно състояние, в случая в изпълнение на решение за неговото екстрадиране, може само по себе си да доведе до реален риск то да претърпи отношение, противоречащо на чл. 3 от Конвенцията. Необходима е оценка на здравословното състояние и на конкретните здравни рискове във всеки отделен случай, в светлината на условията на транспортиране и с оглед на състоянието на лицето към съответния момент. Важно е да съществуват национална правна рамка и процедура, които да осигуряват, че изпълнението на заповед за извеждане от страната ще бъде обусловено от оценка на здравословното състояние на засегнатото лице.

Решение по делото [Khachaturov v. Armenia \(no. 59687/17\)](#)

Фактите: През 2015 г. жалбоподателят, руски гражданин от арменски произход, бил привлечен като обвиняем за опит за получаване на подкуп. Същия ден той получил инсулт и бил приет по спешност в болница в Москва. През 2017 г. бил арестуван в Ереван. Главният прокурор на Армения уважил молбата за екстрадирането му в Русия. Съдилищата отхвърлили жалбата на жалбоподателя срещу това решение и то влязло в сила през ноември 2017 г., но не било изпълнено, тъй като Европейският съд по правата на човека постановил привременна мярка съгласно чл. 39 от своя правилник.

Решението:

68. Жалбоподателят твърди, че екстрадирането му би било в противоречие с изискванията на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията поради медицинските доказателства за рисковете при транспортирането му до Русия.

69-76. Правителството прави възражение за недопустимост вследствие на злоупотреба с правото на жалба, тъй като адвокатът на жалбоподателя използвал обиден език – окачествил като „неотнормено“ становището, представено от правителството, и твърдял, че то се е опитало да преиначи фактите, че е преследвало „прикрити и неясни цели“ и че е „обвинявало“ и „опозорявало“ жалбоподателя. Съдът напомня, че особено дразнещ, обиден, заплашителен или провокативен език от страна на жалбоподателя – било по отношение на ответната държава, било по отношение на Съда – може да се приеме за злоупотреба с правото на жалба (*Apinis v. Latvia* (dec.), no. 46549/06, и *Miroļubovs and Others v. Latvia*, no. 798/05, § 64). Същевременно този език трябва да надхвърля „границите на нормалната, вежлива и легитимна критика“ (*Di Salvo v. Italy* (dec.), no. 16098/05, и цитираното *Apinis*). Според Съда със спорните изявления адвокатът на жалбоподателя е дал емоционален израз на разочарованието си от факта, че правителството е разполагало с пряко подкрепящо оплакванията медицинско становище, но не го е представило пред Съда. Що се отнася до формата, тези изявления не съдържат лично охарактеризиране или обиден език. Въпреки че могат да бъдат описани като доста остри и полемични, според Съда те не са „заплашителни или провокативни“ (вж. *Aleksanyan v. Russia*, no. 46468/06, § 118, а за обратното цитираното *Di Salvo* и *Řehák v. the Czech Republic* (dec.), no. 67208/01). С оглед на това Съдът не намира, че те съставляват злоупотреба с правото на жалба, отхвърля възражението и обявява жалбата за допустима.

77-80. По съществуващото жалбоподателят поддържа, че отдавна е имал здравословни проблеми и че след инсулта положението му се е влошило поради стреса в резултат на наказателното преследване. Постоянно бил под лекарско наблюдение и приемал медикаменти. Съществували обилни доказателства, в т.ч. поисканото от правителството медицинско становище, че транспортирането му в изпълнение на решението за екстрадиция би го изложило на реален риск от сериозна и непоправима

вреда. Те лишавали от смисъл формалните и повърхностни уверения на руските власти, че пътуването ще бъде осъществено безопасно. Правителството отбелязва, че при разглеждането на искането за екстрадиция главната прокуратура не е разполагала с медицинска информация за здравословното състояние на жалбоподателя, която да дава достатъчно основание да се установи риск за живота и здравето му. Той се позовал на здравен риск едва след като се опитал неуспешно да избегне екстрадицията, като твърдял, че следва да бъде считан за арменски гражданин, което пораждало известни съмнения. Все пак прокуратурата получила от Русия уверения, че той ще бъде придружен от лекар със съответната специализация, който предварително ще се убеди, че не са налице противопоказания да пътува, както и че при транспортирането му ще бъдат осигурени необходимите в случай на евентуални проблеми медикаменти и медицинско оборудване. Жалбоподателят не представил доказателства във връзка с уверенията на руските власти.

81-87. Съдът напомня, че установената в чл. 3 от Конвенцията забрана е абсолютна, както и че съгласно постоянната му практика малтретирането трябва да достига определена степен на тежест, за да попадне в приложното поле на тази разпоредба. Преценката дали тя е достигната се извършва с оглед на всички обстоятелства в конкретния случай (напр. *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, § 159; *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], no. 41720/13, § 117). Стрданияето в резултат на естествено възникнало заболяване може да попада в обхвата на чл. 3, когато е – или рискува да бъде – изострено от определено отношение, свързано било с условията на задържане, било с експулсиране или други мерки, за които отговорност носят властите (*Pretty v. the United Kingdom*, no. 2346/02, § 52). Екстрадицията може да повдигне въпрос по чл. 3 и съответно да ангажира отговорността на договарящата държава по Конвенцията, когато е доказано наличието на реални основания да се счита, че ако бъде екстрадирано, съответното лице е изложено на действителен риск от отношение, противоречащо на тази

разпоредба (*mutatis mutandis*, *Soering v. the United Kingdom*, 7.07.1989 г.). В контекста на извеждане от територията на сериозно болни лица Съдът е приемал, че чл. 3 задължава властите на извеждащата държава да защитават тяхната неприкосновеност – задължение, което се изпълнява предимно чрез подходящи процедури, позволяващи оценка на твърдените рискове. В тези процедури жалбоподателите трябва да представят доказателства за наличието на реални основания да се счита, че ако мярката бъде изпълнена, ще бъдат изложени на действителен риск от отношение, противоречащо на чл. 3. Превантивната цел на разпоредбата предполага известна степен на спекулация и не се изисква те да докажат категорично твърдението си, че ще бъдат подложени на забранено от нея отношение. Когато бъдат представени такива доказателства, властите на извеждащата държава носят тежестта, в рамките на националните процедури, да разсеят евентуални породени от тях съмнения (*Paposhvili v. Belgium* [GC], no. 41738/10, §§ 185-87). В няколко случая Съдът е приемал, че транспортирането на страдащо от сериозно заболяване лице няма да бъде в нарушение на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията, тъй като се е убедил, че съгласно националното право и процедура заповедта за извеждането му от страната ще бъде изпълнена само ако се установи, че то е медицински годно да пътува (вж. по-специално *Al-Zawatia v. Sweden* (dec.), no. 50068/08, § 58; *Karim v. Sweden* (dec.), no. 24171/05; *Imamovic v. Sweden* (dec.), no. 57633/10). И накрая, по дела относно извеждането от страната на болни лица Съдът е отбелязвал, че въпросът, по който трябва да се направи преценка, е какви са предвидимите последици за жалбоподателя (цитираното *Paposhvili*, § 187). От това следва, че когато той все още не е изведен, релевантен за преценката е моментът на разглеждането на делото от Съда, като той може да вземе предвид и информация, появила се след окончателното решение на националните власти (напр., *mutatis mutandis*, *F.G. v. Sweden* [GC], no. 43611/11, § 115).

88-91. В настоящия случай Съдът отбелязва най-напред, че основният въпрос е дали транспортирането на жалбоподателя, който е сериозно болен, може само по себе си да доведе до реален риск той да претърпи отношение, противоречащо на чл. 3. По цитираното *Imamovic*, обстоятелствата по което са най-близки до тези в случая, Съдът е намерил, че няма данни Швеция да би изпълнила заповедта за депортиране, ако общото здравословно състояние на жалбоподателя е прекалено тежко, за да бъде транспортиран. Този извод е бил подкрепен от факта, че съгласно приложимата процедура заповедта може да бъде изпълнена само ако компетентният орган приеме състоянието му за позволяващо пътуване и осигури вземането на подходящи мерки с оглед на конкретните му нужди. Съдът счита, в светлината на напомнимите по-горе общи принципи и на изводите си по посочените няколко дела срещу Швеция, че транспортирането на лице, чието здравословно състояние е особено тежко, може само по себе си да доведе до реален риск то да претърпи отношение, противоречащо на чл. 3 (*mutatis mutandis*, цитираното *Soering*, § 91). Оценката на последиците от транспортирането за засегнатото лице трябва да се основава на конкретни медицински доказателства, установяващи конкретните здравни рискове, на които то се позовава. Това изисква оценка на здравословното състояние и на конкретните здравни рискове във всеки отделен случай, в светлината на условията на разглежданото транспортиране. Освен това оценката трябва да се прави с оглед на състоянието на лицето към съответния момент, тъй като доказаните към даден момент конкретни рискове може, в зависимост от тяхното временно или постоянно естество, да отпаднат с времето с оглед на развитието на това състояние.

92-94. В случая жалбоподателят е представил подробна медицинска информация, изходяща от различни лекари, в т.ч. от главния невролог на Армения, свидетелстваща за тежки сърдечносъдови и неврологични разстройства и свързаните с тях рискове в случай на пътуване. По-

специално, според тази информация той е страдал от последиците на прекарания инсулт и е било възможно да получи нов инсулт или сърдечна атака, ако пътува по въздуха или по суша. Впоследствие е бил приет в болница поради установените допълнителни болестни състояния и негодността му да пътува е била потвърдена. Съдът отбелязва, че в течение на цялото национално производство, както и в производството пред него, властите са изразявали съмнения относно здравословното му състояние и твърдените рискове, но не са предприели собствена оценка и съдът е отхвърлил искането му за назначаване на съдебномедицинска експертиза. Освен това властите не са поставили под въпрос достоверността на представените от жалбоподателя медицински удостоверения, нито надеждността на издалите ги лекари, и не са представили медицински доказателства, които да ги опровергават, поради което Съдът не вижда основания за съмнение в тази връзка и приема за установено, че жалбоподателят страда от описаните в тях разстройства и свързани състояния.

95-98. Съдът отбелязва и че няма данни главният прокурор да е разполагал с медицински документи относно здравословното му състояние, когато е взел решението за екстрадиция. Жалбоподателят е представил медицински удостоверения в производството по жалбата му срещу това решение, но съдът е отхвърлил неговите доводи относно рисковете при пътуване въз основа на дадените от руските власти уверения, а не в резултат на внимателно разглеждане на здравословното му състояние и на твърдените рискове. Не е уважил искането му за медицинска експертиза. Правителството признава, че националните съдилища са потвърдили решението на главния прокурор без да разполагат с безпристрастно и обективно медицинско становище относно потенциалните рискове при транспортирането на жалбоподателя, като са се основали само на уверението, че при и след пътуването ще му бъде осигурено постоянно медицинско наблюдение. От изложеното Съдът заключава, че макар и жалбоподателят да е представил доказателства за особената

тежест на здравословното му състояние и за възможните значителни и необратими последици, до които може да доведе транспортирането му, съдилищата, разгледали законосъобразността на решението за екстрадиция, не са извършили надлежна оценка на риска от настъпване на такива последици.

99-107. Съдът взема предвид и последващата окончателното национално решение за екстрадиция фактическа информация, представена от страните. Тя потвърждава негодността на жалбоподателя да пътува. В частност, назначена от министъра на здравеопазването медицинска комисия е отговорила на поставени ѝ конкретни въпроси относно потенциалните рискове за здравето му, ако бъде транспортиран, и възможността за тяхното отстраняване или минимизиране, ако той бъде придружен от съответен медицински специалист. Изразила е становище, че съществуват големи рискове при пътуването му по въздух или суша, свързани с неговите хронични заболявания и възможното им непредсказуемо влошаване, и че присъствието на придружаващ лекар не може да ги елиминира, тъй като в случай на остро влошаване може да се наложи спешна медицинска помощ в специализирано лечебно заведение. Съдът отбелязва, че според правителството утвърдена в Армения практика е решението за екстрадиция да се изпълнява само ако централната затворническа болница издаде документ за годността на лицето да пътува. Същевременно решението за екстрадиция на жалбоподателя нямало да стане окончателно преди придружаващият лекар да го прегледа и да потвърди, че може да пътува. След споменатото становище на медицинската комисия, правителството отново се е позовало на уверенията на руските власти и е твърдяло, че са взети всички необходими с оглед на разполагаемата информация мерки, за да се осигури, че той ще бъде транспортиран в съответствие със здравословното му състояние. Като се има предвид обаче, че уверенията на руските власти явно се ограничават до наличието на медицинско наблюдение по време на транспортирането,

сами по себе си те не могат да дадат на Съда достатъчно основание да заключи, че планираните условия на транспортиране биха отстранили съществуващия риск от значително влошаване на здравето на жалбоподателя, ако извеждането му от Армения се извърши при здравословното състояние, в което се намира съгласно последната представена пред него информация. Съдът напомня, че по цитираните дела *Al-Zawatia*, § 58, *Karim* и *Imamovic* е подчертал значението на наличието на правна рамка и процедура, които осигуряват, че изпълнението на заповед за извеждане от страната ще бъде обусловено от оценка на здравословното състояние на засегнатото лице. Отбелязва, че в настоящия случай не е доказано да съществуват такива правни гаранции или процедура. Правителството не е посочило правни разпоредби или примери, за да подкрепи твърдението си за утвърдената в Армения практика. Твърдението му, че за изпълнение на решението е необходимо потвърждение от придружаващия лекар от приемащата държава, също не е основано на правна уредба, а на писмо на руската главна прокуратура, поради което Съдът не е убеден, че такава оценка от руските власти непосредствено преди транспортирането, дори и да бъде извършена, би била в състояние да адресира адекватно рисковете, на които може да бъде изложен жалбоподателят, при липсата на данни за обхвата ѝ и за отражението ѝ върху задължителния характер на решението за неговото екстрадиране (вж., *mutatis mutandis*, цитираното *Paposhvili*, § 202, и за обратното цитираното *Karim*). Съдът отбелязва и че позицията на правителството относно изпълнението на решението за екстрадиция в светлината на становището на медицинската комисия остава неясна. То не е коментирало конкретно заключенията

и – което е по-важно – въпроса дали те се отразяват на решението за изпълнение.

108-115. Поради изложеното Съдът намира, че информацията към момента на приключване на размяната на становища между страните е достатъчна за да се заключи, че предвид особено тежкото здравословно състояние на жалбоподателя, транспортирането му, дори и в присъствието на придружаващ лекар, би довело до реален риск той да бъде подложен на отношение, противоречащо на чл. 3. При този си извод Съдът държи сметка за особения контекст на екстрадицията и обстоятелството, че е важно основите ѝ да не бъдат подкопавани (вж. цитираното *Soering*, § 89). Поспециално, той е приемал, че съществуването на права на трети лица изисква замолената държава, при разглеждането на въпроса дали е налице конкретен и индивидуален риск от малтретиране, който отрича възможността да предаде съответното лице, да опре на солидна фактическа основа извода си, че е достигнат изискваният праг на риска (*Romeo Castaño v. Belgium*, no. 8351/17, §§ 85-90). Следователно ще бъде извършено нарушение на чл. 3 от Конвенцията, ако жалбоподателят бъде екстрадиран без арменските власти да са оценили в съответствие с тази разпоредба риска, на който той би бил изложен при транспортирането му, в светлината на информацията за неговото здравословно състояние. С оглед на този извод Съдът намира, че не е необходимо да разгледа оплакването по чл. 2 от Конвенцията. Счита, че определената привременна мярка трябва да остане в сила, докато това решение стане окончателно или докато той постанови нещо различно.

3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

Продължилото 2 години, 4 месеца и 26 дни задържане под стража на жалбоподателя е било прекомерно и в нарушение на чл. 5, § 3. Съдилищата са възприели стереотипен подход при продължаване на мярката, като са се позовавали предимно на тежестта на престъпленията, за които е обвинен жалбоподателя и вероятността той да ръководи организираната престъпна група, без да анализират последователно риска той да се укрие от правосъдието и да обсъдят замяна на мярката с полета с оглед напредването на наказателното производство.

Решение по делото [Staykov c. Bulgarie \(no 16282/20\)](#)

Продължилото принудително настаняване в психиатрични заведения на жалбоподателите за извършени деяния, които съгласно новоприетият закон не са основание за такава мярка е законосъобразно, тъй като при разглеждане на молбите им за окончателно освобождаване съдилищата не са взели предвид извършените от жалбоподателите деяния, а са изследвали актуалното им психическо състояние, както изисква чл. 5, § 1 (е), и са установили, че все още е съществувал висок риск те да

извършат нови насилствени престъпления.

Не е налице и нарушение на чл. 5, § 4 макар законът да предвижда три годишен изпитателен срок преди да може да бъде разрешено окончателно освобождаване, тъй като в случаите на жалбоподателите не е било изпълнено и другото кумулативно условие за прекратяване на задържането им – стабилизиране на психическото им здраве.

Решение по делото [Denis and Irvine v. Belgium \[GC\] \(nos. 62819/17 and 63921/17\)](#)

Фактите: През 2007 г. първият жалбоподател е бил принудително настанен в психиатричната болница след серия извършени кражби. Според психиатрична оценка той страдал от тежко психично разстройство, което правело лицето неспособно да ръководи поведението си и опасно за обществото, предвид продължителната употреба на наркотици и психотичните разстройства, от които страдал. Вторият жалбоподател, който страдал от тежко разстройство на личността и психотично разстройство, което го правело неспособен да контролира действията си, е бил принудително настанен през 2002 г. в психиатричното отделение на затвора след опит за грабеж.

Решенията били постановени от наказателни съдилища на основание Закона

за социална защита по отношение на лица с ментални увреждания, чести правонарушители и извършители на определени престъпления срещу половата неприкосновеност от 1930 г. („Закон от 1930 г.“) На 1 октомври 2016 г. влиза в сила нов закон – Законът за принудителните медицински мерки („Закон от 2014 г.“), съгласно който принудителното настаняване е мярка, която се налага при извършване или опит за извършване на престъпление, включващо посегателство срещу „физическата или психическата неприкосновеност“ на трети лица. Жалбоподателите подават молба за окончателно освобождаване, като твърдят, че извършените от тях деяния вече не отговарят на условията за принудително настаняване по новия закон. Молбите им са отхвърлени с мотива, че психичните им разстройства не са достатъчно стабилизирани и че не са изкарали предвидения в закона тригодишен изпитателен срок, за да се възползват от правото на окончателно освобождаване. Касационният съд отхвърлил касационните им жалби.

С решение от 8 октомври 2019 г. Четвърто отделение на Съда е постановил, че няма нарушение на правата на жалбоподателите по чл. 5, §§ 1 и 4 от Конвенцията.

Решението:

По допустимостта

94-98. Правителството повдига предварително възражение относно обхвата на делото, отнесено до Голямото отделение, и допустимостта на някои от оплакванията, подадени за пръв път от жалбоподателите.

98-101. Съдът посочва, че „делото“, с което е сезирано Голямото отделение, задължително обхваща всички аспекти на оплакването, разгледани преди това от отделението в неговото решение. По силата

на принципа *jura novit curia* Съдът не е обвързан с правните основания, посочени от жалбоподателя по Конвенцията и протоколите към нея, и има право да вземе решение относно правната квалификация на фактите по дадена жалба като я разгледа съгласно разпоредбите на Конвенцията, които са различни от тези, на които се позовава жалбоподателят. И обратно, Съдът не може да се произнася извън това, което се твърди от жалбоподателите. Той не може да се произнася въз основа на факти, които не са обхванати от жалбата и макар че Съдът има компетентност да разглежда обстоятелствата, които се твърдят, в контекста на цялата Конвенция или да „разглежда фактите по различен начин“, той все пак е ограничен от фактите, представени от жалбоподателите, с оглед на националното право. Това обаче не пречи на жалбоподател да изясни или доразвие първоначалните си твърдения по време на производството по Конвенцията.

102-113. Съдът отчита структурния проблем, с който все още се сблъскват значителен брой лица в Белгия – принудително продължително настаняване в психиатрични отделения на затворите без подходящо лечение. Въпреки това допълнителните твърдения, повдигнати от жалбоподателите за пръв път пред Голямото отделение (за това, че пред националния съд са се оплакали, че също са жертва на този структурен проблем) не могат да се разглеждат като отнасящи се до конкретни аспекти на първоначалните жалби, подадени пред отделението. Те представляват оплаквания, свързани с отделни изисквания, произтичащи от чл. 5, §§ 1 и 4. Следователно това са нови оплаквания, които не попадат в обхвата на делото, така както е отнесено към Голямото отделение, поради което Съдът приема предварителното възражение и ще ограничи разглеждането си до онези аспекти на жалбите, които са били представени на

отделението и са били взети предвид от него.

По твърдяното нарушение на член 5 § 1 от Конвенцията

113-121. Жалбоподателите твърдят, че след влизане в сила на Закона за принудителните медицински мерки от 2014 г. принудителното им настаняване в психиатрични отделения е било без правно основание, каквото изисква чл. 5, § 1. Жалбоподателите смятат, че изискванията за принудителното настаняване, предвидени от Закона от 2014 г., са подлежали на оценка *ex nunc*: когато приложимото право бъде изменено, както в настоящия случай, това неизбежно засяга въпроса дали изискванията на чл. 5 § 1 (е) все още са изпълнени. Правителството оспорва като твърди, че производствата по принудително настаняване са били въз основа на приложимите норми към съответния момент и че съдебните решения са влезли в сила и поради това са окончателни.

Следователно принудителното настаняване на жалбоподателите не е било без правно основание. Последващата оценка на законосъобразността на задържането е оценка *ex nunc*: звената за социална закрила към съдебните органи, които са били компетентни да изпълнят решенията за принудително настаняване, не биха могли да преразглеждат първоначалните решения на основанията, на които засегнатите лица са били принудително настанени.

122-125. Член 5 от Конвенцията, заедно с членове 2, 3 и 4, уреждат абсолютни права, които целят да защитят физическия интегритет на лицата и като такива тяхното значение е от първостепенна важност. Целта на чл. 5 е да предотврати произволно или незаконосъобразно лишаване от свобода (вж. *Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], no. 23755/07). Само стеснително тълкуване на посочените

основания за лишаване от свобода съответства на целта на чл. 5, а именно да се гарантира, че никой не е произволно лишен от свобода (вж. *Ilseher v. Germany* [GC], № 10211/12). Всяко едно лишаване от свобода трябва да бъде законосъобразно. Когато се поставя въпросът за „законосъобразността“ на задържането, включително въпросът дали то е „по реда, предвиден от закона“, Конвенцията препраща основно към националното право и установява задължението за съобразяване с неговите материални и процесуални предпоставки (вж. *Saadi v. the United Kingdom* [GC], no. 13229/03).

126-127. Когато оплакването е по чл. 5, § 1 от Конвенцията Съдът проверява дали е спазено националното право (вж. *Winterwerp v. the Netherlands*, 24.10.1979 г.). Спазването на националното право обаче не е достатъчно. Самото национално право трябва да е в съответствие с Конвенцията, включително с общите принципи, уредени или подразбиращи се от нея (вж. *Simons v. Belgium* (dec.), no. 71407/10). Общите принципи, имплицитно заложили в Конвенцията, към които препраща съдебната практика по чл. 5, § 1, включват принципа на върховенството на правото (вж. *Buzadji*, § 84 (цитирано) и *S., V. and A. v. Denmark* [GC], nos. 35553/12 and 2 Others) и свързания с него принцип на правната сигурност (вж. *Baranowski v. Poland*, no. 28358/95), както и принципа на пропорционалност (вж. *Enhorn v. Sweden*, no. 56529/00).

128. Що се отнася до принципа на правната сигурност, изразът „по реда, предвиден от закона“ изисква не само всеки арест или задържане да има правно основание във вътрешното право, но се отнася и до качеството на закона. Когато става въпрос за лишаване от свобода, особено важно е да бъде спазен общият принцип на правна сигурност. Ето защо е от съществено значение условията за лишаване от свобода по вътрешното право да бъдат ясно

определени, а самият закон да бъде предвидим в своето приложение, така че да отговаря на стандарта за „законосъобразност“, определен от Конвенцията (вж. *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, §§ 91-92).

129-133. Член 5, § 1 изисква всяко лишаване от свобода да съответства на целта за защита на лицето от произвол (вж. *Winterwerp*, цитирано). Понятието за произвол в контекста на букви (b), (d) и (e) включва и преценката дали задържането е било необходимо за постигане на поставената цел (вж. *Witold Litwa v. Poland*, no. 26629/95, § 78). С други думи, трябва да се докаже, че лишаването от свобода е било необходимо при дадените обстоятелства. Условието да няма произвол допълнително изисква, както акта, разпореждащ лишаването от свобода, така и изпълнението му реално да съответстват на целта на ограниченията, разрешени от съответния подпараграф на чл. 5, § 1 (вж. *Merabishvili v. Georgia* [GC], no. 72508/13, § 186 и *Rooman v. Belgium* [GC], no. 18052/11, § 190).

134-136. Що се отнася до обосноваването на задържането на дадено лице по силата на чл. 5, § 1 (e) Съдът подчертава, че на термина „душевноболно“ в тази разпоредба трябва да се придаде самостоятелно значение. Той не се поддава на точно определение, тъй като значението му непрекъснато се развива с напредването на изследванията в областта на психиатрията (вж. *Ilseher*, § 127, цитирано). Едно лице не може да се счита за „душевноболно“ и да бъде лишено от свобода, ако не са изпълнени следните три минимални условия: първо, трябва надеждно да се докаже, че то е душевноболно, т.е. пред компетентен орган трябва да бъде установено истинско психично разстройство въз основа на обективна медицинска експертиза; второ, психичното разстройство трябва да е от вид или степен,

които оправдават принудително лишаване от свобода; трето, основателността на продължаването на лишаването от свобода трябва да зависи от продължаващото наличие на такова разстройство (вж. *Winterwerp*, § 39, цитирано; *Stanev v. Bulgaria* [GC], no. 36760/06, § 145; *Ilseher*, § 127 и *Rooman*, § 192, цитирани). Психичното състояние трябва да притежава определена степен на сериозност, за да се счита за „истинско“ психично разстройство за целите на чл. 5, § 1 (e), което налага лечение в институция за психично болни (вж. *Ilseher*, § 129). Релевантният момент, в който трябва да се установи по надежден начин, че дадено лице е душевноболно, за целите на изискванията на чл. 5, § 1 (e), е датата на постановяване на мярката за лишаване от свобода на основание това психическо състояние, а валидността на продължаващото задържане трябва да зависи от продължителността на психичното разстройство и трябва да се вземат предвид промените, ако има такива, в психичното състояние на задържаното лице след приемането на заповедта за задържане.

139-140. При разглеждането на въпроса дали задържането на жалбоподателите по настоящото дело може да бъде оправдано съгласно чл. 5, § 1 Съдът отбелязва, че те не са били осъдени. Националните съдилища са приели, че жалбоподателите страдат от психическо състояние, което е елиминирало или сериозно е засегнало способността им да разбират свойството и значението на извършеното, както и да ръководят постъпките си. В съответствие с това те са постановили жалбоподателите да бъдат принудително настанени, което според вътрешното право е „превантивна мярка“, а не наказание. Страните не спорят, че лишаването от свобода на жалбоподателите попада в обхвата на чл. 5, § 1 (e) и Съдът следва да прецени дали то е било законно по смисъла на тази разпоредба.

141-148. Жалбоподателите не спорят, че решенията, съответно от 2007 г. и 2002 г., за принудителното им настаняване са били взети по ред, предвиден от закона и че задържането им първоначално е било законосъобразно по смисъла на чл. 5, § 1. Към онзи момент е било надлежно доказано, че те са душевноболни и че психичните им разстройства са от вид или степен, които оправдават принудително настаняване, както се изисква от първите две условия на съдебната практика по делото Winterwerp (цитирано по-горе, § 39). Жалбоподателите обаче твърдят, че след влизането в сила на Закона от 2014 г. вече не е имало валидно правно основание за задържането им.

149-153. Съдът отбелязва, че съгласно действащото законодателство към момента на взимане на първоначалните решения за принудително настаняване на жалбоподателите, фактът на извършването на престъпление е самостоятелно основание за принудително настаняване, без да са предвидени допълнителни изисквания, касаещи обществената опасност на извършеното деяние. Законът от 2014 г. предвижда, че принудително настаняване може да бъде наложено на лице, извършило престъпление или тежко нарушение, което уврежда или застрашава физическия или психическия интегритет на друго лице. Въпросът, който се повдига, е дали след влизането в сила на Закона от 2014 г. лишаването от свобода на жалбоподателите може да се счита за законосъобразно, с оглед това, че новият закон не предвижда възможност за принудително настаняване на лице за деянията, извършени от жалбоподателите, и послужили като предпоставка за тяхното принудително настаняване.

154-163. Съдът разглежда начина, по който съдилищата са приложили новия закон към настоящия случай и отбелязва, че белгийската система за принудително

настаняване на душевноболни лица предвижда, първо, съдебно производство, в резултат на което се взема решението за настаняване. Тази фаза е била уредена в чл. 7 от Закона от 1930 г., а от 1 октомври 2016 г. е уредена в чл. 9 от Закона от 2014 г., в който са посочени критериите, въз основа на които се налага принудително настаняване. След като мярката е постановена, започва втората фаза на принудителното настаняване, по време на която отделите за социална закрила към съда преразглеждат на редовни интервали от време положението на принудително настанените лица. По време на тази оценка задържаните лица могат също така да поискат промени в практическите мерки за тяхното изолиране или да поискат освобождаване. В този случай се прилагат различни правила, особено по отношение на условията за окончателно освобождаване на лице, каквото е основното искане на жалбоподателите по настоящото дело. Окончателното освобождаване преди това е било уредено в чл. 18 от Закона от 1930 г., а сега е уредено в чл. 66 от Закона от 2014 г. Съгласно тази последна разпоредба естеството на наказуемите деяния, извършени от съответното лице, които са станали причина за принудителното му настаняване, само по себе си не се взема предвид при периодичния преглед на настаняването. Въпреки това тя изисква от съда да прецени дали психичното разстройство на лицето се е стабилизирало в достатъчна степен и дали съществува риск въпросните наказуеми деяния да бъдат извършени отново. В този случай съдът трябва да вземе предвид редица рискови фактори, включително, когато е уместно, деянията, за които лицето първоначално е било принудително настанено. В обобщение, с оглед даденото от Касационния съд тълкуване на вътрешното право и предвид факта, че жалбоподателите не са били окончателно освободени, тяхното лишаване от свобода продължава

да има валидно правно основание, произтичащо от съдебните решения, постановени през 2007 г. и 2002 г.

164-167. Законът от 2014 г. не предвижда преразглеждане на решенията, взети по отношение на лица, страдащи от ментални разстройства, извършили деяния, които са послужили за основание за принудително настаняване при действието на Закона от 1930 г., независимо че при действието на новия закон не би имало основание за принудителното им настаняване. Законодателят е избрал да запази обвързващата сила на решенията за принудително настаняване, постановени на основание Закона от 1930 г. От това следва, че по отношение на лицата, настанени въз основа на влезли в сила решения преди 1 октомври 2016 г., действието на Закона от 2014 г. се ограничава до решенията относно продължаването на срока на настаняването, практическите мерки за неговото изпълнение и евентуалното освобождаване на тези лица. Според Съда този подход не е нито произволен нито явно неразумен.

168-171. Член 5, § 1 (е) изисква единствено да е установено по надежден начин, че лицето е душевноболно, че разстройството е от вид или степен, които оправдават принудително задържане, и че разстройството продължава през целия период на задържането. Следователно Конвенцията не изисква от властите, когато преценяват наличието на психичните разстройства, да вземат предвид естеството на извършените от съответното лице деяния, които са станали причина за принудителното му настаняване. Не се спори, че първите две условия са били изпълнени в настоящия случай, а относно третото жалбоподателите не спорят, че продължават да страдат от установените психични разстройства.

172-177. Въпреки това Съдът повтаря, че трябва да се вземе предвид актуалното

психично състояние на лицето и това условие е включено във вътрешното право чрез въвеждането на автоматичен периодичен преглед, по време на който лицата могат, наред с другото, да твърдят, че психичното им състояние се е стабилизирало и че вече не представляват опасност за обществото. При вземането на решение дали съответното лице може да бъде освободено и дали продължаването на настаняването му е оправдано, се взимат предвид само актуалното състояние на психичното здраве на лицето и актуалния риск от повторно извършване на престъпление. В случаите на жалбоподателите съдът не е взел предвид естеството на деянията, които жалбоподателите са извършили и които са довели до постановяване на мярката за принудително настаняване. Оценката, която съдът е направил, е свързана с това дали психическото състояние на жалбоподателите се е стабилизирало достатъчно. Заключение е било, че състоянието им не се е стабилизирало. Съдът е изследвал дали разстройството продължава да е налице, както повелява разпоредбата в чл. 5, § 1 (е). При последния преглед на състоянието на жалбоподателите властите са заключили, че съществува висок риск от извършването на повторно насилствено престъпление.

178-179. В светлината на изложеното Съдът заключава, че настаняването на жалбоподателите продължава да има валидно правно основание и че лишаването им от свобода е законно. От това следва, че не е налице нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията.

По твърдяното нарушение на член 5, § 4 от Конвенцията

180-184. Жалбоподателите твърдят нарушение на членове 5, § 4 и 13 от Конвенцията. Те се оплакват, че по силата на закона е било невъзможно да се осигури незабавното

им и окончателно освобождаване. Правителството твърди, че Законът за принудителните медицински мерки предвижда ефективно преразглеждане на принудителното настаняване чрез периодични преразглеждания и чрез спешна процедура.

186-187. Понятието „законосъобразност“ по чл. 5, § 4 има същото значение, както в параграф 1, така че лишено от свобода лице има право на преразглеждане на „законосъобразността“ на неговото задържане в контекста не само на изискванията на вътрешното право, но и на Конвенцията, на общите принципи, въплътени в нея, и на целта на ограниченията, разрешени от чл. 5, § 1. Прегледът обаче трябва да бъде достатъчно широк за да обхване онези условия, които са от съществено значение за „законното“ задържане на дадено лице съгласно чл. 5, § 1. Член 5, § 4 също така прогласява правото на получаване в кратки срокове на съдебно решение относно законосъобразността на задържането и за прекратяването му, ако то се окаже незаконно.

188. Фактът, че не е установено нарушение на изискванията на чл. 5, § 1 не означава, че Съдът е освободен от извършването на проверка на спазването на параграф 4. Двата параграфа са отделни разпоредби и спазването на първия не води непременно до спазване и на втория (вж. *Douiye v. the Netherlands* [GC], no. 31464/96).

191-192. Разпоредбата на чл. 5, § 4 гарантира, че когато „душевноболно“ лице е задържано за неопределен или продължителен период от време, то по принцип има право във всеки случай, когато не съществува периодичен съдебен контрол на задържането, да предприема действия „през разумни интервали от време“ пред съд, за преразглеждане на „законосъобразността“ на своето задържане. Съдът отбелязва, че

по отношение на жалбоподателите е извършван ежегоден съдебен контрол от страна на съда в Антверпен, пред който са могли да правят искания относно мерките за принудителното им настаняване, включително искания за освобождаване. Впоследствие те са имали възможност да обжалват решенията на съдебния орган пред Касационния съд.

193-198. Съдът отбелязва, че жалбоподателите се оплакват единствено от факта, че по закон е невъзможно да се осигури незабавното им и окончателно освобождаване поради тригодишния изпитателен срок, въведен със Закона от 2014 г. Разпоредбата поставя две кумулативни условия за окончателното освобождаване на принудително настанено лице – да е изтекъл тригодишен изпитателен срок и, второ, психичното разстройство да се е стабилизирало в достатъчна степен, така че вече да няма разумни основания за опасения, че независимо от психичното си разстройство, евентуално в съчетание с други рискови фактори, лицето ще извърши нови престъпления, които увреждат или заплашват да увредят физическата или психическата неприкосновеност на друго лице. Законното условие, изискващо изтичането на тригодишен изпитателен срок, изглежда по принцип осуетява правото, залегнало в чл. 5, § 4, да се получи съдебно решение, постановяващо прекратяване на настаняването, ако то се окаже незаконно. Но в настоящия случай това условие не е било от решаващо значение, тъй като е било само едно от основанията, на които националните съдилища са отказали да уважат исканията на жалбоподателите за окончателно освобождаване, като другото е било, че състоянието на психичното им здраве не се е подобрило в достатъчна степен. С оглед на това Съдът приема, че не е налице нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията.

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Понятието за справедлив процес изисква националният съд, който е изложил оскъдни мотиви за решенията си, независимо дали чрез включване на мотивите на долната инстанция или по друг начин, да разгледа съществените въпроси, в рамките своята компетентност, а не просто да препотвърди без допълнителни съображения констатациите, направени от долната инстанция.

Решение по делото [Nedelchev v. Bulgaria \(no. 30543/13\)](#)

Липсата на ясно изискване в приложимото законодателство да се позволи на обвиняемия да се защитава срещу изменените обвинения несъмнено е била решаваща в това отношение.

Решение по делото [Zhelezov v. Bulgaria \(no. 70560/13\)](#)

С окончателното си решение ВКС е променил квалификацията на деянието (от изнасилване в блудство) без да измени наложеното на жалбоподателя наказание, като по този начин не му е дал възможност да упражни правото си на защита. При тези обстоятелства Съдът намира нарушение на чл. 6, § 3, (a) и (b) във връзка с чл. 6, § 1, тъй като жалбоподателят не е бил подробно информиран за естеството и причината на обвинението срещу него, не са му били предоставени достатъчно време и възможности за подготовка на защитата му и не е получил справедлив процес.

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ

Като не са взели предвид правителствени доклади, официални документи на международни организации или общодостъпна информация относно актуалната ситуация в Донецка област през 2016 г. и са постановили връщане на втората жалбоподателка по обичайното ѝ местопребиваване в гр. Донецк националните съдилища не са разгледали твърдението на първата жалбоподателката за наличие на „сериозна опасност“ по смисъла на чл. 13, б. б от Хагската конвенция от връщане на дъщеря ѝ в Украйна. Липсата на достатъчно мотиви в съдебните решения представлява непропорционална намеса в правото на семеен живот на двете жалбоподателки.

Решение по делото [Y.S. and O.S. v. Russia \(nos. 17665/17\)](#)

Фактите: През 2001 г. първата жалбоподателка, И.С., сключила брак с А.С. и двамата се установили да живеят в Донецк, Украйна. През 2006 г. се родила дъщеря им (втората жалбоподателка О.С.). През 2011 г. първата жалбоподателка напуснала семейството си и се преместила да живее в Русия, където кандидатствала за право на постоянно пребиваване, а в

последствие придобила и руско гражданство. През 2012 г. бракът между И.С. и А.С. бил прекратен с решение на съда в Донецк, а през 2013 г. същият съд постановил, че детето следва да продължи да живее с баща си. Решението не било обжалвано и влязло в сила.

През април 2014 г. въоръжени групировки започнали да контролират държавни обекти в Донецка област в Украйна и обявили създаването на „Донецка народна република“ („ДНР“). Ситуацията ескалирала до въоръжен конфликт между украинските власти и „ДНР“.

През януари 2016 г. първата жалбоподателка пристигнала в Донецк и отвела втората жалбоподателка в Русия без знанието или съгласието на А.С. и никога не се върнала. След подадена от А.С. молба по реда на Хагската конвенция (Хагска конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца от 25 октомври 1980 г.), съдът в Хабаровск постановил решение, с което признал за незаконно извеждането на втората жалбоподателка от Украйна, държавата на обичайното ѝ местопребиваване, и разпоредил връщането ѝ в Донецк. Това решение било потвърдено от Окръжния съд на 12 октомври 2016 г., а жалбата на първата жалбоподателка до Върховния съд не била допусната до разглеждане. Решението не било изпълнено, тъй като Европейският съд по правата на човека постановил привременна мярка съгласно чл. 39 от своя правилник.

На 16 октомври 2015 г. Украйна заявява, че прилагането и изпълнението на задълженията ѝ по Хагската конвенция на територията на „ДНР“ било ограничено и

не било гарантирано, считано от 20 февруари 2014 г.

Решението:

По твърдението за нарушение на член 8.

60-70. Жалбоподателките твърдят, че руските съдилища не са имали основание да прилагат разпоредбите на Хагската конвенция при обстоятелствата по настоящото дело. Те твърдят по-специално, че извеждането е извършено от „ДНР“ – територия, върху която Украйна не е имала ефективен контрол и където прилагането и изпълнението на задълженията на Украйна по Хагската конвенция е било ограничено и не е било гарантирано. Освен това оспорват заключенията на руските съдилища относно неправомерността на извеждането на втората жалбоподателка, като обръщат внимание на Съда на твърдяното неприлагане на украинското право на територията на „ДНР“ и на нелегитимния характер на решението на съда в Донецк от 2 юни 2014 г., с което се определя местоживеенето на втората жалбоподателка при нейния баща. Твърдят, че намесата в правото им на семеен живот не е била пропорционална, тъй като руските съдилища са приложили автоматично Хагската конвенция без да разгледат най-добрия интерес на детето да не бъде връщано в зона на военен конфликт. Правителството оспорва, като съпоставя настоящия казус с решенията *M.R. and L.R. v. Estonia* ((dec.), no. 13420/12) и *Mattenklott v. Germany* ((dec.), no. 41092/06), по които Съдът е приел за недопустими оплакванията по чл. 8 от Конвенцията, като е потвърдил изводите на националните съдилища, че не била налице сериозна опасност за децата при завръщането им по обичайното им пребиваване.

71-73. Според правителството на Украйна, конституирано като трета страна по делото преместването на детето от Украйна в Русия било незаконосъобразно по смисъла на Хагската конвенция. Въпреки това руските съдилища били допуснали грешка, като са разпоредили връщането ѝ в Донецк. В тази връзка правителството твърди, че не е имало ефективен контрол върху територията на Донецк и че не е могло да

гарантира безопасността на втората жалбоподателка там.

74-75. Бащата на детето, А.С., който също участва като трета страна, посочва, че руските съдилища правилно са съобразили и приложили разпоредбите на Хагската конвенция, тъй като от 15 февруари 2015 г. в гр. Донецк не били осъществявани военни операции и нямало опасност за детето.

76-83. В решенията *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* ([GC], no. 41615/07, §§ 131-40, ECHR 2010) и *X v. Latvia* ([GC], no. 27853/09, §§ 92-108) Съдът е обобщил основните принципи във връзка с международното отвлечане на деца. Решаващият въпрос е дали е направен справедлив баланс между конкуриращите се интереси на детето, двамата родители и общественения ред, в рамките на свободата на преценка, предоставена на държавите, по такъв начин, че да се вземат предвид най-добрите интереси на детето, както и целите за превенция и незабавно връщане, ако те кореспондират с най-добрите интереси на детето. В контекста на молба за връщане, подадена съгласно Хагската конвенция концепцията за висшия интерес на детето трябва да бъде оценена в светлината на изключенията, предвидени в Хагската конвенция, които се отнасят до изминалия период от време (чл. 12), условията за прилагане на конвенцията (чл. 13, б. а) и наличието на „сериозна опасност“ (чл. 13, б. б), както и спазването на основните принципи на замолената държава в областта на защитата на правата на човека и основните свободи (чл. 20). Хармоничното тълкуване на Европейската конвенция и Хагската конвенция може да бъде постигнато, ако се спазват следните две условия: първо, предвидените в членове 12, 13 и 20 от посочената конвенция фактори, които могат да представляват изключение от правилото за незабавно връщане на детето, особено когато са изтъкнати от една от страните в производството, трябва да бъдат обсъдени от замоления съд, който да постанови мотивирано решение. На второ място, тези фактори трябва да бъдат преценени в светлината на чл. 8 от Конвенцията, като тази разпоредба . налага на националните органи специално процесуално задължение в това отношение:

когато разглеждат молба за връщане на дете, съдилищата трябва не само да разгледат аргументираните твърдения за „сериозна опасност“ за детето в случай на връщане, но и да се произнесат с решение, съдържащо конкретни мотиви в светлината на обстоятелствата по делото. Както отказът да се вземат предвид възраженията срещу връщането, които могат да попаднат в приложното поле на членове 12, 13 и 20 от Хагската конвенция, така и недостатъчното мотивиране на решението, с което се отхвърлят такива възражения, би било в противоречие с изискванията на чл. 8 от Конвенцията, както и с целта и предмета на Хагската конвенция.

84-91. Съдът припомня, че намеса в семейния живот е налице, когато се нарушават отношенията между родител и дете, и заповедта за връщане, макар и неизпълнена, представлява намеса в правото на семеен живот (вж. *Šneerson and Campanella v. Italy*, no. 14737/09, § 88). В случая оспорваната намеса е била „предвидена в закона“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията, тъй като националните съдилища са приложили Хагската конвенция, по която Русия и Украйна са страни. Освен това намесата е преследвала легитимната цел да защити правата и свободите на детето (втората жалбоподателка) и на нейния баща (А.С.).

92-96. Остава да установи дали мярката е била „необходима в едно демократично общество“ и дали при намирането на баланс между конкуриращите се интереси е отдадено необходимото значение на висшите интереси на детето в рамките на свободата на преценка, предоставена на държавата по тези въпроси. В случаят А.С. е подал молбата по Хагската конвенция и тя е била разгледана в срока по чл. 12, ал. 1, който в такива случаи предвижда незабавно връщане на детето. Съдът отбелязва, че първата жалбоподателка се е противопоставила на връщането на втората жалбоподателка в мястото на обичайното ѝ местопребиваване в Украйна, гр. Донецк, с аргумента, че това би представлявало „сериозна опасност“ за детето по смисъла на чл. 13, б. б от Хагската конвенция. Съгласно тази разпоредба, родителят, който се противопоставя на връщането поради

наличието на опасност, трябва да представи достатъчно доказателства в тази насока. Освен това Съдът отбелязва, че макар разпоредбата да не дефинира точно „сериозната опасност“, която може да включва не само „физическо или психическо увреждане“, но и „неблагоприятна ситуация“, в светлината на чл. 8 от Конвенцията тя не може да се тълкува като включваща всички неудобства, неизбежно свързани с опита за връщане. Изключението, предвидено в чл. 13, б. б, се отнася само до ситуации, които надхвърлят това, което детето може разумно да понесе. Съдът припомня, че не е негова задача да замества преценката на компетентните органи, но е компетентен да провери дали руските съдилища, прилагайки и тълкувайки разпоредбите на Хагската конвенция, са осигурили гаранциите, предвидени в чл. 8 от Конвенцията, по-специално като се вземат предвид висшите интереси на детето (вж. *Vladimir Ushakov v. Russia*, no. 15122/17, § 96).

97-98. Съдът отбелязва, че в настоящия случай националният съд е разгледал доводите, изтъкнати от първата жалбоподателка, които е намерил за неоснователни и опровергани от доказателствата, с които разполага (удостоверения, разписки, снимки и видеоматериали). Що се отнася до твърдяното наличие на „сериозна опасност“, свързана с мястото на връщане в държавата на обичайното местопребиваване, поради продължаващия военен конфликт в Донецка област, националният съд е приел, че случайните военни действия там сами по себе си не попадат под изключението, свързано с много сериозен риск от увреждане на детето. Той е продължил, че предполагаемият риск е обща последица от живота в зона на конфликт и не е индивидуален за детето, като макар военният конфликт в Украйна да е започнал от април 2014 г., едва през 2016 г. първата жалбоподателка е отвела втората жалбоподателка в Русия. Освен това той е приел, че И.С. не е представила никакви доказателства, че твърдяната опасност не може да бъде преодоляна от компетентните украински власти, и че преместването на

втората жалбоподателка от обичайното ѝ местопребиваване е единственият възможен начин тя да бъде защитена. Тези мотиви на националните съдилища Съдът намира за доста оскъдни. Националните съдилища не са взели предвид и не са се позовавали на никакви правителствени доклади, официални документи на международни организации, които следят отблизо ситуацията в Донецка област, и/или съвети за пътуване, в които подробно се описвала ситуацията за сигурността там към момента на разглеждане на делото. В същото време Съдът отбелязва, че ситуацията в Донецка област може лесно да бъде установена от голям брой източници, които единодушно свидетелстват за сериозни нарушения и злоупотреби с правата на човека в Източна Украйна, част от която е и гр. Донецк, включително свързани с конфликта хиляди цивилни жертви и смъртни случаи на възрастни и деца, огромното мнозинство от които са причинени от обстрел, включително от артилерия. Националните съдилища също така не са преценили дали обстоятелствата в гр. Донецк по това време са били нещо повече от изолирани инциденти в неуредена политическа обстановка, за да се достигне прагът на „сериозна опасност“. Те не са отчели мнението на втората жалбоподателка, че се страхува да се върне в Донецк, тъй като се опасявала от стрелба и взривяване на бомби. В решенията на националните съдилища липсва информация относно наличието на адекватни и ефективни мерки в държавата на обичайно местопребиваване на О.С. – Украйна – за предотвратяване или смекчаване на твърдяната „сериозна опасност“ при завръщането на детето, дали другият родител А.С. би могъл да осигури мерки за безопасност и дали първата жалбоподателка ще има своевременно достъп до правосъдие и съдебни производства след връщането на втората жалбоподателка.

99-100. Предвид изложеното, Съдът счита, че твърдението за „сериозна опасност“ не е било действително взето предвид от руските съдилища и решенията, с които са отхвърлени възраженията на първата жалбоподателка, не са били достатъчно мотивирани, за да може Съдът да се увери, че тези въпроси са били ефективно

разгледани и оценени в светлината на чл. 8 от Конвенцията. По тези причини Съдът заключава, че жалбоподателките са претърпели непропорционална намеса в правото им на зачитане на семейния им живот, тъй като процесът на вземане на решение по вътрешното право не е отговарял на процесуалните изисквания, присъщи на чл. 8 от Конвенцията и е налице нарушение на цитираната разпоредба. Решението е взето с мнозинство четири срещу три гласа.

Твърдени нарушения на чл. 2 и 3.

101-106. Оплакванията по чл. 2 и 3 от Конвенцията Съдът намира за допустими, но по същество аналогични с оплакванията по чл. 8 от Конвенцията. С оглед на обстоятелството, че те вече са разгледани по същество, Съдът намира, че не е необходимо да бъдат разгледани отделно.

Трима от съдиите Lemmens, Dedov and Elósegui намират, че не е налице нарушение на разпоредбата на чл. 8 от Конвенцията. Посочват, че националните съдилища са отговорили на всички наведени от страните доводи и са извършили правилна преценка на обстоятелствата във връзка с Хагската конвенция и приложимото право по отношение твърденията за „сериозна опасност“.

1) Член 10 от Регламент (ЕС) 2016/679 относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните) трябва да се тълкува в смисъл, че се прилага към обработването на лични данни, свързани с точките, които са наложени на водачите на превозни средства за извършването на пътнотранспортни нарушения.

2) Разпоредбите на Регламент

(ЕС) 2016/679, и по-специално чл. 5, § 1, чл. 6, § 1, буква д) и чл. 10 от него, трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национално законодателство, което задължава публичния орган, отговарящ за регистъра, в който са вписани точките, наложени на водачите на превозни средства за пътнотранспортни нарушения, да направи тези данни достъпни за обществеността, без да е необходимо поискалото достъп лице да доказва наличието на специфичен интерес от получаването им.

3) Разпоредбите на Регламент (ЕС) 2016/679, и по-специално чл. 5, § 1, чл. 6, § 1, буква д) и чл. 10 от него, трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национално законодателство, което разрешава на публичния орган, отговарящ за регистъра, в който са вписани точките, наложени на водачите на превозни средства за пътнотранспортни нарушения, да съобщава тези данни на икономически оператори за повторна употреба.

4) Принципът на предимство на правото на Съюза трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска конституционният съд на държава членка, сезиран с жалба срещу национално законодателство, което се оказва несъвместимо с правото на Съюза в светлината на постановено по преюдициално запитване решение на Съда, да реши, в приложение на принципа на правната сигурност, правните последици на това законодателство да бъдат запазени до датата на постановяване на решението, с което се произнася окончателно по конституционната

жалба.

Решение на СЕС по дело [C-439/19](#)

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

Като са осъдили жалбоподателя на лишаване от свобода и лишаване от право на участие в избори заради реч, произнесена по време на събитие в памет на член на ЕТА, с която жалбоподателя не е призовавал към тероризъм или насилие, властите са нарушили свободата му на изразяване.

Решение по делото [Erkizia Almandoz c. Espagne \(no 5869/17\)](#)

Фактите: През 2008 г. жалбоподателят участвал като главен оратор в разрешено мероприятие под лозунга „Независимост и социализъм“, организирано от семейството на известен под името Аргала, бивш член на терористичната организация ЕТА, убит преди тридесет години. Демонстрацията била разгласена чрез плакати, съдържащи цитати на починалия. Речта на жалбоподателя била централният момент на събитието. Най-напред той почел загиналия, като поставил червен карамфил пред снимката му, а след това се обърнал към обществеността с призив за „размисъл, за да се избере най-подходящият път“, т.е. този, „който би навредил най-много на държавата“, за да се „поведе народът към нов демократичен сценарий“. Той завършил речта си с викове Gora Euskal Herria¹ askatuta („Да живее свободната Еускал

Ерия“), Gora Euskal Herria euskalduna („Да живее баската Еускал Ерия“) и Gora Argala („Да живее Аргала“). Макар че по време на събитията жалбоподателят не заемал политическа длъжност, той бил водещ политик в едно от теченията на движението за независимост на Страната на баските.

За тези му изказвания жалбоподателят бил осъден от висшия съд за престъплението пропагандиране на тероризъм на една година лишаване от свобода условно и седем години лишаване от право да се кандидатира за избори. Съдът взел предвид, че жалбоподателят говорил публично в подкрепа на Аргала, че било налице медийно отразяване на събитието и че той бил политически лидер. Също така отбелязал, че въпросната реч очевидно била в подкрепа на конкретни терористични действия и събитието било израз на почит към личността на Аргала, известен изключително с терористичната си дейност в ЕТА. Жалбоподателят не се бил ограничил до произнасянето на чисто политическа реч в подкрепа на независимостта на Страната на баските, а умишлено произнесъл речта си по двусмислен начин, призовавайки към „размисъл, за да се избере най-подходящият път“, „който ще нанесе най-много вреди на държавата“. Събитието било широко разгласено и следователно било налице обществено въздействие, необходима характеристика на престъплението. Касационният съд потвърдил първоинстанционното решение като изтъкнал, че възхваляването на тероризма било престъпление, което може да

¹ *Euskal Herria* (на езика на баските) или Страната на баските е регион, разположен в западните Пиринеи от двете страни на границата между Испания и Франция – бел. ред.

противоречи на правото на свобода на изразяване. Той констатирал, че висшият съд бил разгледал конкретно използваните фрази, контекста и ситуацията, в която били изречени, буквалното значение на думите, но също така и намерението, с което те били изречени, както и всички обстоятелства по делото. Един от съдиите изразил особено мнение, с аргумент, че макар въпросният акт да представлявал израз на почит към Аргала, нито сценарият на събитието, нито думите на жалбоподателя изразявали възхвала на тероризма, а речта му била насочена към използването на мирни средства за постигане на политически цели – баската независимост.

Конституционният съд, позовавайки се на практиката на ЕСПЧ, потвърдил решението с мотивите, че речта на жалбоподателя можела да се определи като „език на омразата“, че тя имала значително обществено въздействие и действително представлявала подстрекателство към насилие, използвано като средство за постигане на политически цели.

Решението:

28. Страните спорят за това дали намесата в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване, която е била предписана от закона и е преследвала легитимна цел е била „необходима в едно демократично общество“.

29-33. Жалбоподателят се оплаква, че правото му на свобода на изразяване на мнение било нарушено от осъждането му за пропагандиране на тероризъм, въпреки че единствената цел на изказването му била установяването на изключително демократичен и мирен процес, насочен към независимостта на Страната на баските. Той твърди, че от думите, които използвал в речта си, както и от позициите, които многократно защитавал публично, било ясно, че целта му не била извършването на насилствени действия, а преследването на политически цели, които искал да защитава

чрез един демократичен и мирен процес, без никакво насилие. Възпоменателният акт, организиран в памет на смъртта на Аргала, бил разрешен от властите и изготвеният от полицейските служители доклад не констатирал укоримо поведение. Речта била произнесена пред около петдесет души, повечето от които били роднини и познати на Аргала. Наложена санкция не била пропорционална, тъй като възпрепятствала дейността му на институционално равнище в продължение на много години.

34-36. Правителството посочва, че с организираното събитие била почетена паметта на Аргала в качеството си на лидер на терористичната организация ЕТА. Плакатът, разгласяващ събитието, съдържал цитат на Аргала, завършващ с думите „въоръжената борба е задължителна за прогреса“. Речта на жалбоподателя насочвала към необходимостта от продължаване на въоръжената борба, докато се водят преговори с националните власти и в резултат на това били извършени около двадесет нови терористични акта. Поради това, наложеното наказание било пропорционална мярка. Твърди още, че речта на омразата не можела да бъде оправдана поради политическия характер на изявленията или личността на лицето, което ги прави. Фактът, че дискусиата била в обществен интерес, не можело да оправдае подбуждането към омраза, свързано с въпросните изявления. Относно устния характер на въпросните изявления, жалбоподателят бил подготвил думите си предварително и следователно имал възможност да ги обмисли.

37-41. Общите принципи, които трябва да се следват при определянето на това дали една намеса в упражняването на правото на свобода на изразяване е „необходима в едно демократично общество“ по смисъла на чл. 10, § 2 от Конвенцията, са добре установени в практиката на Съда (вж. *Perinçek v. Switzerland* [GC], no. 27510/08, § 196). Свободата на изразяване на мнение е

същността на плурализма, толерантността и откритостта, без които няма „демократично общество“. Тя подлежи на ограничения, които обаче трябва да се тълкуват стеснително, а тяхната необходимост трябва да бъде убедително доказана, като в областта на политическите изказвания и дебати или по въпроси от обществен интерес свободата на преценка на държавата е тясна. Въпреки това не може да се каже, че свободата на изразяване в областта на политическата критика е неограничена. Съдът припомня, че толерантността и зачитането на равното достойнство на всички човешки същества са в основата на едно демократично и плуралистично общество. От това следва, че по принцип в демократичните общества може да се счита за необходимо да се санкционират или дори да се предотвратят всички форми на изразяване, които разпространяват, насърчават, популяризират или оправдават омраза, основана на нетолерантност (вкл. религиозна нетолерантност), ако се положат грижи да се гарантира, че всички наложени „формалности“, „условия“, „ограничения“ или „санкции“ са пропорционални на преследваната законна цел (вж. по отношение на речта на омразата и пропагандата на насилие *Süreker c. Turquie (no 1) [GC]*, по 26682/95, § 62, *Gündüz c. Turquie (déc.)*, по 59745/00. § 40 и *Stern Taulats and Roura Capellera v. Spain*, № 51168/15 и 51186/15, § 33). Така, при определяне на това дали намесата на публичните власти в правото на свобода на изразяване е „необходима в едно демократично общество“, Съдът е подчертал, че наказание лишаване от свобода, наложено за престъпление, извършено в контекста на политически дебат, е съвместимо със свободата на изразяване само при изключителни обстоятелства, и че основният елемент, който трябва да се вземе предвид, е дали речта призовава към употреба на насилие или представлява език на омразата (вж.

Stern Taulats and Roura Capellera, цит., § 34). За да се определи дали е имало език на омразата, трябва да се вземат предвид редица фактори, които са систематизирани в делото *Perinçek* (цит., §§ 204-207). На първо място това е дали изявенията са направени в напрегнат политически или социален контекст, когато Съдът по принцип приема, че определена форма на намеса в такива изявения може да бъде оправдана. Следващият фактор е въпросът дали думите, правилно тълкувани и оценени в техния непосредствен или по-широк контекст, могат да се разглеждат като пряк или непряк призив към насилие или като оправдание на насилието, омразата или нетолерантността. При разглеждането на този въпрос Съдът е особено чувствителен към категорични изявения, които нападат или очернят цели групи, независимо дали са етнически, религиозни или други. На последно място Съдът взема предвид и начина, по който са направени изявенията и способността им – пряка или косвена – да причинят вреди. В гореспоменатите случаи решаваща роля за изхода е изиграла комбинацията от тези различни фактори, а не всеки един от тях поотделно.

42-43. Прилагайки горните принципи към настоящия случай Съдът отбелязва, че макар жалбоподателят да е лице с известна значимост в политическата сфера с оглед на дългата му политическа кариера в Страната на баските, по време на събитията той не е действал в качеството си на политик. Всъщност той не се е изказвал като избран член на парламентарна група или политическа партия, тъй като не е имал такъв статут от много години (вж. а contrario, *Otegi Mondragon c. Espagne*, по 2034/07 § 51). Независимо от това Съдът счита, че коментарите на жалбоподателя са били от обществен интерес в контекста на испанското общество, и по-специално в Страната на баските. Въпросът за независимостта на Страната на баските

отдавна е актуален за испанското общество, както и дебатът дали за постигането на тази независимост трябва да се използва въоръжено насилие. В този смисъл въпросът за териториалната цялост на Испания е деликатен и поражда различни гледни точки и мнения в испанското общество, често силни и страстни. Това е дебат, който обикновено не предизвиква безразличие в испанското общество, а напротив. Следователно това е публичен дебат от обществен интерес (вж., *mutatis mutandis*, *Mamère v. France*, no. 12697/03).

44-48. Въпреки това фактът, че това е въпрос от обществен интерес, не означава, че правото на свобода на изразяване в тази област е неограничено. Следователно трябва да се определи дали изказването на жалбоподателя в настоящия случай е призовало към употреба на насилие или може да се разглежда като изказване на омраза, възхвала или оправдание на тероризма. За тази цел Съдът трябва да прецени дали наложеното на жалбоподателя наказание е пропорционално на преследваната законна цел, като се вземат предвид различните фактори, които характеризират езикът на омразата. Що се отнася до първия от критериите за език на омразата, Съдът отбелязва, че изявленията на жалбоподателя са направени в напрегнат политически и социален контекст. Съдът вече е направил оценка на ситуацията в Испания по отношение на тероризма в продължение на няколко години и на факта, че Страната на баските се счита за „политически чувствителен регион“. По отношение на втория от горепосочените критерии е необходимо да се прецени дали оспорваните забележки, правилно тълкувани и оценени в техния непосредствен или по-общ контекст, могат да се разглеждат като пряк или непряк призив към насилие или като оправдание на насилие, омраза или нетърпимост. Съдът отбелязва, че жалбоподателят е участвал като главен оратор в събитие, чиято цел е била да се

отдаде почит и възхвала на признат член на терористичната организация ЕТА. Въпреки това Съдът счита, че речта, разглеждана като цяло, не е подбуждала към използване на насилие или въоръжена съпротива, нито пряко, нито косвено (вж. *Gerger c. Turquie* [GC], n° 24919/94, § 50 и *Faruk Temel v. Turkey*, no. 16853/05, § 62). В същност жалбоподателят изрично е изразил мнение, че трябва да се избере най-подходящият път, който да поведе народа към демократичен сценарий. Въпреки че някои от изразите, използвани от жалбоподателя, могат да се считат за двусмислени, не може да се направи заключението, че той е имал намерение да подбужда към използване на насилие, като същевременно оправдава и възхвалява терористичното насилие. Съдът отбелязва, че има няколко неясноти относно събитието и причините, посочени от жалбоподателя за присъствието му. Все пак обаче жалбоподателят не е бил нито организатор на събитието, нито отговорно лице за показването на снимки на членове на ЕТА с качулки. Той счита, че самото участие на жалбоподателя в проявата не може да се разглежда като съдържащо призив за използване на насилие или като представляващо език на омразата (вж. *Nejdet Atalay v. Turkey*, no. 76224/12, § 20). Накрая, що се отнася до третия критерий за език на омразата, а именно начина, по който са направени изявленията, и способността им – пряка или непряка – да причинят вреда, Съдът отбелязва, че изявленията на жалбоподателя са направени устно на събитие, на което са присъствали поддръжници на баското движение за независимост и по-специално на Аргала. В този смисъл начинът, по който са направени изявленията, не показва никаква особена възможност за причиняване на вреди (вж. *Gerger*, цит., § 50, и, a contrario, *Féret*, цит., § 76, и *Vejdeland and Others v. Sweden*, no. 1813/07, § 56).

49-52. Трябва да са налице сериозни причини Съдът да замени становището на

националните съдилища, ако актовете им са достатъчно мотивирани. В случаят обаче Съдът не споделя оценката на относимите факти, довело до осъждането на жалбоподателя, тъй като речта на жалбоподателя не представлява „език на омраза“, тъй като макар и изразяваща почит към член на терористичната организация ЕТА, Съдът не може да заключи, че жалбоподателят се е опитвал да оправдае терористични действия или да възхвалява тероризма. Точно обратното, от думите на жалбоподателя става ясно, че той се застъпва за размисъл, за да се тръгне по нов демократичен път. Съдът е наясно, че по време на разглеждането на делото терористичното насилие на ЕТА все още е било сурова реалност. Това обстоятелство обаче не може да обоснове осъждането на жалбоподателя, който е бил намерен за отговорен за всички действия, извършени във връзка с почитта към Аргала. Накрая Съдът припомня, че естеството и тежестта на наложените наказания също са фактори, които трябва да се вземат предвид при оценката на пропорционалността на намесата (*Kubaszewski v. Poland*, по. 571/04, § 46). С оглед на горните констатации осъждането на жалбоподателя не може да се счита за пропорционална мярка. В светлината на гореизложеното и по-специално на факта, че не е доказано пряко или непряко подбуждане към терористично насилие, и че речта на жалбоподателя изглежда по-скоро е пропагандирала демократичен път за постигане на политическите цели на левицата, намесата на държавните органи в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване не може да се определи като необходима в едно демократично общество“. Съдът заключава с мнозинство от четири на три гласа, че в настоящия случай е налице нарушение на член 10 от Конвенцията.

В своето особено мнение съдия Lemmens посочва, че според него нарушението не е на ниво съдебни решения, а на ниво законодателство.

Съдия Dedov посочва, че що се отнася до контекста на изразните средства като един от критериите за определяне на това дали намесата е била необходима за борба с възхваляването на тероризма и като метод за постигане на политически цели, следва да се съобразят използваните изразни средства (като портрет на лидера на терористична организация). По време на събитието жалбоподателят е произнесъл реч, заобиколен от тези символи. Той може и да не е бил ключов участник в организацията и планирането на събитието, но е имал централна роля в осъществяването на цялата идея, свързана с него. Ето защо той счита, че няма нарушение на член 10 от Конвенцията.

За да наложат и потвърдят най-тежкото наказание – дисциплинарно уволнение без право на обезщетение – на жалбоподателката, работеща на постоянен трудов договор в държавно училище заради това, че е отбелязала с „харесвам“ няколко публикации във Facebook националните органи не са се опитали да преценят доколко тези отбелязвания могат да причинят вредни последици на работното място на жалбоподателя, като се има предвид съдържанието на харесания материал, професионалния и социалния контекст, в който са направени, и техния потенциален обхват и въздействие.

Решение по делото [Melike c. Turquie \(no 35786/19\)](#)

Фактите: Жалбоподателката работела като чистачка в държавно училище на постоянен трудов договор. Срещу нея било образувано дисциплинарното производство за отбелязване с „харесвам“ на няколко публикации във Facebook, които съдържали обвинения в проявено насилие от учители, държавници и политици. Дисциплинарната комисия решила за това ѝ деяние да ѝ бъде наложена санкция уволнение на две основания: „извършване на действия и постъпки, съдържащи физическо насилие, тормоз и действия и постъпки, сексуален тормоз и заплахи от всякакъв вид“ и „нарушаване на реда и спокойствието на работното място за идеологически и политически цели, като бойкот или окупация, поведение, целящо да възпрепятства провеждането на извършването на обществени услуги и да провокира и насърчава такива действия“. Съгласно трудовия си договор, при налагането на санкция дисциплинарно уволнение жалбоподателката нямала право на обезщетение.

Жалбоподателката подала иск пред съда по трудови спорове, като поискала отмяна на решението на Дисциплинарната комисия за прекратяване на трудовия ѝ договор и възстановяването ѝ на работа. Твърдяла, че дисциплинарното наказание било наложено без правно основание, че тя не била извършила нито едно от деянията, на основание на които била уволнена. Съдът отхвърлил исквете ѝ, като приел, че макар и харесването да не представлявало престъпление, свързано с извършването на действия и постъпки, съдържащи физическо насилие, сексуален тормоз и заплахи, обосноваващо наложената санкция. Въпреки това потвърдил наказанието, като постановил, че Facebook хостовете, които жалбоподателката „харесала“ не могат да бъдат обхванати от свободата на изразяване, че съдържание на публикацията било от политическо естество, обидно за учителите и можело да

предизвика безпокойството у родители и ученици и така да наруши реда и спокойствието на работното място. Жалбите ѝ срещу това решение били оставени без уважение.

Решението:

22. Жалбоподателката твърди, че уволнението ѝ за това, че е натиснала бутона „харесвам“ във Facebook под публикация, която, според нея, няма престъпно съдържание и съответства на упражняването на правото ѝ на свобода на изразяване, представлява нарушение на чл. 10 от Конвенцията,

23-27. Правителството възразява по допустимостта, с мотив, че жалбоподателката имала възможност да подаде жалбите си пред националните съдилища и че Съдът не е компетентен да действа като четвърта инстанция. Жалбоподателката изразява несъгласие с мотивите на правителството. Съдът обявява жалбата за допустима, като припомня, че изтъкнатите от правителството, във връзка с недопустимостта доводи, повдигат въпроси, които изискват разглеждане на жалбата по същество, съгласно Конвенцията, а не разглеждане на допустимостта на жалбата (*Mart et autres c. Turquie*, no 57031/10, § 20, *Önal c. Turquie* (no 2), no 44982/07, § 22, и *Gürbüz et Bayar c. Turquie*, no 8860/13, § 26).

28-31. По същество, жалбоподателката твърди, че била несправедливо уволнена, тъй като изразила мнението си, чрез „харесвания“ във Facebook и след това не получила полагащата ѝ се съдебна защита, поради упражнен политически натиск върху органите на съдебната власт. Правителството отрича намеса в правото на жалбоподателката на свобода на изразяване на мнение, като уточнява, че служителката била уволнена поради неизпълнение на задължението си за лоялност към работодателя, защото „харесала“

съдържание във Facebook, което съдържало обидни нападки срещу честта и репутацията на учителите и че част от съдържанието имало за цел да подкрепи и насърчи действията на Кюрдската работническа партия, в контекста на сблъсъци по време на събитията между полиция и членове, което би могло да наруши реда и спокойствието на работното място, поради политическото им съдържание.

32-37. Третото лице, встъпило в делото – Сдружението İfade Özgürlüğü Derneği поддържа, че бутонът „харесвам“ във Facebook е форма на упражняване на свободата на изразяване, чрез символични действия. Още повече, че жалбоподателката била обикновен служител, не публична личност и не би могла да привлече вниманието или да провокира реакцията на обществото с публично изразеното си мнение. Важен елемент, според сдружението, била съдържащата се в едната публикация критика към управляващата партия относно предполагаемо малтретиране на ученици и студенти в общежития и училища, а в другите две с операции на силите за сигурност и тормоз на определени лица, които изразявали критики към властите, и че последното съдържание било свързано със сексистко изказване на обществена личност. В тази връзка то счита, че било важно да се отговори на въпросите дали символичният акт на жалбоподателката чрез натискане на бутона „харесвам“ във Facebook, призовава към насилие или представлява реч на омразата и дали този акт е могъл да предизвика реакция срещу служителите на работното ѝ място или ги е изложил на реален риск от физическо насилие. Цитира изнесени статистически данни, според които се наблюдавало повишаване на случаите на прояви на незачитане свободата на изразяване и санкциониране от турските власти на хората с критичното мнение.

38-40. Съдът отбелязва, че въпреки, че жалбоподателката не е имала статут на държавен служител, защитата по чл. 10 от Конвенцията се разпростира върху професионалната сфера като цяло (*Herbai c. Hongrie*, по 11608/15, § 36, *Koudechkina c. Russie*, по 29492/05, § 85), включително и когато, както в настоящия случай, отношенията се уреждат от частното право. Също така напомня, че реалното и ефективно упражняване на свободата на изразяване не зависи просто от задължението на държавата да се въздържа от действия, а изисква ефективна намеса в отношенията между хората, за да гарантира правото на свобода на изразяване (*Palomo Sánchez et autres c. Espagne [GC]*, nos 28955/06 et 3 autres, § 59). Следователно, дори ако уволнението е в съответствие с колективния трудов договор, приложим към длъжността на жалбоподателя, властите носят отговорност, ако фактите, предмет на жалбата, са резултат от неосигуряване от тяхна страна на упражняването на правото на жалбоподателката, заложено в чл. 10 от Конвенцията. При тези обстоятелства Съдът счита, че е целесъобразно да разгледа жалбата от гледна точка на задълженията, които държавата ответник има съгласно чл. 10.

41-43. Докато границата между позитивните и негативните задължения по Конвенцията не подлежи на точно определение, то приложимите принципи все пак са сравними. По-специално и в двата случая трябва да се вземе предвид подходящият баланс между обществен интерес и интересите на индивида, като държавата се ползва със свобода на преценка. Следователно основният въпрос по това дело е дали държавата ответник е била длъжна да гарантира зачитане на свободата на изразяване на жалбоподателката, като отмени уволнението ѝ. Задачата на Съда по настоящото дело е да определи дали

наказанието, наложена на жалбоподателката от нейния работодател е пропорционална на преследваната законна цел и дали причините, изтъкнати от националните органи, са „относими и достатъчни“ (*Fuentes Bobo c. Espagne*, по 39293/98, § 38). В тази връзка Съдът припомня, че макар трудовият договор да не предполага задължение за абсолютна лоялност към работодателя или задължение за въздържане, предполагащо подчиняване на работника на интересите на работодателя, някои прояви на правото на свобода на изразяване, които биха могли да бъдат легитимни в друг контекст, не са такива в контекста на трудовото правоотношение (вж. цит. *Palomo Sánchez and Others*, § 76).

44-52. Съдът анализира решенията по казуса на жалбоподателката и посочва, че за да стигнат до заключение, че деянието, в което е била обвинена жалбоподателката, е могло да наруши обществения ред и спокойствието на работното ѝ място, в решенията си, националните съдилища е трябвало да обсъдят съдържанието на харесания във Facebook материал и контекста, в който той е бил публикуван. В конкретния случай е безспорно, че съдържанието се състои от въпроси от обществен интерес – политическа критика на предполагаемите репресивни практики на властите, призови и насърчения за провеждане на протестни демонстрации срещу тези практики, изразяване на възмущение от убийството на председателя на адвокатска колегия, осъждане на предполагаемото малтретиране на ученици в училищата под контрола на властите и остра реакция на изявление на известен религиозен деец, което е счетено за сексистко. В тази връзка Съдът припомня, че чл. 10, § 2 от Конвенцията оставя свобода на преценка на властите при свободата на изразяване в две области: политически дискусии и въпроси от обществен интерес (вж. *Morice c. France*

[GC], по 29369/10, § 125). Съответно обикновено се предоставя висока степен на защита на свободата на изразяване, съчетана с особено ограничена свобода на преценка на властите, когато направените забележки се отнасят до въпрос от общ интерес. Определена степен на враждебност и сериозността, с която могат да бъдат характеризирани определени забележки не отменят правото на високо ниво на защита с оглед на наличието на въпрос от общ интерес. Съдът също така подчертава, че жалбоподателката е служител по трудово правоотношение и че задължението ѝ за лоялност и дискретност към работодателя не може да бъде приравнено на задължението, което се изисква от държавните служители (*Heinisch c. Allemagne*, по 28274/08, § 64, и *Catalan c. Roumanie*, по 13003/04, § 56). Съдът отбелязва още, че националните съдилища не са разгледали редица въпроси за да определят потенциалното въздействие на онлайн публикацията и обхвата ѝ сред обществеността – брой харесвания; това, че жалбоподателката не я е споделила; това че тя не я е публикувала в социалната мрежа, което изразява само симпатии, а не активно желание за разпространение; естеството на длъжността ѝ, при преценка какво въздействие може да окаже върху аудиторията; предизвикало ли е „харесването“ реакция от страна на ученици, родители, учители и други служители от естество да застраши реда и спокойствието на работното ѝ място. В допълнение, за оценката на потенциалното влияние на дадена онлайн публикация е от съществено значение да се определи нейният обхват и покритие сред обществеността.

53-55. С оглед на гореизложеното Съдът счита, че дисциплинарната комисия и националните съдилища не са взели предвид всички релевантни факти и фактори, за да достигнат до заключението си, че въпросното деяние на

жалбоподателката е от такова естество, че нарушава реда и спокойствието на работното ѝ място. Поради това изложените в настоящия случай мотиви за уволнението на жалбоподателката не могат да се считат за релевантни и достатъчни. Що се отнася до тежестта на наложеното на жалбоподателя наказание, Съдът счита, че дисциплинарният орган, чието решение е потвърдено от националните съдилища, е наложил максималното наказание – прекратяване на трудовия договор без право на обезщетение, която санкция е изключително тежка (вж, *Fuentes Bobo*, цит). Съдът стига до заключението, че при липса на задълбочена оценка на съответните факти и достатъчно мотивирана обосновка на наложената санкция, не може да се счита, че националните съдилища са приложили принципите, залегнали в чл. 10 от Конвенцията (*Terentyev c. Russie*, по 25147/09, § 24, *Saygılı et Karataş c. Turquie*, по 6875/05, § 43, и *Kula c. Turquie*, по 20233/06, § 52.). Той счита, че във всеки случай не е имало разумна връзка на пропорционалност между намесата при упражняване правото на жалбоподателката на свобода на изразяване и преследваната законна цел.

56. Следователно е налице нарушение на член 10 от Конвенцията.

Планираният от професионален съюз бойкот под формата на блокада с цел върху работодател да се окаже натиск, за да се присъедини към колективното споразумение, попада в приложното поле на чл. 11 от Конвенцията.

Съдът не намира нарушение на чл. 11, но обръща внимание, първо, че дори и когато изпълняват задълженията си по правото на Европейския съюз или на Европейското икономическо

пространство, договарящите държави трябва да осигурят наложените на правата по чл. 11 ограничения да не засягат съществените елементи на синдикалната свобода, без които тя би била изпразнена от съдържание, и второ, че от гледна точка на чл. 11 от Конвенцията свободата на установяване по правото на ЕИП не е основно право, което да се балансира със свободата на сдружаване, а по-скоро един елемент, макар и важен, който трябва да бъде взет предвид при преценката за пропорционалност съгласно чл. 11, § 2.

Решение по делото [Norwegian Confederation of Trade Unions \(LO\) and Norwegian Transport Workers' Union \(NTF\) v. Norway \(no. 45487/17\)](#)

Фактите: Жалбоподателите – Норвежката конфедерация на професионалните съюзи (LO) и Норвежкия съюз на транспортните работници (NTF) сключили колективно рамково споразумение с Конфедерацията на норвежките предприятия (ННО), най-голямата работодателска организация в страната, и с Норвежката асоциация за логистика и товарен превоз (ННО *logistikk og transport*), което предвиждало фиксирани ставки за заплащане на пристанищните работници на много от големите норвежки пристанища, в т.ч. пристанището на гр. Драмен („рамковото споразумение“). То осигурявало на норвежките пристанищни работници постоянна заетост и по-добро заплащане съгласно Конвенция № 137 на Международната организация на труда (МОТ) относно пристанищната работа, както и предвиденото в нея предимство на регистрираните пристанищни работници за извършването на работа в пристанищата. С рамковото споразумение било създадено и управително бюро, което сключвало трудовите договори с всички постоянни пристанищни работници на Драменското пристанище.

През 2013 г. Holship Norge AS („Holship“) – норвежкия филиал на датска спедиторска компания, който не членувал нито в ННО, нито в ННО *logistikk og transport*, но до този момент използвал услугите на бюрото при необходимост от товарни и разтоварни работи на Драменското пристанище, наел четирима собствени работници за извършването им. NTF поискал да бъде сключен колективен трудов договор и Holship да се присъедини към рамковото споразумение. Holship се противопоставил. NTF му изпратил писмо с предупреждение за бойкот и съгласно приложимия закон се сдобил с предварително съдебно решение, че бойкотът не би бил незаконосъобразен. По жалби на Holship Апелативният съд в Осло потвърдил решението, но Върховният съд (ВС), след като поискал консултативно становище от Съда на Европейската асоциация за свободна търговия (ЕАСТ)², приел, с мнозинство от 10 гласа срещу 7, че бойкотът би бил незаконосъобразен.

Решението:

75-78. Жалбоподателите се оплакват, че с решението на ВС е нарушено правото им на свобода на сдружаване, гарантирано от чл. 11 на Конвенцията. Твърдят, че в случая целта на бойкота е била защита на права, които са в самата сърцевина на синдикалната дейност, като правото на труд и правото на стабилни и организирани условия на работа за пристанищните работници. Бойкотите и блокадите били защитени от много международни актове, и по-специално Конвенция № 87 на МОТ, Европейската социална харта (ЕСХ) и Хартата на Европейския съюз (ЕС). Според жалбоподателите негативната свобода на сдружаване, на която се позовава правителството, е ирелевантна в настоящия случай, тъй като в него се поставя преди всичко въпросът дали е налице нарушение на правото на колективни преговори и сключване на колективни договори. Формиралите мнозинство върховни съдии неправилно балансирали право по Конвенцията с право по Споразумението за Европейското икономическо пространство

² Междуправителствена организация, в която членуват Исландия, Лихтенщайн, Норвегия и Швейцария (Б.пр.)

(ЕИП), което било уместно само ако се касае за конфликт между права по Конвенцията. Неправилно обсъдили и въпроса дали упражняването на права по чл. 11 от Конвенцията от страна на жалбоподателите е пропорционално, вместо въпроса дали наложеното ограничение на правото им отговаря на критериите по чл. 11, § 2. Жалбоподателите поддържат, че заключението за незаконосъобразност на бойкота е непропорционално и че в настоящия случай, който се отнася до първостепенна и важна форма на колективни действия в трудовата сфера, границите на признатата на властите свобода на преценка следва да бъдат тесни.

79-80. Правителството поддържа, че правото на ЕИП предоставя защита на правата на човека, която е подобна на тази по Конвенцията, и е налице презумпция за съответствие с Конвенцията, еднаква или сходна с установената по делото *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi* ([GC], no. 45036/98), което се отнася за прилагането на правото на ЕС. В случая тази презумпция не била оборена, тъй като не била налице „явно недостатъчна“ защита на гарантираните от Конвенцията права. Според правителството въпросът дали бойкот като разглеждания по настоящото дело се обхваща от правата, които защитава чл. 11 от Конвенцията, остава неразрешен в практиката на Съда. При всички положения, ако чл. 11 бъде приет за приложим, решението на ВС за незаконосъобразност на бойкота отговаряло на критериите по чл. 11, § 2.

81. Европейската конфедерация на профсъюзите, допусната да участва със становище, се фокусира върху приложимата правна рамка и се позовава на практиката на компетентните европейски и международни контролни органи, както и на други правни документи на ООН, МОТ, Съвета на Европа и ЕС, от които прави извод, че правото на колективни преговори и правото на колективни действия, включително на стачка, са признати като основни права и трябва да бъдат гарантирани на всички работници, в т.ч. пристанищните, и техните професионални съюзи. Посочва, че всяко ограничение на тези права трябва да се свежда единствено

до някои условия и ситуации и че Съдът, когато тълкува позволените ограничения от гледна точка на чл. 11, трябва да държи сметка за споменатата практика, съгласно която дори и необходимостта от спазване на „принципа на пропорционалност“ не е позволено ограничение на правото на стачка.

82-88. По въпроса за приложимостта на чл. 11 Съдът отбелязва, че до момента не е постановявал решения във връзка с действия, напълно подобни на тези, за които се отнася настоящото дело. По същество те са се състояли в бойкот под формата на блокада с цел върху *Holship* да се окаже натиск, за да се присъедини към колективното споразумение. Съдът е приемал принципно, че от гледна точка на чл. 11 синдикалната свобода е една от формите или специален аспект на свободата на сдружаване. Тази разпоредба не гарантира на професионалните съюзи или на членовете им по-особено отношение от страна на държавата (напр. *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [GC], no. 2330/09, § 134). Конвенцията охранява свободата на защита на трудовите интереси на членовете на професионалните съюзи чрез синдикална дейност, чието извършване и развитие договарящите държави трябва както да разрешават, така и да правят възможно (напр. *Demir and Baykara v. Turkey* [GC], no. 34503/97, § 140). По делото *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers v. the United Kingdom* (no. 31045/10, § 76) Съдът е посочил относно приложимостта на чл. 11 към стачка в израз на солидарност, че да възприеме тълкуване на обхвата на синдикалната свобода на сдружаване, много по-тясно от наложилото се в международното право, не би съответствало на тълкувателния метод, който е очертал в решението си по цитираното *Demir and Baykara*, § 85. Освен това по делото *Gustafsson v. Sweden* (no. 15573/89), в което жалбоподателят се оплаква от неудобствата и вредите, причинени на бизнеса му от колективни действия под формата на блокада, Съдът е признал, че те трябва да са оказали значителен натиск върху него да удовлетвори искането на профсъюза за сключване на колективно споразумение, и е приел, че по този начин упражняването на

свободата му на сдружаване е било засегнато в някаква степен и следователно чл. 11 трябва да се счита за приложим. Щом блокада може да доведе до приложимост на чл. 11 относно негативната свобода на сдружаване на жалбоподател, който е предприятие или работодател, следва предприемането на блокада от жалбоподател, който е професионален съюз, също да води до приложимост на тази разпоредба. Съдът отбелязва, че бойкотът може да е единственото средство, с което даден професионален съюз разполага, за да упражни натиск върху работодател в защита на правата на работниците. Обръща внимание и че по дело, което също се отнася за блокада – *Laval un Partneri*³, Съдът на ЕС е признал за първи път, като се е позовал отчасти на ЕСХ, че правото на колективни действия представлява основно право съгласно правото на ЕС. Що се отнася до планираните в настоящия случай действия, те са имали за цел оказване на натиск върху *Holship*, за да се присъедини към колективното споразумение с NTF, съгласно което регистрираните пристанищни работници, наети от управителното бюро, са се ползвали с право на предимство при възлагане на товарно-разтоварни работи на пристанището. Съдът отбелязва, че както формиралите мнозинство, така и останалите в малцинство членове на състава на ВС, а също и по-нискостоящите съдилища са признали, че бойкотът е имал за цел осигуряване на стабилни и сигурни условия на труд за пристанищните работници. Освен това правото на предимство – едно от правата, които той е целял да защити, е основано на дългогодишна национална традиция и е предвидено в Конвенция № 137 на МОТ. По тези съображения Съдът намира, че спорният бойкот, за който съюзите жалбоподатели са отправили предварително уведомление в съответствие с националното право, е представлявал синдикално действие, планирано с цел – най-малкото наред с друго – да бъдат защитени трудовите интереси на съюзните членове, така че е в състояние да попадне в

³ *Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avd. 1, Byggettan, Svenska Elektrikerförbundet*, C-341/05, EU:C:2007:809, 18.12.2007 г.

приложното поле на чл. 11, § 1 от Конвенцията. Съдът заключава, че тази разпоредба е приложима и обявява жалбата за допустима.

89-91. По съществото на оплакването Съдът отбелязва, че не се спори относно наличието на намеса в правата на жалбоподателите по чл. 11 от Конвенцията. Решението на ВС представлява „ограничение“ на упражняването им по смисъла на чл. 11, § 2, което е имало основание в закона и е целяло защита на „правата и свободите“ на другите, по-специално на правото на свобода на установяване на *Holship*, гарантирано от споразумението за ЕИП и инкорпорирано в норвежкото право.

92-98. По въпроса дали ограничението е било необходимо в едно демократично общество Съдът най-напред припомня установените в практиката му общи принципи. Относно същността на правото на сдружаване той е приел, че чл. 11, § 1 предоставя на профсъюзните членове право позицията на съюза в защита на техните интереси да бъде изслушана, но оставя на всяка държава свободен избор на средствата за тази цел. Правото на колективни преговори не се тълкува като „право“ на постигане на споразумение, нито правото на стачка включва право да се удържи победа (цитираното *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers*, § 85). Изискването на Конвенцията е националното право да дава на синдикатите възможност да се борят за защита на интересите на членовете си (напр. цитираното *Demir and Baykara*, § 141, и препратките там). Съдът е посочил и два водещи принципа в развитието на практиката му относно правото на сдружаване: 1) той взима под внимание съвкупността от мерки, предприети от съответната държава за гарантиране на синдикалната свобода в рамките на свободата ѝ на преценка, и 2) той не приема ограничения, засягащи съществените елементи на синдикалната свобода, без които тази свобода би останала изпразнена от съдържание. Двата принципа не си противоречат, а са взаимнозависими, което предполага, че съответната договаряща държава, макар и по принцип да е свободна

да реши какви мерки желае да вземе, за да гарантира спазването на чл. 11, е длъжна да държи сметка за елементите, които Съдът в своята практика счита за съществени (пак там, § 144). От практиката му се оформя и неизчерпателен списък на съставните елементи на правото на организиране, който включва правото на учредяване и на присъединяване към професионален съюз, забраната на споразумения за наемане на работа единствено на членове на синдиката („closed shop“), правото на синдиката да се стреми да убеди работодателя да чуе неговото послание от името на синдикалните членове и, предвид развитието в трудовите отношения, правото на колективни преговори с работодателя, което по принцип, освен в много специфични случаи, също е станало част от съществените елементи на първото от правата в списъка (цитираните *Sindicatul „Păstorul cel Bun”*, § 135, и *Demir and Baykara*, § 145; вж. и *Wilson, National Union of Journalists and Others v. the United Kingdom*, nos. 30668/96 и др., § 46). Съдът е обръщал внимание, че горният списък не е окончателен, а подлежи на развитие в зависимост от конкретни развития в трудовите отношения, като е напомнял, че Конвенцията е жив инструмент, който трябва да бъде тълкуван в светлината на съвременните условия и в съответствие с развитието в международното право, така че да се отрази все по-високият стандарт, изискван в областта на защитата на правата на човека, което от своя страна налага по-голяма твърдост при оценката на посегателствата върху фундаменталните ценности на демократичните общества. С други думи, ограниченията на правата трябва да се тълкуват стеснително, по начин, който осигурява практическа и ефективна защита на правата на човека (цитираното *Demir and Baykara*, § 146). С оглед на чувствителния характер на социалните и политически проблеми, които се поставят при постигането на подходящ баланс между съответните интереси на работниците и на работодателите, и предвид високата степен на различие между националните системи в тази област, договарящите държави се ползват с широка свобода на преценка относно начина, по който могат да бъдат осигурени синдикалната свобода и защитата на

трудовете интереси на профсъюзните членове (напр. цитираното *Sindicatul "Păstorul cel Bun"*, § 133). Съдът е подчертавал и че неговата юрисдикция е ограничена до Конвенцията и той няма компетентност да преценява съобразяването на държавата ответник с относимите стандарти на МОТ или с ЕСХ, както и че съгласно чл. 19 и чл. 32, § 1 от Конвенцията той няма компетентност да прилага нормите на ЕС или да разглежда твърдения за нарушаването им, освен ако и доколкото нарушенията може да са засегнали права и свободи, защитени от Конвенцията. По-общо, преди всичко националните власти и особено съдилищата имат за задача да тълкуват и прилагат вътрешното право, ако е необходимо в съответствие с правото на ЕС или, в случаи като настоящия, с правото на ЕИП, а задачата на Съда е ограничена до проверка дали последиците от техните решения са съобразни с Конвенцията (вж. *Jeunesse v. the Netherlands* [GC], no. 12738/10, § 110).

99-108. Съдът намира, че в настоящия случай трябва да разгледа два предварителни въпроса – 1) за негативната свобода на сдружаване и 2) за евентуалното наличие и прилагане на презумпцията за еквивалентна защита. По първия въпрос той отбелязва, че националният съд е приел планирания бойкот за незаконосъобразен, тъй като би представлявал незаконно/непропорционално ограничение на гарантираната от Споразумението за ЕИП свобода на установяване на *Holship*. Доводът на дружеството, че бойкотът би бил в нарушение и на охраненото от чл. 11, § 1 право на „негативна свобода на сдружаване“ е бил отхвърлен, тъй като не е било доказано да е налице „closed shop“. По тази причина не се налага балансиране на конкуриращи се права, защитени от чл. 11, § 1 (вж. напр. *Chassagnou and Others v. France* [GC], nos. 25088/94 и др., § 113, и, относно термина „closed shop“, *Young, James and Webster v. the United Kingdom*, 13.08.1981 г., § 13). По делото не се твърди и националното законодателство по принцип да не предоставя адекватна закрила на негативната свобода на сдружаване. Ето защо Съдът приема, че следва да се фокусира върху преценката дали ограничението е било необходимо от

гледна точка на чл. 11, § 2. По втория предварителен въпрос Съдът напомня, че ако дадена организация, на която договаряща държава е прехвърлила юрисдикция, се счита за предоставяща защита на правата на човека, която може да се приеме за поне „еквивалентна“ на предвидената от Конвенцията, ще действа презумпцията, че държавата не се е отклонила от изискванията на Конвенцията, когато просто е изпълнявала правни задължения, произтичащи от членуването ѝ в тази организация (цитираното *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi* [GC], §§ 152-153, 155-56). Съгласно скорошното решение по делото *Konkurrenten.no AS v. Norway* ((dec.), no. 47341/15), по принцип няма основание за т.нар. презумпция *Bosphorus*, когато става въпрос за прилагането на правото на ЕИП на национално ниво в рамките на Споразумението за ЕИП, поради спецификите на основополагащите договори в сравнение с тези на ЕС. За целите на направения в това решение анализ са подчертани по-конкретно две отделни характеристики – първо, че за разлика от правото на ЕС, в рамките на самото Споразумение за ЕИП няма пряко действие и предимство, и второ, че това споразумение не включва Хартата на основните права на ЕС, нито препраща към други правни актове с подобен ефект, какъвто е Конвенцията. Съдът отбелязва обаче, по-специално относно втората характеристика, че основните права са част от неписаните принципи на правото на ЕИП, както е посочил и Съдът на ЕАСТ в консултативното си становище. Това съответства на положението в ЕС преди последователните изменения на Договорите – първоначално основните права са признати за общи принципи на правото на Съюза. Ето защо Съдът не счита факта, че Споразумението за ЕИП не включва Хартата, за решаващ по въпроса за приложимостта на презумпцията *Bosphorus*. При все това, предвид липсата на пряко действие и предимство на правото на ЕИП, към която се прибавя и липсата на задължителна правна сила на консултативните становища на Съда на ЕАСТ, и като се държи сметка, че съществуването на процедурни механизми за осигуряване защитата на материалните

основни права е едно от двете условия за прилагане на презумпцията, Съдът оставя разглеждането на този въпрос за друг случай, в който може да възникнат проблеми относно процедурните механизми по правото на ЕИП. Решава да предпостави, че за целите на настоящото дело презумпцията *Bosphorus* не се прилага по отношение на правото на ЕИП.

109-115. Съдът пристъпва към основния въпрос в случая, а именно дали ограничаването на правата на жалбоподателите по чл. 11 в резултат на решението на ВС е било необходимо. Отбелязва, че правото на колективни действия може да се упражнява с цел защита на правата на другите, а именно на интересите на работниците. Подчертава обаче, че в случая според формираните мнозинство върховни съдии рамковото споразумение, което предвижда предимство за регистрираните пристанищни работници, осигурява на профсъюзните членове по-скоро непряка защита, както и че управителното бюро, макар да е юридическо лице с нестопанска цел, всъщност извършва стопанска дейност на пазара на товаро-разтоварните работи, а главният ефект на планирания бойкот би бил да откаже на Holship достъп до този пазар, на който иска да влезе. Съдът отбелязва, че съставът на ВС е бил силно разделен относно тези фактически и правни изводи, но напомня, че преди всичко националните власти имат задачата да тълкуват и прилагат вътрешното право и да установяват фактите въз основа на събраните доказателства (вж. относно правото на стачка по националното законодателство и чл. 11 *Hrvatski liječnički sindikat v. Croatia*, no. 36701/09, § 56, а в друг контекст по чл. 11 напр. *Jhangiryan v. Armenia*, nos. 44841/08, 63701/09, § 114). Що се отнася до баланса Съдът отбелязва, че ВС е направил подробна оценка на правата и свободите, на които са се позовавали страните. Посочил е, че свободата на сдружаване, защитена от конституционна разпоредба, която трябва да се разглежда като се има предвид чл. 11 от Конвенцията, и свободата на установяване – основна свобода съгласно Споразумението за ЕИП, трябва да бъдат поставени на везните като част от преценката за пропорционалност.

Ясно е, че характеризирането на бойкота като насочен към ограничаване на достъпа на други оператори до пазара на товаро-разтоварните работи е било основното съображение за извода на ВС, че при конкретните обстоятелства е постигнат справедлив баланс. Съдът намира, че в случая границите на свободата на преценка на държавата са широки, като напомня, че те зависят от естеството и обхвата на ограничението, наложено на съответното синдикално право, преследваната с него цел и конкуриращите права и интереси на други лица (цитираното *Demir and Baykara*, § 86), както и че когато властите са направили преценка на баланса като по същество са се съобразили с установените в неговата практика критерии, той изисква силни съображения, за да замести позицията на националните съдилища със своята (напр. *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [GC], no. 931/13, § 164). Съдът приема, че в случая не са налице достатъчно силни съображения за това, като отбелязва и че след решението на ВС заинтересованите социални партньори са сключили ново колективно споразумение, т.е. ограничаването на защитените от чл. 11 права на жалбоподателите не им е попречило да предприемат по-нататъшно колективно договаряне.

116-120. Съдът намира, че с оглед на материалите, с които разполага, и на направените от националния съд констатации относно фактите и вътрешното право, този съд е действал в рамките на свободата си на преценка. Все пак смята за необходимо, предвид начина, по който ВС е представил дължимата преценка на баланса, да отбележи следното. Първо, Съдът е съгласен, че защитата на правата на другите, признати им от правото на ЕИП, може да оправдава ограничаването на права, гарантирани от чл. 11, но може и да се наложи дадени колективни действия, за да постигнат целта си, да засегнат свързани с вътрешния пазар свободи като тези, за които се е отнасял спорът пред ВС. „(...) [С]ледователно степента, в която има риск дадени колективни действия да доведат до финансови последици, не може сама по себе си да бъде решаващо съображение при анализа на пропорционалността съгласно чл. 11, § 2 от Конвенцията (вж. *Ognevenko v.*

Russia, no. 44873/09, § 73). Съдът обръща внимание, че дори и когато изпълняват задълженията си по правото на ЕС или на ЕИП, договарящите държави трябва да осигурят наложените на права по чл. 11 ограничения да не засягат съществените елементи на синдикалната свобода, без които тя би била изпразнена от съдържание.“ Второ, въпреки че тълкуването и прилагането на вътрешното право, ако е необходимо в съответствие с правото на ЕС или на ЕИП, е задача преди всичко на националните органи и особено съдилищата, съществува риск национален съд в положение като това на ВС в настоящия случай да претегли право по Конвенцията срещу право по Споразумението за ЕИП по начин, който принципно би бил подходящ само ако става въпрос за конфликт между основни права по Конвенцията. „От гледна точка на чл. 11 от Конвенцията свободата на установяване по правото на ЕИП не е основно право, което да се балансира със свободата на сдружаване, а по-скоро един елемент, макар и важен, който трябва да бъде взет предвид

при преценката за пропорционалност съгласно чл. 11, § 2. Посоченият риск е от тези, които националните съдилища трябва да се стремят да избягват, осигурявайки пълно съобразяване със задълженията си по правото на ЕИП или ЕС.“ В настоящия случай обаче, макар че подходът на ВС не е бил строго от гледната точка на пропорционалността на наложеното ограничение, а той се е концентрирал до голяма степен върху последиците на бойкота за свободата на установяване на *Holship*, Съдът намира, че все пак е останал в границите на широката си свобода на преценка и е изложил релевантни и достатъчни съображения, за да оправдае крайното си заключение при конкретните обстоятелства в случая. С оглед на изложеното Съдът приема, че не е налице нарушение на чл. 11 от Конвенцията.

7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА

Реституционната процедура във връзка с получаването на обезщетение продължила повече от 20 години е в нарушение на чл. 1 от Протокол 1.

Решение по делото [Gechevi v. Bulgaria \(no. 54909/14\)](#)

8. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

Съдът констатира нарушение на позитивните задължения на държавата по чл. 14 във връзка с чл. 8, тъй като полицията не е защитила жалбоподателите физически лица от вербални заплахи и хомофобски обиди по време на прожекция на филм за еднополово семейство. Властите не са изпълнили позитивното си задължение да разследват по ефективен начин дали вербалните обиди, отправени към жалбоподателите, представляват престъпление, мотивирано от хомофобия. По този начин властите са показали собствената си пристрастност към членовете на ЛГБТ общността

Налице е и нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 11 на правата на всички жалбоподатели, тъй като властите не са изпълнили позитивното си задължение да използват всички възможни средства, за да гарантират спазването на правото на жалбоподателите на мирни събрания.

Решение по делото [Association ACCEPT and Others v. Romania \(no. 19237/16\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са сдружение АССЕРТ, което подкрепя интересите на лицата с различна сексуална ориентация (ЛГБТ) в Румъния, и пет физически лица. На 20 февруари 2013 г. сдружението жалбоподател организиращо публична прожекция на филм относно еднополово

семейство, на която присъствали, *inter alia*, жалбоподателите физически лица. Прожекцията се състояла на територията на обществен музей. Събитието било прекъснато от група от около 50 души, които влезли в залата, крещейки хомофобски лозунги, обиждайки и заплашвайки участниците. Някои от нахлулите носели фашистки и ксенофобски знаци и развявали знамето на бивша румънска крайнодясна партия, която била разпусната със съдебно решение заради фашистка пропаганда. Организаторите сигнализирали полицаята, присъстващи в музея като охрана на събитието, които влезли в залата, конфискували някои от знамената и напуснали, въпреки исканията на организаторите да останат. Събитието било преустановено, но било проведено на по-късна дата. Образованите производства по жалбите на жалбоподателите за подстрекаване към дискриминация, злоупотреба със служебно положение чрез ограничаване на права от страна на полицията и използване на фашистки, расистки или ксенофобски символи на публично място били прекратени от прокуратурата (случилото се било описано като „обмяна на идеи“), а отказите за образуване на наказателно производство – потвърдени от съдилищата.

Решението:

По твърденията за нарушения на членове 3, 8 и 14 от Конвенцията и чл. 1 от Протокол 12

44. Позовавайки се на членове 3 и 8 от Конвенцията, жалбоподателите се оплакват от липсата на защита от страна на държавните органи срещу унижително и оскърбително отношение, на което според

тях са били подложени от частни лица. На основание същите членове, те се оплакват, че властите не са провели ефективно разследване на инцидента от 20 февруари 2013 г. Според тях липсата на реакция от страна на властите както по отношение на защитата, така и на разследването, е била причинена от тяхната предубеденост към жалбоподателите поради сексуалната им ориентация, в нарушение на чл. 14 във връзка с членове 3 и 8 от Конвенцията. Те също така считат, че същите причини, които (според тях) са довели до нарушение на чл. 14 от Конвенцията, са предизвикали и нарушение на чл. 1 от Протокол № 12 към Конвенцията (ратифициран от Румъния).

По допустимостта

45-48. Относно статута на жертва на сдружението АСЦЕРТ по оплакванията от нарушения на членове 3 и 8, взети самостоятелно или във връзка с чл. 14, както и по чл. 1 от Протокол № 12 към Конвенцията Съдът напомня, че правото на физическа неприкосновеност, присъщо на физическите лица, не обхваща юридически лица (вж. *Identoba and Others v. Georgia*, no. 73235/12, § 45). Освен това сдруженията не могат да твърдят по силата на чл. 34, че са жертва на действия или бездействия, които са засегнали правата и свободите на индивидуалните им членове, ако те могат да подадат жалби до Съда от свое име (вж. наред с други, *Stichting Mothers of Srebrenica and Others v. the Netherlands* (dec.), no. 65542/12, §§ 115-16, и *Identoba and Others*, цит., § 45). Следователно сдружението не може да претендира, че е пряка или косвена жертва на твърдените нарушения и в тази са част жалбата е несъвместима *ratione personae* с разпоредбите на Конвенцията по смисъла на чл. 35, § 3 (a).

49-57. Относно допустимостта на оплакването по чл. 3, разгледан самостоятелно или във връзка с чл. 14

Съдът посочва, че жалбоподателите физически лица не са посочили никакви факти, в подкрепа на твърдението си, че нивото на психическо страдание, което са изпитали в резултат на инцидента – или в резултат на начина, по който е протекло разследването на този инцидент – се доближава до необходимото ниво на суровост, което Съдът е установявал в други подобни случаи, за да ангажира отговорността на държавата по чл. 3 от Конвенцията по отношение на ситуации на злоупотреба на дискриминационна основа (вж. *C. and A.C. v. Romania*, no. 12060/12, §§ 116-19, и *Identoba and Others*, цитирано, §§ 68-71). Съдът прави разграничение с установеното по делата *Begheluri v. Georgia* (№ 28490/02) и *Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others v. Georgia* (№ 71156/01), където заплахите, отправени към членове на религиозната общност, са били придружени от обиски, тежки побои, грабежи и редица унижителни и сплашващи действия; както и по делата *M.C. and A.C. v. Romania*, (no. 12060/12) и цитираното *Identoba and Others*, където словесните обиди и сериозните заплахи, отправени към жалбоподателите – участници в шествия, в подкрепа на правата на лицата с различна сексуална ориентация – са били последвани от реално физическо нападение над някои от тях при обстоятелства, при които те са били обградени и превъзхождани по брой от нападателите. В настоящия случай, въпреки че контрадемонстрантите са били многобройни и са обградили жалбоподателите, те са били непрекъснато наблюдавани от полицията, макар и от коридора извън залата за прожекции, където се е случил инцидентът. Между жалбоподателите и контрадемонстрантите не е имало актове на физическа агресия. Вербалните обиди, въпреки че са били открито дискриминационни и извършени в контекста на доказани прояви на насилие и нетърпимост към сексуално малцинство, не

са били толкова тежки, че да предизвикат страх, мъка или чувство за малоценност, които са необходими, за да бъде приложен чл. 3. В съответствие с това Съдът отхвърля оплакването за неизпълнение от страна на властите на позитивните им задължения по чл. 3 (разглеждан самостоятелно или във връзка с член 14 от Конвенцията) като явно необосновано съгласно чл. 35, §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

58-61. Правителството възразява по допустимостта на оплакването на чл. 8, разглеждан самостоятелно или във връзка с чл. 14 като посочва, че участие в публично събитие, входът за което е бил свободен не попада в обхвата на чл. 8. В допълнение жалбоподателите физически лица не можели да се считат за жертви само поради присъствието си на прожекцията, тъй като не ставало ясно дали те са членове на ЛТБТ общността или просто симпатизанти на сдружението жалбоподател. Според жалбоподателите самият факт, че са посетили прожекция на ЛГБТ филм е бил достатъчен, за да ги изложи на хомофобски обиди и заплахи, целящи да създадат у тях чувство за малоценност. Освен това твърдят, че са били снимани от нахлулите, които след това са публикували материалите в социалните медии и това ги е изложило на допълнително заклеймяване и дискриминация.

62-68. Съдът отбелязва, че жалбоподателите физически лица се оплакват от това, че властите не са ги защитили и не са разследвали посегателствата срещу личния им живот, предизвикани от сексуалната им ориентация, както и че те са подали жалби до прокуратурата както срещу извършителите, така и срещу полицейските служители, които според тях са отказали да окажат помощ на жертвите. Жалбите им са били подкрепени с доказателства, следователно жалбоподателите могат да претендират, че са жертви на твърдените

нарушения. Освен това Съдът счита, че третирането, от което се оплакват жалбоподателите, е засегнало психическото им състояние и достойнството им, като по този начин попада в сферата на личния им живот. Фактът, че това се е случило по време на публично събитие, не променя извода. Съдът счита, че жестоките словесни нападки срещу жалбоподателите, които освен това са се случили в контекста на доказани прояви на насилие и нетърпимост срещу сексуално малцинство, са достигнали нивото на сериозност, необходимо за приложимостта на чл. 8. Вследствие на това Съдът счита, че фактите по делото попадат в обхвата на тази разпоредба, както и на чл. 14 във връзка с чл. 8.

69-75. Правителството възразява, че жалбоподателите не са изчерпали вътрешно правни средства за защита – ангажиране на деликтната отговорност на извършилите или подаване на жалба до специализирания орган за защита от дискриминация. Правителството твърди, че (i) Съдът следва да приложи в настоящия случай същите стандарти, които прилага по отношение на дела, свързани с медицинска небрежност, и (ii) че гражданско правното средство е можело да предостави обезвреда на жалбоподателите и следователно в случая да не е било необходимо ангажиране на наказателна отговорност. Жалбоподателите оспорват, че няма доказателства за ефективността на посочените средства. Отново посочват, че ако е било проведено правилно, наказателното разследване е щяло да представлява ефективно средство за защита. Твърдят, че жертвите на престъпления от омраза, като тях самите, са безсилни пред извършителите на такива престъпления и пред разследващите органи, тъй като жертвите често не разполагат със средства за идентифициране на извършителите на такива престъпления или да ги подведат под отговорност. По този начин те зависят от резултата от

съответното наказателно разследване, което означава, че не могат да предявят искове за обезщетение пред гражданските съдилища, в случай че извършителите не са били идентифицирани от полицията.

76-85. Съдът отбелязва, че жалбоподателите са подали жалба, в която са повдигнали както въпроса за предполагаемото нарушение на личния им живот, така и въпроса за дискриминацията. Когато е проведено правилно, наказателното разследване представлява ефективно вътрешноправно средство за защита при такива жалби: посегателство, каквото се твърди, че са претърпели жалбоподателите, е наказуемо от вътрешното право. По отношение на настоящия случай жалбоподателите не са имали основание да се съмняват в ефективността на това средство за защита. Дори да се приеме, че посочените от правителството средства представляват ефективно средство за защита в ситуации като настоящата Съдът вече е установил по отношение на Румъния, че неустановяването на самоличността на нападателите прави безполезно всяко гражданскоправно средство за защита и всяко средство за защита пред специализирания орган за защита от дискриминация и в тази връзка не счита, че следва да се отклони от констатациите си по делото *M.C. and A.C. v. Romania* (цит.) относно липсата на достъп до посоченото от правителството средство за защита за лица в положението на жалбоподателите. Фактът, че жалбоподателите са успели да представят на властите имената на някои от участниците в инцидента не променя този извод, доколкото тази информация сама по себе си не е позволила на разследващите органи да установят самоличността на действителните нападатели. Въпреки това тя е трябвало да позволи на властите да идентифицират правилно участниците и да установят отговорността на всеки от тях по

отношение на инцидента. Поради изложеното Съдът отхвърля възражението на правителството.

По основателността

86-95. Жалбоподатели твърдят, че властите са били мотивирани от собствените си пристрастия и предразсъдъци към ЛГБТ общността, както когато не са се намесили, за да спрат хомофобските нападения от 20 февруари 2013 г., така и като не са разследвали инцидента. В това отношение те отхвърлят твърденията на правителството, че инцидентът е представлявал „просто дискусия“ или „обмен на идеи“ по отношение на темата на филма. Жалбоподателите оспорват и ефективността и продължителността на образуваното разследване. Правителството оспорва твърденията, а относно тези за дискриминация твърди, че настоящият случай се различава от тези, при които демонстрацията е била например забранена поради предубеденост на властите към хомосексуалистите.

96-97. Задължението на властите да предотвратяват упражняването на насилие, мотивирано от омраза от страна на частни лица и да разследват наличието на евентуален дискриминационен мотив зад такова насилие може да попадне в обхвата на позитивните задължения, залегнали в чл. 8, но може да се разглежда и като част от позитивните задължения на властите по чл. 14 за гарантиране на основните ценности, защитени от чл. 8, без дискриминация. Въпросът дали обстоятелства, като тези по настоящото дело, да бъдат разгледани по едната или другата разпоредба трябва да се решава във всеки отделен случай (вж. *M.C. and A.C. v. Romania*, цитирано, § 105, с допълнителни препратки). Като се имат предвид конкретните обстоятелства по настоящото дело и с оглед на твърденията на жалбоподателите, че инцидентът, на който са станали жертви, е имал

хомофобски подтекст, който е бил напълно пренебрегнат от властите, Съдът намира, че най-подходящо е да разгледа оплакванията в светлината на чл. 14 във връзка с чл. 8 (вж. *mutatis mutandis* цитираните *Identoba and Others*, § 64 и *M.C. and A.C. v. Romania*, § 106).

98-103. Относимите принципи по чл. 14 са обобщени в решението *Molla Sali v. Greece* [GC], (no. 20452/14, §§ 133-37). По-конкретно за да възникне въпрос по чл. 14, трябва да е налице разлика в третирането на лица в аналогични или съответно сходни ситуации; само разликите в третирането, основани на характеристика или „признак“, които могат да бъдат определени, могат да представляват дискриминация по смисъла на чл. 14; с оглед на целта и естеството на правата, които чл. 14 цели да защити, следва, че разпоредбата обхваща и случаите, в които дадено лице е третирано по-неблагоприятно с оглед признак или защитени характеристики на друго лице; за целите на чл. 14 различното третиране е дискриминационно, ако „няма обективно и разумно оправдание“, т.е. ако не преследва „легитимна цел“ или ако не е налице „разумна връзка на пропорционалност“ между използваните средства и целта, която се иска да бъде реализирана; договарящите държави се ползват с известна дискреция при преценката дали и до каква степен различията в иначе сходни ситуации оправдават различно третиране; що се отнася до тежестта на доказване във връзка с чл. 14, Съдът е постановил, че след като жалбоподателят е доказал различно третиране, правителството трябва да докаже, че последното е било оправдано. Сексуалната ориентация е понятие, попадащо в обхвата на чл. 14, като тук свободата на преценка на държавата е ограничена. Съдът се позовава и на общите принципи, които е установил в практиката си по отношение на твърдяни нарушения на чл. 8 по отношение на позитивните

задължения на държавите в контекста на този член. Съдът е признал, че наказателните санкции – включително срещу лица, отговорни за най-сериозните прояви на омраза, подбуждащи други хора към насилие – могат да бъдат приложени само като мярка *ultima ratio*. При това положение той също така е приел, че когато деянията, които представляват тежки престъпления, са насочени срещу физическата или психическата неприкосновеност на дадено лице, само ефикасни наказателноправни механизми могат да осигурят адекватна защита и да служат като възпиращ фактор. Съдът също така е приел, че по отношение на преки вербални нападения и физически заплахи, мотивирани от дискриминационни нагласи са необходими наказателноправни мерки (*M.C. v. Bulgaria*, no. 39272/98, § 111, с допълнителни препратки).

104-113. По отношение оплакването на жалбоподателя, че полицията и жандармерията не са ги защитили по време на инцидента на 20 февруари 2013 г. правителството възразява, че полицията не е била в състояние да се намеси, тъй като организаторите не са получили предварително разрешение за събитието. Съдът не вижда каква е връзката – на първо място няма данни сдружението да е било длъжно по закон да получи предварително разрешение за организирането на културно събитие; на самото място са присъствали достатъчно полицаи, които в нито един момент не са били превъзхождани от нарушителите и те не твърдят, че са били изненадани неподготвени и поради това не са имали подходящо оборудване, за да се намесят; нещо повече, въпреки че са били подканени от организаторите да се намесят и са били наясно с възгледите и мненията, изразявани от нарушителите, полицаите са останали извън залата и така не са помогнали за деескалиране на ситуацията и не са предотвратили тормоза и обидите към

жалбоподателите. Отношението и решението на властите да останат настрана показва известна предубеденост към хомосексуалистите, която прониква и в последващото им отразяване на инцидента – докладите, изготвени от полицията и жандармерията, не съдържат никакво споменаване на хомофобските обиди, на които са били подложени жалбоподателите, и описват инцидента с термини, които напълно пренебрегват всякакви прояви на хомофобия. С оглед на гореизложеното Съдът заключава, че властите не са оценили правилно риска за жалбоподателите физически лица и не са реагирали адекватно, за да защитят достойнството им от хомофобски нападки от страна на трето лице.

114. По отношение оплакването, че прокуратурата и съдилищата не са провели ефективно разследване, което да вземе предвид хомофобския елемент на инцидента Съдът отбелязва, че непосредствено след прожекцията на 20 февруари 2013 г., в която са участвали жалбоподателите, националните органи са се сблъскали с *prima facie* индикации за вербална злоупотреба, мотивирана или поне повлияна от сексуалната ориентация на жалбоподателите. Според практиката на Съда това е налагало ефективно прилагане на вътрешноправните наказателноправни механизми, способни да изсянат евентуалния мотив на омраза с хомофобски подтекст, който стои зад инцидента с насилие, и да идентифицират и, ако е необходимо, да накажат адекватно отговорните лица (вж. *S.M. v. Croatia [GC]*, по. 60561/14, § 324).

115-117. Жалбоподателите са подали жалба в рамките на две седмици след инцидента, като са представили подробно фактическо описание и всички доказателства, с които са разполагали, включително докладите на полицаите и видеозаписите от инцидента. Прокуратурата е разполагала и с имената на

някои от участниците и нарушителите. Следователно поне началните етапи на разследването не би трябвало да са били твърде трудни. Въпреки това в продължение на повече от година не са били предприети никакви съществени стъпки, а цялостното разследване е продължило повече от четири години и осем месеца.

118-119. Срещу нарушителите никога не е било проведено разследване, въпреки че жалбата е била подадена и срещу тях (освен срещу полицаите), и никой от тях никога не е бил официално обвинен, въпреки възраженията на жалбоподателите. Тези, които са били идентифицирани от полицията в нощта на инцидента, са били разпитани като свидетели едва четири години по-късно. Властите са преценили, че твърдените заплахи или нападки не са достигнали прага, изискван от приложимото право, за да представляват състав на престъпление. Все пак Съдът повтаря, че макар и да внимава да не приема, че всяко изказване на реч на омразата трябва само по себе си да води до наказателно преследване и наказателни санкции, коментарите, които представляват реч на омразата и подстрекателство към насилие и следователно са очевидно незаконни на пръв поглед, могат по принцип да изискват от държавите да предприемат определени позитивни мерки. Също така, подбуждането към омраза не е задължително да е равносилно на призив към акт на насилие или други престъпни действия. Възможно е атаките на хора чрез обиди, присмех и охулване на определени групи от населението да са достатъчни за да насърчат борбата на властите с расистката реч, упражнявана по безотговорен начин под формата на свобода на изразяване.

120-122. Твърдението на жалбоподателите за хомофобския характер на нападенията не е било надлежно проучено – разследването на твърдяното показване на фашистки

символи е започнало едва близо две години след инцидента, докато хомофобските причини за извършване на деянията не са били споменати в решенията на прокурорите. Езикът, който органите последователно използват в докладите си за инцидента и всички участници, далеч не е неутрален или случаен, а навежда на мисълта за предубеденост от тяхна страна към жалбоподателите физически лица, което може да се разглежда като индикация, че органите са си затворили очите за хомофобския подтекст на извършените действия, като по този начин са застрашили точността и ефективността на вътрешното производство като цяло – използваните обиди срещу жалбоподателите са определяни, като „дискусии“ или „обмен на мнения“, извършителите са описани като „симпатизанти“ на крайно десни организации, а жертвите – като „привърженици“ на еднополовите отношения. Освен това не е придадено никакво значение на факта, че организацията, която изглежда стои зад нападенията, е била известна като противник на хомосексуалните отношения или че жалбоподателите са били обект на хомофобски обиди.

123-126. Съдът подчертава, че необходимостта от провеждане на смислено разследване на възможността за наличие на дискриминационни мотиви в основата на посегателството е абсолютна, като се има предвид враждебното отношение към ЛГБТ общността в държавата ответник и в светлината на доказателствата, че по време на инцидента нарушителите са изrekli хомофобски обиди. При липсата на такова разследване престъпленията, мотивирани от предразсъдъци, неизбежно биха били третираны наравно със случаите без такъв елемент, а произтичащото от това безразличие би било равносилно на официално мълчаливо съгласие или дори покровителство на престъпленията от

омраза. Изложеното до тук е достатъчно за Съда да заключи, че властите не са изпълнили позитивното си задължение да разследват по ефективен начин дали вербалните обиди, отправени към жалбоподателите, представляват престъпление, мотивирано от хомофобия. По този начин властите са показали собствената си пристрастност към членовете на ЛГБТ общността.

127-129. В светлината на констатациите относно защитата на жалбоподателите по време на инцидента и последвалото разследване, Съдът счита за установено, че властите не са осигурили адекватна защита на достойнството на жалбоподателите физически лица (и в по-широк смисъл на личния им живот) и не са провели ефективно разследване на действителния характер на хомофобските обиди, насочени срещу тях. По този начин Съдът приема за установено, че жалбоподателите физически лица са претърпели дискриминация на основата на сексуалната си ориентация. Освен това той счита, че правителството не е представило никаква обосновка, която да показва, че отношението на властите е било съвместимо със стандартите на Конвенцията. Следователно е налице нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията. Решението е взето с мнозинство пет на два гласа.

По твърденията за нарушения на членове 11 и 14 от Конвенцията и чл. 1 от Протокол 12

130-131. Жалбоподателите се оплакват по чл. 11, разгледан самостоятелно и във връзка с чл. 14, от това, че властите не са защитили правото им на свобода на мирни събрания и не са разследвали действията, довели до прекъсване на събитието, организирано от сдружението жалбоподател на 20 февруари 2013 г.

132-136. Жалбоподателите твърдят, че целта на контрадемонстрацията е била да се спре събитието, а не да се участва в демократичен дебат. Правителството твърди, че тези, които са избрали да упражняват свободата да изразяват своите възгледи или да излагат на показ принадлежността си към малцинствена група, не могат разумно да очакват да бъдат освободени от всякаква критика, посочва, че решението за спиране на прожекцията е било взето от сдружението жалбоподател, а не е било наложено от полицията или администрацията на музея.

139-147. Съдът приема, че властите не са успели да осигурят мирното протичане на събитието на 20 февруари 2013 г., като не са ограничили в достатъчна степен хомофобски настроените контрадемонстранти. По този начин те не са изпълнили позитивното си задължение да използват всички възможни средства, за да гарантират спазването на правото на жалбоподателите на мирни събрания. За да достигне до това заключение, Съдът се основава главно на констатациите си по чл. 14, разглеждан във връзка с чл. 8, които са относими и към разглеждането на това оплакване, което обхваща всички жалбоподатели. Решението на сдружението жалбоподател да спре прожекцията и да пренасрочи събитието, не променя извода за нарушение, тъй като правото на свобода на събранията включва правото на избор на времето, мястото и практическите условия на такова събрание в рамките на ограниченията, установени в чл. 11, § 2. Решението е взето единодушно.

В особеното си мнение съдиите Грозев и Narutyunyan излагат аргументите си защо считат оплакванията по чл. 14 във връзка с чл. 8 и чл. 1 от Протокол 12 за недопустими. Според тях жалбоподателите са можели и е следвало да се възползват от

гражданско правните средства за защита, посочени от правителството

Член 157 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че поражда директен ефект в спорове между частноправни субекти, в които се твърди, че не е спазен принципът за равно заплащане на мъжете и жените за „труд с равна стойност“, както е посочен в този член.

Решение на СЕС дело [C-624/19](#)

1) Член 11, § 1, буква г) от Директива 2003/109/ЕО относно статута на дългосрочно пребиваващи граждани от трети страни трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска дори когато е използвана възможността за прилагане на дерогацията по чл. 11, § 4 от тази директива, правна уредба на държава членка, по силата на която, що се отнася до дългосрочно пребиваващите граждани на трети страни, отпускането на помощ за жилище е поставено в зависимост от условието те да представят по определен в тази правна уредба начин доказателство, че притежават базови знания по езика на тази държава членка, ако тази помощ за жилище представлява „основна придобивка“ по смисъла на последната разпоредба, което запитващата юрисдикция трябва да прецени.

2) Не попада в приложното поле на Директива 2000/43/ЕО относно

прилагане на принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етническият произход правна уредба на държава членка, която се прилага без разлика към всички граждани на трети страни и по силата на която, що се отнася до дългосрочно пребиваващите граждани на трети страни, отпускането на помощ за жилище е подчинено на условието те да представят по определен в тази правна уредба начин доказателство, че притежават базови знания по езика на тази държава членка.

3) Когато е използвана възможността за прилагане на дерогацията по чл. 11, § 4 от Директива 2003/109, чл. 21 от Хартата не следва да се прилага при наличието на правна уредба на държава членка, по силата на която по отношение на дългосрочно пребиваващите граждани на трети страни отпускането на помощ за жилище е подчинено на условието тези лица да докажат по определен в тази правна уредба начин, че притежават базови знания по езика на тази държава членка, ако тази помощ за жилище не представлява „основна придобивка“ по смисъла на чл. 11, § 4. Ако посочената помощ за жилище представлява такава основна придобивка, чл. 21 от Хартата на основните права, доколкото забранява всякаква дискриминация, основана на етнически произход, допуска подобна правна

уредба.

Решение на СЕС по дело [C-94/20](#)

Член 21 от Хартата и чл. 6, § 1 от Директива 2000/78/ЕО на Съвета за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, която определя възрастова граница от 50 години за възможността да се участва в конкурса за достъп до професията нотариус, доколкото подобна правна уредба, изглежда, не преследва целите да се гарантира стабилността на упражняването на тази професия през значителен период преди пенсионирането, да се защити доброто функциониране на нотариалните правомощия и да се улесни приемствеността между поколенията, както и подмладяването на посочената професия, и във всеки случай надхвърля необходимото за постигането на тези цели, което запитващата юрисдикция следва да провери.

Решение на СЕС дело [C-914/19](#)

9. ДРУГИ ПРАВА

Право на ефективни правни средства за защита

Съдът намира нарушение на чл. 13 във връзка с чл. 3 поради факта, че нито дисциплинарната процедура по ЗМВР, нито искът за обезщетение по ЗОДОВ не са представлявали достатъчно ефективни вътрешно-правни средства за защита на правото на всички жалбоподатели да не бъдат подлагани на третиране, противоречащо на чл. 3.

Решение по делото Ilievi et Ganchevi c. Bulgarie (nos [69154/11](#) et [69163/11](#))

1) Член 40, § 2 от Директива 2013/32/ЕС относно общите процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила във връзка с чл. 4, § 2 от Директива 2011/95/ЕС относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила, трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национално законодателство, съгласно което документ, представен от кандидат за международна закрила в подкрепа на последваща молба, автоматично се приема за непредставяващ „нов елемент или нов факт“ по смисъла на тази разпоредба, когато автентичността на този документ не

може да бъде установена или източникът на такъв документ не подлежи на обективна проверка.

2) Член 40 от Директива 2013/32 във връзка с чл. 4, §§ 1 и 2 от Директива 2011/95 трябва да се тълкува в смисъл, от една страна, че преценката на представените в подкрепа на молба за международна закрила доказателства не може да варира в зависимост от това дали става въпрос за първа, или за последваща молба, и от друга страна, че съответната държава членка е длъжна да сътрудничи с кандидата за целите на оценката на относимите елементи от последващата му молба, когато в подкрепа на тази молба кандидатът представя документи, чиято автентичност не може да бъде установена.

Решение на СЕС по дело [C-921/19](#)

1) Член 15, буква в) от Директива 2011/95/ЕС относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска тълкуването на национална правна уредба, при

което, в случай че дадено цивилно лице не е конкретно засегнато поради присъщи на неговото лично положение обстоятелства, установяването дали съществуват тежки и лични заплахи срещу живота или личността на това цивилно лице поради „безогледно насилие в случай на въоръжен конфликт“ по смисъла на тази разпоредба, да зависи от условието съотношението между броя на жертвите в съответната зона и общия брой на населението в тази зона да достигне определен праг.

2) Член 15, буква в) от Директива 2011/95 трябва да се тълкува в смисъл, че за да се определи дали съществуват „тежки и лични заплахи“ по смисъла на тази разпоредба, се изисква извършването на цялостна преценка на всички обстоятелства в конкретния случай, и по-специално на тези, които характеризират положението в страната на произход на молителя.

Решение на СЕС по дело [C-901/19](#)

Право на свободни избори

Невъзможността на жалбоподателите да упражняват активните с избирателни права, тъй като към момента на провеждане на изборите са изтърпявали ефективно наложени наказания лишаване от свобода е в нарушение на чл. 3 от Протокол 1 към Конвенцията.

Решение по делото [Dimov and Others v. Bulgaria \(nos. 45660/17 and 13 others\)](#)

Не е налице нарушение на чл. 3 от Протокол № 1, тъй като забраната за кандидатиране на регионалните избори в Италия поради влязла в сила присъда за злоупотреба с власт е

била предвидима и пропорционална на легитимната цел борба с корупцията и с инфилтрирането на организираната престъпност в публичните органи – цел, съвместима с принципа за върховенството на правото и с общите цели на Конвенцията.

Член 7 от Конвенцията не е приложим по отношение на забраната за кандидатиране на регионалните избори в Италия поради влязла в сила присъда за злоупотреба с власт, тъй като тази мярка не може да се приравни на „наказание“. Съдът отчита и че тя е водела до изгубване само на пасивното, а не и на активното избирателно право, както и че прилагането и изпълнението ѝ е било разгледано в състезателно производство.

Решение по делото [Miniscalco c. Italie \(n° 55093/13\)](#)

Фактите: На 28 ноември 2012 г. в Италия влязъл в сила антикорупционен закон, който предвиждал създаването на национален антикорупционен орган и приемането на план за действие. Законът делегира на правителството правомощието да приеме законодателен декрет, който да уреди в един-единствен акт забраната за кандидатиране, наред с другото и в регионални избори. (Ограничения от този род съществували и преди.) Определял и точните критерии, които да бъдат приложени. По силата на така делегираното правомощие на 6 декември 2012 г. бил издаден законодателен декрет, който влязъл в сила на 5 януари 2013 г. Той съдържа и забрана в регионалните избори да се кандидатира лица с влезли в сила присъди за определени престъпления, в т.ч. злоупотреба с власт.

На 27 януари 2013 г. жалбоподателят, който бил кандидат в насрочените за февруари с.г. регионални избори, бил заличен от листата, тъй като имал присъда за злоупотреба с власт, влязла в сила през 2011 г., и не бил

реабилитиран, защото оттеглил молбата, която подал за тази цел. (Бил осъждан за същото и на два пъти в т.нар. опростено наказателно производство, но съгласно декрета тези осъждания било от значение само ако присъдата е постановена след влизането му в сила.) Жалбоподателят поискал от избирателната комисия да преразгледа решението си, а след като тя отказала, го обжалвал пред компетентните административни съдилища, но без успех.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 7 от Конвенцията

43. Жалбоподателят се оплаква, че е бил заличен от кандидатската листа вследствие на ретроактивно прилагане на законодателния декрет, в нарушение на чл. 7, който забранява налагането на наказание без закон.

44-46. По допустимостта на жалбата правителството отбелязва, че относно естеството на предвидените в декрета мерки Конституционният съд (КС) е потвърдил, както е приемал и преди издаването му, че мерки от този характер не представляват санкция или наказателни последици от осъждането, а са свързани с отпадането на едно от условията за достъп до публичните функции и за упражняването им. Целта била да се гарантира съобразяване с конституционното изискване за подходящо поведение и почтеност на лицата, на които са възложени тези функции. Фактите, че забраната за кандидатиране отпада в случай на реабилитация и че не се прилага по отношение на осъждане в опростено наказателно производство преди влизането на декрета в сила, не опровергавали извода, че мярката няма наказателен характер, както твърди жалбоподателят. Реабилитацията като единствено основание за отпадане на забраната доказвала, че не се касае за акцесорно наказание, защото в противен случай тя щяла да отпада и с изтърпяване на наказанието. Опростеното производство пък не приключвало със същинска присъда, тъй като предполагало споразумение между обвиняемия и прокуратурата и не включвало действително доказване на отговорността. С оглед на преследваните цели, законодателят

не надхвърлил свободата си на преценка. Правителството се позовава и на практиката на Съда, която също изключвала наказателния характер на разглежданите мерки – *Engel et autres c. Pays-Bas* (8.06.1976 г.), *Welch c. Royaume-Uni* (9.02.1995 г.), *Pierre-Bloch c. France* (21.10.1997 г.), *Malige c. France* (23.09.1998 г.) и *Paksas c. Lituanie* ([GC], n° 34932/04).

47-49. Жалбоподателят оспорва доводите на правителството. Смята, че съгласно т. нар. „критерии *Енсел*“, установени по цитираното *Engel et autres*, и по-специално тежестта на мярката, става въпрос за „наказание“ по смисъла на чл. 7 от Конвенцията. Упражняването на законодателната дискреция в случая надхвърлило границите на разумното, тъй като спорната забрана за кандидатиране била безсрочна, за разлика от тази по отношение на избори за националния и Европейския парламент. Неприложимостта на забраната по отношение на осъждане в опростено наказателно производство преди влизането на декрета в сила и отпадането ѝ в случай на реабилитация доказвали съответно, че мярката има наказателен характер и че е наказателна последица от осъждането. Според жалбоподателя практиката на Съда, на която се позовава правителството, налага изводи, обратни на тези, в чиято подкрепа е посочена.

50. Съдът напомня, че по делото *Del Río Prada c. Espagne* [GC], (n° 42750/09) е обобщил възприетите в практиката му по чл. 7 от Конвенцията общи принципи (§§ 77-93). Посочил е по-специално, че понятието „наказание“ в чл. 7, § 1 има автономно значение и че видно от формулировката на второто му изречение, отправна точка при преценката за наличието на „наказание“ е въпросът дали съответната мярка е била наложена вследствие на осъждане за престъпление, а други елементи, които е приемал за релевантни, са естеството и целта на мярката, квалификацията ѝ във вътрешното право, производствата по нейното налагане и изпълнение и тежестта ѝ, която обаче не е решаваща сама по себе си (напр. цитираното *Welch*, §§ 27, 28, и 32). Подчертал е, че думата „налагане“ в чл. 7, § 1, изр. 2 не може да се тълкува като изключваща от приложното поле на тази

разпоредба всички мерки, постановени след произнасянето на присъдата (напр. *Hirsi Jamaa et autres c. Italie* [GC], n° 27765/09, § 175). Забраната за обратно действие, установена в чл. 7, § 1 *in fine*, трябва да се отнася за мерки, приети от законодателя, административните или съдебните органи след произнасянето на окончателна присъда или в течение на изпълнението ѝ, които водят до преопределяне или изменение на обхвата на наложеното от съда „наказание“, за да не бъде тази разпоредба лишена от полезен ефект за осъдените, като обхватът на наказанието бъде изменен а *posteriori* и в техен ущърб.

51-58. Съдът припомня и подхода, следван по подобни дела, в т.ч. такива, които са се отнасяли до приложимостта на наказателния аспект на чл. 6 от Конвенцията, тъй като понятията „наказателно обвинение“ и „наказание“, употребени съответно в чл. 6 и в чл. 7, си съответстват. Комисията⁴ е приела, че по естеството си не попадат в приложното поле на чл. 6 едногодишната забрана за явяване на избори поради неспазване на правилата за изборните разходи, която се отнася към регламентацията на упражняването на политическо право (*Estrosi c. France*, n° 24359/94), и, въпреки по-голямата ѝ продължителност, 5-годишната такава забрана вследствие на съдебно производство за ликвидация, която се отнася към сферата на търговското право (*Tapie c. France*, n° 32258/96). В подобен на разгледания в *Estrosi* случай Съдът е стигнал до извод, еднакъв с този на Комисията, като е анализирал естеството и степента на тежест на мярката и е приел, че предвид целта ѝ, а именно надлежното провеждане на парламентарните избори, тя не попада в наказателната сфера, а и ограничената ѝ до една година продължителност я отличава от сходните забрани, налагани като акцесорни наказания (цитираното *Pierre-Bloch*, §§ 56 и 57). По цитираното *Paksas* (§§ 66-68) той е разгледал две производства пред конституционен съд – относно конституционносъобразността на приет от президента указ и относно фаза на процедурата за импийчмънт, инициирана от

парламента, като второто е довело до предсрочно прекратяване на мандата на президента, придружено от доживотна забрана за явяване на избори. Приел е, че тези производства не попадат в наказателната сфера, тъй като не са имали за цел налагане на санкция, и че постановените във второто от тях мерки са свързани с конституционната отговорност на държавния глава. Заключил е, че чл. 6, § 1 не е приложим, тъй като производствата не са довели до осъждане или налагане на „наказание“ по смисъла на чл. 7, който също не е приложим. По делата *Refah Partisi et autres c. Turquie* ((déc.) n° 41340/98 и др.) и *Sobaci c. Turquie* ((déc.), n° 26733/02) Съдът е намерил, че прекратяването на партиите жалбоподатели и последиците от тази мярка не представляват наказателни санкции. Приел е, че поради типично политическия характер на разглежданите права и на наложената на лидерите ѝ забрана да бъдат учредители, ръководители или счетоводители на нова партия, гаранцията на чл. 6 §, 1 не е приложима, вследствие на което е обявил за несъвместимо *ratione materiae* оплакването, основано на чл. 7. Разгледаните мерки са били последица не от осъждане за престъпление, а от прилагането на конституционните и законови разпоредби за политическите партии. Съдът е стигнал до заключение за неприложимост на чл. 6 в наказателния му аспект и по отношение на лустрационни производства (*Sidabras et Džiautas c. Lituanie* (déc.), n°^{os} 55480/00, 59330/00, *Ivanovski c. l'ex-République yougoslave de Macédoine*, n° 29908/11, § 121). Жалбоподателите по първото дело са загубили публичните си длъжности и са били лишени от достъп до публична служба и до някои позиции в частния сектор за 10 години, а жалбоподателят по второто дело е бил освободен от поста си на конституционен съдия и е бил лишен от възможност за заемане на публични и академични длъжности за 5 години. Съдът е приел, че целта на тези мерки е да не позволят бивши агенти на тайните служби да заемат длъжности в публичната администрация и във важни за националната сигурност сектори, а тежестта им не е достатъчна, за да ги отнесе към наказателната сфера.

⁴ Действала до изменението на Конвенцията с Протокол № 11, влязъл в сила през 1998 г. (Б.пр.)

59-73. Съдът отбелязва, че в настоящия случай трябва да отговори на въпроса дали забраната за кандидатиране, която според жалбоподателя е ново наказание, прибавено към наложеното му с присъдата, влязла в сила през 2011 г., попада в приложното поле на чл. 7 с оглед на установените по цитираното *Del Rio Prada* критерии. На първо място констатира, че това наказателно осъждане е било необходима предпоставка за разглежданата мярка. Що се отнася до естеството и целта ѝ, в мотивите към антикорупционния закон и към декрета е посочено изрично, че санкциите са само един от елементите на предприетите действия срещу нарушенията на законността и корупцията и че законодателят е решил да обуслови забраната за упражняване на възлагани въз основа на избор функции (и съответната забрана за кандидатиране) от осъждането за предварително определени престъпления, тъй като е желал да изходи от абстрактни критерии. Посочено е и че това осъждане отговаря на извод за липса на необходимите качества и че целта е да се запазят доброто функциониране и прозрачността на управлението, както и свободното вземане на решения от изборните органи. В доклада, с който проектът на антикорупционния закон е представен пред парламента, се изтъква, че въвеждането на национален план за борба с корупцията е станало наложително предвид констатациите на групата „Държави срещу корупцията“ на Съвета на Европа (GRECO), от една страна, а от друга – тъй като мнозинството европейски държави вече имат такива планове. Включването на злоупотребата с власт сред основанията за спорната забрана е имало за цел засилване на действията срещу инфилтрирането на организираната престъпност в публичните органи. КС е подчертал, че и преди това са съществували ограничения на избирателните права. Съдът отбелязва и че GRECO е приветствала приемането на антикорупционния закон и осъществения от италианските власти напредък. По въпроса за квалификацията на мерките в националното право той отдава значение на практиката на КС, съгласно която спорната мярка не е нито санкция, нито последица от осъждането и не се отнася към наказателната сфера, а е свързана с отпадането на субективно условие за достъп

до възлаганите въз основа на избор функции и тяхното упражняване. Заличеният от листата кандидат не е санкциониран в зависимост от тежестта на онова, за което е бил обвинен и осъден, а защото вече не отговаря на морално условие, съществено за достъпа до функциите на представител на избирателите. Освен това Съдът отбелязва, че забраната за кандидатиране на регионалните избори води до загубване само на „пасивното“ избирателно право и не засяга активното. Подчертава и че неприложимостта на тази забрана към предшестващо влизането в сила на декрета осъждане в опростено наказателно производство е оправдана, тъй като това производство не е изцяло сравнимо с обикновеното – в него няма например пълно установяване на вина, акцесорни наказания, осъждане за разноските. И накрая, отпадането на забраната в случай на реабилитация се обяснява с необходимостта от вдигане на това ограничение на пасивното избирателно право, тъй като самата мярка, макар да има за необходимо условие наличието на влязла в сила присъда, не се налага от съд в рамките на наказателно производство и не е негова наказателноправна последица. Относно процедурата по заличаването на жалбоподателя от изборната листа Съдът взема предвид, че то е извършено след като компетентната избирателна комисия е разгледала кандидатските листи въз основа на документите, с които е разполагала, и жалбоподателят е имал възможността да оспори заличаването пред нея, а след това и пред административните съдилища, в състезателно производство. Що се касае до тежестта на мярката Съдът отбелязва, че в случая тя е имала последици от политически характер за жалбоподателя, което обаче не е достатъчно за окачествяването ѝ като наказателна санкция, още повече че през 2017 г. той е могъл да се кандидатира в новите регионални избори, след като е получил реабилитация, а и активното му избирателно право не е било засегнато. В заключение Съдът приема, че забраната за кандидатиране на регионалните избори не може да се приравни на наказание по смисъла на чл. 7 от Конвенцията, поради което обявява оплакването за недопустимо като несъвместимо *ratione materiae* с нейните разпоредби.

Твърдяното нарушение на чл. 3 от Протокол № 1 към Конвенцията

74. Жалбоподателят твърди, че забраната за кандидатиране на регионалните избори е ограничила незаконно пасивното му избирателно право.

75. По допустимостта на оплакването Съдът намира за необходимо с оглед на обстоятелствата в случая да разгледа приложимостта на чл. 3 от Протокол № 1, въпреки че страните не са изложили доводи по въпроса. Той напомня, че употребеният в тази разпоредба израз „законодателното тяло“ няма предвид непременно националния парламент, а трябва да се тълкува в зависимост от конституционното устройство на съответната държава (*Mathieu-Mohin et Clerfayt c. Belgique*, 2.03.1987 г., § 54). Така съветите на белгийски общности и региони са били приети за част от „законодателното тяло“ (пак там, § 53), но обратният извод е направен за различни местни органи (*Clerfayt, Legros et autres c. Belgique*, n° 10650/83, решение на Комисията от 17.05.1985 г.; *Booth-Clibborn et autres c. Royaume-Uni*, n° 11391/85, решение на Комисията от 5.07.1985 г.; *Malarde c. France (déc.)*, n° 46813/99; *Mólka c. Pologne (déc.)*, n° 56550/00). В настоящия случай Съдът констатира, че италианската конституция предоставя на регионите широка законодателната власт, поради което може да се счита, че регионалните съвети са част от законодателното тяло и следователно чл. 3 от Протокол № 1 е приложим.

76-84. По съществуването на оплакването жалбоподателят поддържа, че разглежданата забрана не е била предвидима, както и че не е пропорционална на преследваните с декрета цели, тъй като законодателят не е намерил правилния баланс между интересите на общността и неговия интерес. Постоянната и неотменима невъзможност да бъде избран не била съразмерен отговор на изискването за поддържане на правовия ред, защото свободното изразяване на волята на народа трябвало да бъде гарантирано във всички случаи. Правителството припомня, че решението на законодателя да изключи достъпа на някои осъждани лица до упражняването на публични функции

отговаря на необходимостта да се защитят доброто функциониране и прозрачността на публичните институции, за да се гарантира доверието на гражданите в тях, и посочва че жалбоподателят е бил осъден за злоупотреба с власт – деяние, чиято укоримост е тясно свързана с изискването за защита на интереса от добро осъществяване на възлаганите въз основа на избор публични функции. Според правителството легитимността на декрета е безспорна, още повече че волята на законодателя за борба с корупцията в управлението била очевидна далеч по-рано, което изключвало ефекта на изненада за жалбоподателя.

85-88. Съдът напомня, че чл. 3 от Протокол № 1 предвижда изрично задължението за организиране на свободни избори, но включва и субективни права, сред които са правото на глас и правото на кандидатиране в изборите (цитираното *Mathieu-Mohin et Clerfayt*, § 51), както и гарантира правото на всеки избран кандидат да упражнява мандата си (напр. *Sitaropoulos et Giakoumopoulos c. Grèce* [GC], n° 42202/07, § 63). Органите по Конвенцията рядко са имали случай да разгледат оплаквания за нарушения на охранените от тази разпоредба права в „пасивния“ им аспект. Съдът е подчертавал, че договарящите държави разполагат с широка свобода на действие при определянето на критерии за лицата, които могат да бъдат избирани, и тези критерии варират в зависимост от историческите и политически фактори, характерни за всяка от тях, въпреки общата цел да се осигури независимостта на избраните и свободата на избирателите. За целите на чл. 3 от Протокол № 1 всеки избран закон трябва да се преценява в светлината на политическото развитие на съответната държава (*Ždanoka c. Lettonie* [GC], n° 58278/00, § 106). В практиката си Съдът е очертал основните принципи относно общото тълкуване на разпоредбата (напр. цитираните *Mathieu-Mohin et Clerfayt*, §§ 46-51, и *Ždanoka*, § 115). По-специално, в цитираното *Ždanoka* (§ 115) той е посочил следното. Член 3 от Протокол № 1 е сроден на други разпоредби от Конвенцията, като чл. 10 и чл. 11. Свързва ги необходимостта да се осигури зачитане на плурализма на мненията в демократичното общество. Въпреки това при оплаквания по чл. 3 от

Протокол № 1 Съдът не следва да прилага автоматично критерии, еднакви с предвидените във вторите параграфи на членове 8 – 11 относно позволените ограничения, нито да основава систематично заключенията си върху принципите, произтичащи от прилагането на тези разпоредби. Предвид значението на чл. 3 от Протокол № 1 за институционалната система на държавата, той е формулиран много по-общо от тях и стандартите, приложими при преценката за спазването му, трябва да се считат за по-малко строги. За разлика от тях, той не съдържа и точно изброяване на „легитимни цели“, поради което държавите могат да се основават на непосочени цели, стига да докажат съобразността им с принципа за върховенството на правото и с общите цели на Конвенцията при конкретните обстоятелства. Съдът не прилага и традиционните критерии за „необходимост“ и „належаща обществена нужда“, а изследва основно дали е налице произвол или липса на пропорционалност, от една страна, и от друга – дали ограничението е засегнало свободното изразяване на мнението на народа, като винаги потвърждава, че държавите се ползват с широка свобода на преценка. Необходимостта от индивидуализиране на дадена законодателна мярка, за която се твърди, че е в противоречие с Конвенцията, и евентуално изискваната степен на индивидуализация зависят от обстоятелствата по всяко отделно дело, т.е. от естеството, типа, продължителността и последиците на спорното ограничение. Може да е достатъчна и по-малка степен на индивидуализация, отколкото при твърдяно нарушение на членове 8 – 11. Съдът е още по-предпазлив при преценката на ограниченията, когато става въпрос за „пасивния“ аспект на правата, гарантирани от чл. 3 на Протокол № 1. Съгласно решението по делото *Melnitchenko c. Ukraine* (n° 17707/02 § 57) правото на явяване на парламентарни избори може да бъде подчинено на по-строги изисквания от правото на гласуване и по отношение на него подходът на Съда се ограничава по същество до проверка за липсата на произвол в националните процедури.

89-92. В настоящия случай Съдът отбелязва най-напред, че оплакването повдига нови въпроси по отношение на целта на мярката. Подчертава особения контекст на делото. Преди влизането в сила на антикорупционния закон и на издадения въз основа на него декрет, с приет през 1990 г. закон вече са били предвидени случаи на ограничаване на пасивното изборително право в рамките на борбата срещу мафията, с цел изключване от местното управление на всяко лице, чието участие в него би могло да увреди доверието в институциите. Проектът за антикорупционния закон, очертаващ точните критерии, които да бъдат приложени при събирането в един-единствен законов текст на правилата относно забраната за кандидатиране, е бил представен в Сената през май 2010 г.

93-95. Страните не спорят, че разглежданата мярка представлява намеса при упражняването на изборителните права на жалбоподателя, гарантирани от чл. 3 на Протокол № 1. Що се отнася до преследваната цел Съдът подчертава, че приложимите нормативни актове са приети, за да се подсили съвкупността от ограничения на изборителните права, които вече са съществували на местно ниво от 1990 г., и мярката очевидно отговаря на подлежащата необходимост да се осигури по общ начин доброто функциониране на органите, отговорни за управлението на обществените дела. Тя урежда достъпа до публичния живот и охранява свободното вземане на решения от изборните органи – цел, съвместима с принципа за върховенство на правото и с общите цели на Конвенцията.

96-102. По въпроса за пропорционалността на спорната мярка Съдът, с оглед на ограничената главно до липсата на произвол в националните процедури проверка, която прави в такива случаи, пристъпва към разглеждане на правната уредба, и по-специално предвидимостта и незабавното действие на мярката, както и нейната продължителност. Относно правната рамка отбелязва, че забраната за кандидатиране на регионалните избори е придружена от гаранции. Преди всичко предварително условие за прилагането ѝ е наличието на влязла в сила присъда за някои тежки престъпления, строго определени от закона.

Изборът на тази предпоставка е извършен въз основа на абстрактна оценка. Забраната е автоматична последица, за която не е предвидено разглеждане на индивидуалните ситуации, нито дискреционна преценка. Тя не се прилага спрямо всички осъдени лица без разлика, просто по силата на осъждането, а спрямо предварително определена категория лица и в зависимост от естеството на престъпленията. Що се касае до предполагаемото нарушение на принципа за предвидимост на закона поради прилагането на мярката вследствие на осъждане за извършено преди влизането в сила на декрета деяние, Съдът обръща внимание, че предвид широката свобода на преценка на държавите при ограничаването на пасивните избирателни права, изискванията на чл. 3 от Протокол № 1 са по-малко строги от отнасящите се до чл. 7 от Конвенцията. В случая стремежът на държавата е бил да организира своята система за борба срещу нарушенията на законността и корупцията в управлението. Съдът счита, че в този национален контекст незабавното действие на забраната за кандидатиране в регионалните избори се съгласува с декларираната от законодателя цел. Той очевидно е имал намерението да допълни и подсили правната рамка за борба срещу корупцията и нарушенията на законността в публичната администрация – ръководна цел в парламентарната процедура, завършила с приемането на антикорупционния закон. Поради това Съдът не приема довода на жалбоподателя, че мярката противоречи на принципите на предвидимостта. Влязлата в сила през 2011 г. присъда е представлявала необходима предпоставка – предвидена в декрета – за спорната забрана. И накрая Съдът подчертава, че макар и тази забрана да не е била ограничена със срок, в случая жалбоподателят е поискал реабилитация, но е оттеглил искането си преди изборите от 2013 г. „по съображението, че законодателният декрет все още не е влязъл в сила“. Освен това по-късно той отново е подал такова искане и е получил реабилитация, съответно правото да се кандидатира на следващите регионални избори. В заключение Съдът приема, че забраната за кандидатиране не е била непропорционална и следователно в случая

не е извършено нарушение на чл. 3 от Протокол № 1.⁵

⁵ Подобни са оплакванията по делото [Galan c. Italie \(no. 63772/16\)](#), както и мотивите на постановеното по него решение за недопустимост от 18 май 2021 г. Жалбоподателят бил избран за депутат и встъпил във функциите си през 2013 г., но през 2015 г. бил осъден в опростено наказателно производство за извършени в периода 2008-2011 г. деяния, съставляващи корупция, и на това основание изборът му бил оспорен. През 2016 г. Камарата на представителите отнела мандата му поради така възникналото основание за неизбираемост. Съгласно декрета осъждането му водело и до 6-годишна забрана за кандидатиране. Съдът обявява оплакването по чл. 7 от Конвенцията за несъвместимо *ratione materiae* със сходни на тези по настоящото дело мотиви. Оплакването по чл. 3 от Протокол № 1 намира за недопустимо като явно необосновано. Отбелязва, че то повдига нови въпроси относно целта на спорните мерки, законното очакване на избирателите и процедурните гаранции в производството за анулиране на избора и отнемане на мандата. Относно защитата срещу произвол във връзка със забраната за кандидатиране обсъжда същите въпроси, както и по настоящото дело, а във връзка с прекратяването на мандата – правната рамка, в т.ч. предвидимостта на мярката и процедурните гаранции. Наред с изложените и по настоящото дело съображения посочва, че предвид целите на законодателя приема избора му да вземе за база датата на влизане в сила на присъдата, а не тази на извършване на деянието; че забраната за кандидатиране е била ограничена със срок, като е било възможно и да се поиска реабилитация; че декретът е влязъл в сила преди парламентарните избори и последиците от евентуално осъждане са били предвидими както за жалбоподателя, така и за електората; че почти всички държави членки предвиждат процедура за отнемане или предсрочно прекратяване на парламентарния мандат, макар и тя да е различна в отделните страни, като според Венецианската комисия Конвенцията не съдържа задължение тя да е съдебна; че в случая мярката е била обсъдена в парламента в трифазно производство, проведено в съответствие с Конституцията и Правилника на Камарата на представителите, в което жалбоподателят е представил становище, бил е изслушан публично и е имал право да бъде представляван от адвокат, т.е. се е ползвал от подходящи и достатъчни процедурни гаранции.

1) Член 55, § 1 и членове 56—58, както и 60—66 от Регламент (ЕС) 2016/679 относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните) във връзка с членове 7, 8 и 47 от Хартата трябва да се тълкуват в смисъл, че надзорен орган на държава членка, който по силата на националното законодателство, прието в изпълнение на чл. 58, § 5 от този регламент, има правомощието да довежда всички твърдени нарушения на посочения регламент до знанието на юрисдикция на тази държава членка и по целесъобразност да инициира съдебни производства, може да упражни това правомощие във връзка с трансгранично обработване на лични данни, при положение че по отношение на това обработване на данни той не е „водещият надзорен орган“ по смисъла на чл. 56, § 1 от същия регламент, доколкото става въпрос за едно от положенията, в които Регламент 2016/679 предоставя на този надзорен орган компетентност да приеме решение, в което се установява, че посоченото обработване нарушава съдържащите се в Регламента правила, както и при спазване на процедурите за сътрудничество и съгласуваност, предвидени в този регламент.

2) Член 58, § 5 от Регламент 2016/679 трябва да се тълкува в смисъл, че в случай на трансгранично обработване на данни упражняването на правомощието на надзорен орган на държава членка, различен от водещия надзорен орган, да инициира съдебно производство по

смисъла на тази разпоредба, не изисква за трансграничното обработване на лични данни администраторът или обработващият лични данни, срещу когото е иницирано съдебното производство, да разполага с основно място на установяване или с друго място на установяване на територията на тази държава членка.

3) Член 58, § 5 от Регламент 2016/679 трябва да се тълкува в смисъл, че правомощието на надзорен орган на държава членка, различен от водещия надзорен орган, да довежда всички твърдени нарушения на този регламент до знанието на юрисдикция на тази държава и по целесъобразност да инициира съдебни производства по смисъла на тази разпоредба, може да бъде упражнено както по отношение на основното място на установяване на администратора, което се намира в държавата членка на този орган, така и по отношение на друго място на установяване на администратора, доколкото съдебният иск има за предмет обработване на данни в контекста на дейностите на мястото на установяване и доколкото посоченият орган е компетентен да упражни това правомощие в съответствие с изложеното в отговор на първия поставен въпрос.

4) Член 58, § 5 от Регламент 2016/679 трябва да се тълкува в смисъл, че когато надзорен орган на държава членка, който не е „водещият надзорен орган“ по смисъла на чл. 56, § 1 от този регламент, предяви иск преди 25 май 2018 г. с предмет трансгранично обработване на лични данни, а именно преди датата, на която посоченият регламент е станал приложим, този иск може да бъде поддържан от гледна точка на

правото на Съюза въз основа на разпоредбите на Директива 95/46/ЕО за защита на физическите лица при обработването на лични данни и за свободното движение на тези данни, която продължава да се прилага по отношение на нарушенията на предвидените в нея правила, които нарушения са извършени до датата, на която тази директива е отменена. Освен това посоченият иск може да бъде предявен от този орган за нарушенията, извършени след тази дата, на основание на чл. 58, § 5 от Регламент 2016/679, доколкото това е едно от положенията, при които по изключение този регламент предоставя на надзорен орган на държава членка, който не е „водещият надзорен орган“, компетентност да приеме решение, с което се установява, че съответното обработване на данни нарушава съдържанията се във въпросния регламент правила за защитата на правата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и при спазване на процедурите за сътрудничество и съгласуваност, предвидени в същия регламент, което запитващата юрисдикция следва да провери.

5) Член 58, § 5 от Регламент 2016/679 трябва да се тълкува в смисъл, че тази разпоредба има директен ефект, така че национален надзорен орган може да се позове на посочената разпоредба, за да инициира или продължи съдебно производство срещу частноправни субекти, дори тази разпоредба да не е била специално въведена в законодателството на съответната държава членка.

Решение на СЕС (голям състав) по дело C-645/19 ([Facebook Ireand and others](#))

1) Член 3, §§ 1 и 2 от Директива 2001/29/ЕО относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество трябва да се тълкува в смисъл, че предоставяне на публично разположение по смисъла на тази разпоредба е налице, когато потребител на мрежа с равноправен достъп (peer-to-peer) качва от крайното си оборудване към такова оборудване на други нейни потребители изтеглени преди това от него сегменти от медиен файл, който съдържа защитено произведение, въпреки че сами по себе си тези сегменти са използвани само след като се достигне определен процент на изтегляне. Няма значение фактът, че поради настройките си софтуерът за споделяне на файлове BitTorrent клиент генерира автоматично качването, когато потребителят, от чието крайно оборудване се извършва това качване, е приел да ползва този софтуер, като е дал съгласието си за приложението му, след като е бил надлежно информиран за неговите характеристики.

2) Директива 2004/48/ЕО относно упражняването на права върху интелектуалната собственост трябва да се тълкува в смисъл, че лице, което по договор притежава определени права върху интелектуална собственост, но самото то не ги използва, а само търси обезщетение за вреди от предполагаеми нарушители, по принцип може да се ползва от мерките, процедурите и средствата за защита, предвидени в глава II от тази директива, освен ако в съответствие с общото задължение, предвидено в чл. 3, § 2 от тази директива и въз основа на цялостно и подробно проучване не бъде установено, че искането му представлява

злоупотреба. По-конкретно, искане за информация на основание на чл. 8 от посочената директива трябва да бъде отхвърлено и ако е неоснователно или непропорционално, което запитващата юрисдикция следва да провери.

3) Член 6, § 1, първа алинея, буква е) от Регламент (ЕС) 2016/679 относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните) във връзка с чл. 15, § 1 от Директива 2002/58/ЕО относно обработката на лични данни и защита на правото на неприкосновеност на личния живот в сектора на електронните комуникации (Директива за правото на неприкосновеност на личния живот и електронни комуникации), изменена с Директива 2009/136/ЕО, трябва да се тълкува в смисъл, че по принцип не е пречка нито притежателят на права върху интелектуална собственост или трето лице от негово име систематично да записва IP адресите на потребители на мрежи с равнопоставен достъп (peer-to-peer), чиито интернет връзки, както се твърди, са били използвани за действия по извършване на нарушение, нито на посочения притежател или на трето лице да се съобщават имената и пощенските адреси на тези потребители, за да му се даде възможност да предяви пред граждански съд иск за обезщетение за вредите, които, както се твърди, са били причинени от тези потребители, но при условие че подобни инициативи и искания на притежателя или на трето лице са основателни и пропорционални, не представляват злоупотреба и имат за правно основание национална

законодателна мярка по смисъла на чл. 15, § 1 от Директива 2002/58, изменена с Директива 2009/136, която ограничава обхвата на правилата, предвидени в членове 5 и 6 от така изменената Директива 2002/58.

Решение на СЕС по дело [C-597/19](#)

1) Член 3, § 1 от Директива 2001/29/ЕО относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество трябва да се тълкува в смисъл, че операторът на платформа за споделяне на видеоклипове или на платформа за съхраняване и споделяне на файлове, на която потребителите могат незаконно да предоставят на публично разположение защитено съдържание, не извършва „публично разгласяване“ на това съдържание по смисъла на посочената разпоредба, освен ако извън рамките на самото предоставяне на платформата на разположение той допринася за предоставянето на публичен достъп до посоченото съдържание в нарушение на авторското право. Такъв е по-специално случаят, когато този оператор има конкретни сведения, че на неговата платформа незаконно е предоставено на разположение защитено съдържание, и не отстрани или блокира незабавно достъпа до него, или когато този оператор, макар да знае или да е трябвало да знае, че по принцип чрез неговата платформа незаконно се предоставя на публично разположение защитено съдържание от нейните потребители, не предприема подходящите технически мерки, които могат да се очакват от полагащ обичайно дължимата грижа оператор в неговото положение, за да се противопостави надеждно и

ефикасно на нарушенията на авторското право в тази платформа, или още когато този оператор участва в подбора на защитено съдържание, което незаконно се разгласява публично, предоставя на платформата си средства, специално предназначени за незаконното споделяне на такова съдържание, или съзнателно насърчава споделянето, за което може да свидетелства обстоятелството, че посоченият оператор е възприел икономически модел, поощряващ потребителите на платформата му незаконно да разгласяват публично защитено съдържание в нея.

2) Член 14, § 1 от Директива 2000/31/ЕО за някои правни аспекти на услугите на информационното общество, и по-специално на електронната търговия на вътрешния пазар (Директива за електронната търговия) трябва да се тълкува в смисъл, че дейността на оператора на платформа за споделяне на видеоклипове или на платформа за съхраняване и споделяне на файлове попада в обхвата на тази разпоредба, при условие че този оператор няма активна роля, позволяваща му да се запознае или да контролира каченото на платформата му съдържание.

Член 14, § 1, буква а) от Директива 2000/31 трябва да се тълкува в смисъл, че за да се изключи съгласно тази разпоредба възможността такъв оператор да се ползва от предвиденото в посочения чл. 14, § 1 освобождаване от отговорност, той трябва да има сведения за конкретните незаконни действия на своите потребители във връзка с каченото на платформата му защитено съдържание.

3) Член 8, § 3 от Директива 2001/29

трябва да се тълкува в смисъл, че допуска по силата на националното право в полза на притежателя на авторско или на сродно право да може да се постанови съдебна забрана срещу посредника, чиято услуга е била използвана от трето лице за нарушаване на правото му, без този посредник да е имал сведения за това по смисъла на чл. 14, § 1, буква а) от Директива 2000/31, само ако преди започването на съдебното производство посредникът е бил предварително уведомен за нарушението и не е предприел незабавни действия, за да отстрани въпросното съдържание или да блокира достъпа до него и за да гарантира, че тези нарушения няма да се повторят. При прилагането на това условие националните юрисдикции следва обаче да се уверят, че то не води до забавяне на действителното преустановяване на нарушението по такъв начин, че на притежателя на правата се причиняват несъразмерни вреди.

Решение на СЕС (голям състав) по съединени дела [C-682/18](#) и [C-683/18](#) (YouTube)

Член 15, § 1 от Директива 2004/38/ЕО относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки трябва да се тълкува в смисъл, че решението за експулсиране на гражданин на Съюза от територията на приемащата държава членка, прието въз основа на тази разпоредба, по съображение че този гражданин на Съюза повече няма право на временно пребиваване на тази територия съгласно цитираната директива, не е изцяло изпълнено със самия факт, че посоченият гражданин на Съюза физически е напуснал въпросната

територия в срока, който това решение за експулсиране определя за доброволното му напускане. За да се ползва от ново право на пребиваване на основание чл. 6, § 1 от посочената директива на същата територия, гражданинът на Съюза, адресат на такова решение за експулсиране, трябва не само физически да е напуснал територията на приемащата държава членка, но и да е престанал реално и ефективно да пребивава там, така че когато той се върне на посочената територия няма как да се счита, че неговото пребиваване всъщност е продължение на предходното му пребиваване на същата територия. Запитващата юрисдикция следва да провери дали това е така, като отчете всички конкретни обстоятелства, характеризиращи особеното положение на съответния гражданин на Съюза. Ако от тази проверка се окаже, че гражданинът на Съюза не е престанал реално и ефективно да пребивава временно на територията на приемащата държава членка, тази държава членка не е длъжна да приеме ново решение за експулсиране въз основа на същите факти, довели до вече приетото решение за експулсиране на този гражданин на Съюза, а може да се обоснове с последното решение, за да го задължи да напусне територията ѝ.

Решение на СЕС (голям състав) по дело [C-719/19](#)

Членове 20 ДФЕС и 21 ДФЕС и Директива 2004/38/ЕО относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки трябва да се тълкуват в смисъл, че

– допускат национална правна уредба, съгласно която спрямо гражданите на Съюза и членовете на техните семейства в първоначално дадения им или удължен срок да напуснат територията на приемащата държава членка вследствие на взето спрямо тях по съображения, свързани с обществения ред, решение за извеждане, се прилагат разпоредби, с които се цели да се избегне опасността от укриване и които са сходни с разпоредбите, с които по отношение на гражданите на трети страни е транспониран в националното право чл. 7, § 3 от Директива 2008/115/ЕО относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни, стига първите разпоредби да зачитат предвидените в чл. 27 от Директива 2004/38 общи принципи и да не са по-неблагоприятни от вторите,

– не допускат национална правна уредба, съгласно която спрямо гражданите на Съюза и членовете на техните семейства, които след изтичането на първоначално дадения им или удължен срок не са се съобразили с решение за извеждане, взето спрямо тях по съображения, свързани с обществения ред или обществената сигурност, се прилага за целите на извеждането мярка за задържане с максимална продължителност от осем месеца, която продължителност е еднаква с приложимата в националното право по отношение на гражданите на трета страна, които не са се съобразили с решение за връщане, взето по такива съображения на основание чл. 6, § 1 от Директива 2008/115.

Решение на СЕС (голям състав) по дело [C-718/19](#)

СЕС отхвърля жалбата на Унгария срещу Резолюция на Европейския парламент относно предложение, с което Съветът на Европейския съюз се призовава да констатира наличието на очевиден риск от тежко нарушение на ценностите, на които се основава Съюзът.

Решение на СЕС (голям състав) по дело [C-650/18](#)

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *София Разбойникова*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *София Разбойникова*

За изготвянето на броя допринесоха и *Анна Гаврилова-Анчева, Васил Панайотов, Диляна Гитева, Красимира Гонгалова.*

E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.